

บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน
อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

**Roles of Village Headman in Community Development in Ta-Born Sup-District,
Ranote District, Songkhla Province.**

สุมาลี รามมาก

Sumalee Rammak

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Human and Social Development**

Prince of Songkla University

2553

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

(1)

ชื่อวิทยานิพนธ์   บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน
   อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ผู้เขียน   นางสาวสุมาลี รามมาก

สาขาวิชา   พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยะตน์วงศ์)

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เจมคุณาศัย)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยะตน์วงศ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ตถวา บุญปรากฏ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์
และสังคม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกริกชัย ทองหนู)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
ผู้เขียน	นางสาวสุมาลี งามมาก
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2552

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง “บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน 2) ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน 3) แนวทางหรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 30 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบองมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน 4 ด้าน กล่าวคือ 1) ด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านตรวจสุขภาพเป็นประจำ มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัย โดยได้รับความร่วมมือจากแพทย์ประจำตำบล 2) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ได้ส่งเสริมกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้าน และเป็นผู้นำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ 3) ด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน ได้ร่วมมือกับชาวบ้าน และครูในสถานศึกษาของชุมชนจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษา สนับสนุนให้เยาวชนในชุมชนได้รับการศึกษา 4) ด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม โดยณรงค์ให้ผู้เลี้ยงกุ้งและโรงงานอุตสาหกรรมบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยสู่ทะเลหรือกักเก็บน้ำเสียไว้บำบัดแล้วนำมาใช้ต่อไป

2. ปัญหาและอุปสรรคพบว่าชาวบ้านมีหนี้สิน รายรับไม่พอกับรายจ่ายในครอบครัว เพราะขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก ทำให้เสียเปรียบพ่อค้าคนกลาง ปัญหาเรื่องน้ำประปาในหมู่บ้านมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้านในช่วงหน้าแล้ง น้ำไม่สะอาด ไม่เหมาะแก่การบริโภค และปัญหาด้านการจัดการขยะ ในตำบลยังไม่มีงบประมาณด้านการจัดการขยะ ชาวบ้านต้องจัดการกันเองตามคำแนะนำของผู้ใหญ่บ้าน

3. ชาวบ้านมีข้อเสนอแนะ ต้องการให้มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาให้บริการให้ทั่วถึงมากกว่าเดิม ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมประมง มาให้ความรู้ในการประกอบอาชีพให้แก่ชาวบ้าน ต้องการให้มีการจัดการขยะในแหล่งชุมชน ให้ผู้ใหญ่บ้านแก้ไขปัญหาระบบการจ่ายน้ำประปาให้หมู่บ้าน และต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมในองค์การบริหารส่วนตำบลให้มากขึ้น เพื่อเกิดพลังในการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Thesis Title	Roles of Village Headman in Community Development in Ta-born Sub-District, Ranote District, Songkhla Province
Author	Ms. Sumalee Rammak
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2009

Abstract

This qualitative research of “Roles of Village Headman in Community Development in Ta-born Sub-District, Ranote District, Songkhla Province” aims to investigate 1) a headman of a village’s role for the community development 2) the problems and obstacles for the community development and 3) the ways or suggestion for the community development. The instrument being used in this research is the secondary data collecting and the in-depth interview with 30 main data providers.

The research results are found that a headman of a village has 4 roles as follows:

- 1) role of health and infection protection; the headman encourages their villagers to have regular health checking, and spread health knowledge from sub-district doctor to their villagers also.
- 2) role of occupation development and promotion; the headman promote the occupation of native fisherman, and being of the leader of many occupation and/or saving groupings
- 3) role of education promotion for the children; the headman help the villagers and the teacher in the community school to arrange the activities to promote and support the children’s education.
- 4) role of promotion and preservation for the quality of environment; the headman campaign for shrimp feed or Industrial factory to treat waste water before let go to the sea or re-use it.

For the problems and obstacles, the study finds that the villagers have the debts which are the cause of the insufficient income for their family’s expenditure. The reason of mentioned problems is lacking of knowledge to do the career, and their career depends on external factors. They are taken the advantage by the middleman. The next problem is insufficient of water supply for the villager’s demand in dry season, the unclean water to consume, and the management problem of garbage frustration; there is no garbage frustration budget in sub-district

and the villagers have to frustrate the garbage as the headman's suggestion. Therefore, the villagers suggest that their village's headman should provide more health officer, specialist of each government unit; such as Department of Fisheries, etc. to give them the occupation knowledge, the garbage frustration management system, the water supply problem, and headman's cooperation in Sub-district Administration Organization to solve the problems and response their demand effectively.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(3)
Abstract.....	(4)
กิตติกรรมประกาศ.....	(6)
สารบัญ.....	(7)
สารบัญภาพประกอบ.....	(10)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและที่มาของการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
คำถามในการวิจัย.....	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
ขอบเขตในการวิจัย.....	9
ประโยชน์ของการวิจัย.....	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิด ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน.....	13
ความหมายของการพัฒนาชุมชน.....	13
ปรัชญาการพัฒนาชุมชน.....	17
แนวคิดในการพัฒนาชุมชน.....	20
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน.....	26
หลักการพัฒนาชุมชน.....	28
แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม.....	32
ความหมายของกลุ่ม.....	32
ประเภทของกลุ่ม.....	33
ลักษณะของกลุ่ม.....	34

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
	แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท.....	35
	ความหมายของบทบาท.....	35
	แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับบทบาท.....	39
	ทฤษฎีบทบาท.....	41
	แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน.....	42
	ความหมายของผู้นำ.....	43
	คุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่น.....	45
	ประเภทของผู้นำที่สำคัญในงานพัฒนาชุมชน.....	47
	ความสำคัญของผู้นำในงานพัฒนา.....	49
	ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใหญ่บ้าน.....	51
	ประวัติความเป็นมาของผู้ใหญ่บ้าน.....	51
	คุณสมบัติของผู้ใหญ่บ้าน.....	54
	อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน.....	56
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	58
3	วิธีการดำเนินการวิจัย.....	65
	ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง.....	65
	สถานที่ศึกษาวิจัย.....	66
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	66
	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	68
	การสร้างที่น่าเชื่อถือของข้อมูล.....	69
	การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล.....	69
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	70
4	ผลการวิจัย.....	71
	ส่วนที่ 1 บริบทของตำบลท่าบอน ลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล.....	71
	ส่วนที่ 2 บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน.....	99

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน.....	120
ส่วนที่ 4 แนวทาง หรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาชุมชน.....	124
5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	129
สรุปผลการศึกษา.....	129
อภิปรายผล.....	132
ข้อเสนอแนะ.....	143
บรรณานุกรม.....	144
ภาคผนวก.....	157
ก แบบสัมภาษณ์.....	158
ข รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเที่ยงตรง ของเครื่องมือวิจัย.....	168
ประวัติผู้เขียน.....	169

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่แสดงตำบลต่างๆในอำเภอระโนด.....	72
2	เส้นทางคมนาคมในหมู่บ้าน.....	73
3	แผนที่แสดงอาณาเขตและการแบ่งการปกครองในตำบลท่าบอน.....	74
4	ลักษณะบ้านเรือนในตำบลท่าบอน.....	75
5	แผนที่แสดงลักษณะทางเศรษฐกิจในตำบลท่าบอน.....	77
6	พื้นที่ทำนาข้าว.....	78
7	ท่อสูบน้ำจากทะเลเพื่อนำไปใช้ในนาทุ่ง.....	78
8	พื้นที่ทำนาทุ่ง.....	78
9	กลุ่มผลิตอาหารแช่แข็งหรือห้องเย็น.....	79
10	กลุ่มผลิตอาหารกึ่งสำเร็จรูปและอาหารสัตว์.....	79
11	กลุ่มเพาะฟักพันธุ์สัตว์น้ำ.....	80
12	ตลาดหน้าโรงงานอุตสาหกรรม.....	80
13	ตลาดนัดชุมชนหมู่ที่ 10 บ้านมาบปรีอ.....	81
14	แผนที่แสดงสถานที่ต่างๆในตำบลท่าบอน.....	82
15	สถานีไฟฟ้าแรงสูง.....	83
16	ศูนย์สุขภาพชุมชนท่าบอน.....	83
17	ที่ทำการตำรวจชุมชน.....	83
18	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมู่ที่ 10.....	84
19	โรงเรียนวัดศาลาลหวงบน หมู่ที่ 10.....	84
20	วัดท่าบอน.....	86
21	การทำบุญตักบาตร วัดศาลาลหวงบน.....	86
22	กลุ่มแม่บ้านผลิตเครื่องจักสาน.....	87
23	ดอกไม้จันทน์ผลผลิตจากกลุ่มแม่บ้าน.....	87
24	กลุ่มประมงชายฝั่ง.....	87
25	แผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านผู้ให้ข้อมูล.....	91

สารบัญภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
26	การตรวจสอบสุขภาพในชุมชน หมู่ที่ 6.....	101
27	การแข่งขันเดินแอโรบิก ณ หมู่ที่ 10 บ้านมาบปรือ.....	104
28	กิจกรรมรำกลองยาวของผู้สูงอายุ ณ วัดศาลาลวงบน หมู่ที่ 10.....	105
29	ดอกไม้จันทน์ผลผลิตจากกลุ่มอาชีพ หมู่ที่ 4.....	109
30	กลุ่มแม่บ้านผลิตเครื่องจักสาน หมู่ที่ 3.....	109
31	กิจกรรมวันอำลานักเรียนชั้น ป.6 โรงเรียนวัดศาลาลวงบน.....	111
32	กิจกรรมงานวันเด็กโรงเรียนวัดศาลาลวงบน หมู่ที่ 10.....	112
33	ตัวแทนชาวบ้านมอบรางวัลในงานวันเด็ก.....	113
34	โรงเรียนวัดศาลาลวงบน.....	114
35	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านศาลาลวงบน.....	115
36	บ่อเก็บน้ำก่อนปล่อยสู่ทะเลของโรงเพาะฟักพันธุ์กุ้ง.....	117
37	คูระบายน้ำหน้าโรงงานอุตสาหกรรม.....	118
38	คูระบายน้ำที่ได้รับการขุดลอก.....	118
39	ท่อส่งน้ำจากคูระบายน้ำเพื่อปล่อยลงสู่ทะเล.....	118

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

กระแสความเดิมของการพัฒนาในประเทศไทยที่ผ่านมา มุ่งสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเจริญเติบโตทางวัตถุมากกว่าด้านอื่นๆ โดยละเลยฐานการพัฒนาที่มีได้ยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา หรือมิได้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา จึงก่อให้เกิดปัญหาและความสมดุลในการพัฒนาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการกระจายรายได้ ความไม่เท่าเทียมกันของผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนา และการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนนำมาสู่ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จากสภาพปัญหาดังกล่าว นำมาสู่ความสนใจทางด้านความยั่งยืนของการพัฒนา ซึ่งปรากฏอย่างเด่นชัดในช่วงทศวรรษที่ 20 โดยก่อเกิดกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้ทุกกลุ่มหันมาสนใจและปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาในรูปแบบใหม่ ด้วยการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เน้นการผนึกกำลังร่วมกันของภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐานของชาวบ้านในชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการวางรากฐานความเชื่อในศักดิ์ศรีและศักยภาพในความเป็นมนุษย์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชนที่ถือว่าการสนับสนุนให้ประชาชนมีความสามารถในการพัฒนาชุมชนด้วยตัวเองนั้นเป็นความทันสมัย ที่มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนครอบคลุมทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการศึกษา ตลอดจนยอมรับภูมิปัญญาของชาวบ้านที่จะจัดการพัฒนาด้วยตนเอง (กรมการปกครอง, 2547 : 50)

โดยเหตุที่การพัฒนาชุมชนเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่งของรัฐบาลไทยมาทุกยุคสมัย ดังเห็นได้ชัดเจนจากการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) เป็นต้นมา และจัดทำสืบเนื่องต่อมาจนปัจจุบัน คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งรัฐบาลแต่ละยุคสมัยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ยังไม่มีความพร้อมมากนัก ส่วนใหญ่แล้วจะเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพราะว่าเป็นประชากร 80%

ของประเทศ ประกอบอาชีพเกษตรกร ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 เริ่มมีการพัฒนามากขึ้น เน้นการพัฒนาในระดับภูมิภาค พัฒนาคตามสาขากิจกรรม มีการจัดตั้งสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท มุ่งเน้นส่งเสริมการพัฒนาสังคม เพื่อให้ระบบสังคมก้าวหน้าควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญในการพัฒนากำลังคน ส่งเสริมการพัฒนาส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 เริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนาในระดับภูมิภาคและท้องถิ่นเป็นพิเศษ และยังคงเน้นการเร่งรัดพัฒนาชนบทอยู่ ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาระดับภาคและระดับจังหวัดขึ้น ริเริ่มโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร มีนโยบายในการวางแผนครอบครัวและการมีงานทำขึ้นเป็นครั้งแรก และริเริ่มโครงการผันเงินสู่ชนบท จุดหลัก คือ เพื่อลดความแตกต่างของรายได้ระหว่างเมืองและชนบท

ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ยังคงเน้นการกระจายรายได้สู่ชนบท ลดความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท มีการจัดทำแผนการพัฒนาจังหวัดโดยให้จังหวัดเป็นผู้จัดทำโครงการ และส่งต่อให้ส่วนกลางพิจารณา นับเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการวางแผนจากล่างขึ้นบน ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 เน้นแนวคิดการพัฒนาชนบทแนวใหม่ คือ แผนพัฒนาชนบทในพื้นที่ยากจน จุดสำคัญที่เน้นในแผนพัฒนา คือ การมีระบบการบริหารงานพัฒนาชนบทแห่งชาติเป็นครั้งแรก ซึ่งจะเน้นการทำงานร่วมกันของข้าราชการ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 จะให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนในชนบท และปรับปรุงคุณภาพชีวิต กระจายความเจริญให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ เน้นหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปองค์กรประชาชนและภาคเอกชนในการพัฒนาชนบทเพิ่มมากขึ้น มีการวางแผนจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เริ่มมีการกระจายอำนาจการบริหารงานและการตัดสินใจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนท้องถิ่นมากขึ้น มีการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทมากขึ้น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมและการร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐกับเอกชน ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เริ่มมีแนวคิดใหม่ในการพัฒนาประเทศ เน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มีการพัฒนาเป็นลักษณะองค์รวม โดยเปิดโอกาสให้คนในสังคมมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ให้ความสำคัญกับการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม มีการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของคนแบบองค์รวม โดยเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เสริมสร้างสมรรถนะทางเศรษฐกิจโดยเชื่อมโยงกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เน้นการมีส่วนร่วมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน มีการปรับแผนเพื่อรองรับวิกฤต โดยปรับกรอบ

เศรษฐกิจให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป การลดผลกระทบต่อภาวะวิกฤตเศรษฐกิจต่อการพัฒนาคนและสังคม ปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมด้วยการกระจายการผลิต และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต มีการปรับระบบการบริหารเพื่อการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 เป็นแผนพัฒนาระยะยาว มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ มีการประเมินผลต่อเนื่อง ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นแผนที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง และที่สำคัญเป็นแผนพัฒนาที่ได้ ัญญาแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงมาใช้

สุดท้ายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 จะมุ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน มุ่งไปที่องค์ประกอบที่จะนำไปสู่ความสุขมากกว่าการเน้นเรื่องการขยายตัวในส่วนเศรษฐกิจ และสังคม มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวปฏิบัติโดยยึดทางสายกลางทันต่อยุคสมัย ซึ่งมีแผนยุทธศาสตร์ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน พัฒนาคอนให้มีความรู้ มีสุขภาพแข็งแรง เสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
2. ยุทธศาสตร์การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศ ด้วยกระบวนการรวมตัว การเรียนรู้ร่วมกัน และการจัดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและเครือข่าย
3. ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ปรับฐานเศรษฐกิจภายในประเทศให้แข็งแกร่ง มั่นคง และเอื้อประโยชน์ต่อประเทศ
4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาทางชีวภาพ มีการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศน์ สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี พัฒนาชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการบริหารจัดการองค์ความรู้เพื่อสร้างความรู้ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนา
5. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ความยั่งยืน เป็นการจักระบบการจัดการภาครัฐให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลมากขึ้น
6. ยุทธศาสตร์ด้านพลังงาน ดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์ทางด้านพลังงานที่มีการตั้งเป้าหมายเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานทั้งภาคขนส่งและอุตสาหกรรมที่เป็นหัวใจหลักของการใช้พลังงาน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมาได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไปในทิศทางใดก็ตาม แต่ในกระบวนการพัฒนานั้นรัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จาก

ผู้นำท้องถิ่น เพราะถือว่าผู้นำท้องถิ่นมีคุณลักษณะหลายประการที่เป็นประโยชน์และเกื้อกูลงานในระยะแรก กล่าวคือ เป็นคนที่ชาวบ้านเคารพนับถือจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมักมีคนเอาอย่างทำตาม เป็นที่ฟังของผู้อื่นเมื่อมีปัญหาทุกข์ร้อนหรือมีความทุกข์ ประการสำคัญเป็นผู้ที่มีความรู้มากกว่าผู้อื่นสามารถพิจารณาทำความเข้าใจสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ และยอมรับไปปฏิบัติได้ง่าย นอกจากนี้ผู้นำท้องถิ่นยังมีความสำคัญหลายประการ นั่นคือ เป็นบุคคลอันดับต้นๆ ที่ริเริ่มงานพัฒนาชุมชน ทำให้งานพัฒนาชุมชนแผ่ขยายกว้างออกไป เป็นผู้เผยแพร่ความรู้ความคิดต่างๆ ที่ได้รับจากพัฒนากรหรือนักวิชาการ ในบางครั้งผู้นำท้องถิ่นเป็นครูผู้สอนชาวบ้าน ด้วยการจัดกลุ่มอบรม หรือจัดแปลงสาธิตเป็นตัวอย่างแก่ชาวบ้าน ในฐานะคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านผู้นำท้องถิ่นจะร่วมวิเคราะห์สภาพของชุมชน ปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน เพื่อสร้างแผนพัฒนาชุมชน

ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่า ผู้นำท้องถิ่นเป็นตัวแทนของประชาชนเพื่อแจ้งให้ทราบว่าชาวบ้านมีปัญหาหรือความต้องการในเรื่องใดบ้าง และเป็นผู้ร่วมวางแผนหรือโครงการเพื่อสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหานั้น รวมถึงเป็นผู้ชักนำความช่วยเหลือจากแหล่งต่างๆ มาสู่ชุมชน ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการสื่อความคิดและความรู้สึกระหว่างภายในและภายนอกชุมชน และเมื่อประชาชนจะตัดสินใจกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่งเป็นหน้าที่ของผู้นำชุมชนเข้ามาแสดงบทบาทที่เกี่ยวข้องหรือให้ความช่วยเหลือทันที ดังนั้นผู้นำท้องถิ่นจึงเป็นเป้าหมายและด่านแรกของการพัฒนาชุมชนและเป็นกลุ่มคนแรกๆ ที่ถูกพัฒนา ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนไทยจึงเริ่มด้วยการแสวงหาผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้านและตำบล เพื่อแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านและคณะกรรมการตำบลอันนำไปสู่การพัฒนาในท้องถิ่นๆ ทั้งนี้ผู้นำท้องถิ่นที่ได้ชื่อว่าเป็นฐานรากและมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นไทย คือ ผู้ใหญ่บ้านซึ่งทำหน้าที่บริหารปกครองหน่วยเล็กที่สุดในระบบการบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยนับแต่อดีตจนปัจจุบัน (กรมการปกครอง, 2547 : 50)

การบริหารราชการส่วนภูมิภาคของไทยตั้งแต่โบราณ มีการจัดระเบียบการปกครองลดหลั่นกันไป โดยมีเมืองหรือหัวเมืองเป็นศูนย์กลางการบริหารหน่วยการปกครองในแต่ละระดับ คือ แขวงซึ่งประกอบด้วยหลายๆ ตำบลรวมกัน มีผู้ปกครองแขวงเป็นหัวหน้าได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “หมื่นแขวง” ตำบลซึ่งประกอบด้วยหลายๆ หมู่บ้านรวมกัน มีกำนันเป็นหัวหน้าได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “พัน” หมู่บ้านประกอบด้วยหลายๆ บ้านรวมกัน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้ารูปแบบการปกครองดังกล่าวนี้ในบางยุคบางสมัยก็ได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติรูปแบบเดียวกันมาโดยตลอด ในบางครั้งมีพนักงานปกครองระดับตำบลที่เรียกว่า “กำนัน” เท่านั้น อีกทั้งสถานการณ์

บ้านเมืองในขณะนั้นไม่เอื้ออำนวยทำให้บางครั้งหน่วยการปกครองในระดับหมู่บ้านไม่มีผู้ปกครอง ประกอบกับลักษณะการจัดการปกครองไม่ได้มีระเบียบวางไว้เป็นที่แน่นอนแต่อย่างใดขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมในแต่ละยุคแต่ละสมัย (กรมการปกครอง, 2547 : 50)

ดังนั้นเมื่อล่วงมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้ฟื้นฟูการปกครองระดับหมู่บ้านขึ้นใหม่ เพราะทรงเล็งเห็นว่าการปกครองระดับหมู่บ้านมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งในการบริหารราชการแผ่นดิน เนื่องจากเป็นหน่วยการปกครองที่ใกล้ชิดกับราษฎรมากที่สุด โดยมีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อให้การตั้งผู้ใหญ่บ้านมาจากราษฎรในแต่ละท้องที่ มาทำหน้าที่เป็นตัวแทนของทางราชการในด้านต่างๆ ดังความว่า

“...ความมุ่งหมายในการปกครองระดับหมู่บ้าน จะให้ผู้ใหญ่บ้านซึ่งราษฎรเลือกสรรขึ้น โดยความยินยอม เอาเป็นธุระปรึกษาหารือช่วยกันตรวจตรารักษาความปกติเรียบร้อยในหมู่บ้าน และเป็นหูเป็นตาแก่ทางราชการที่จะสอดส่องดูแลทุกข์สุขของราษฎรตลอดจนช่วยนำเก็บภาษีอากร ผลประโยชน์แผ่นดินซึ่งสมควรที่จะได้จากราษฎรโดยธรรม...” (กรมการปกครอง, 2547 : 52) จิตเส็นได้โดยผู้วิจัย

และได้ริเริ่มทดลองจัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน ที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นแห่งแรกเมื่อ ร.ศ.111 (พ.ศ.2435) โดยราษฎรพิจารณาเลือกผู้ใหญ่บ้านแทนการแต่งตั้งดังแต่ก่อน (กรมการปกครอง, 2545 : 1) ปรากฏว่าประสบความสำเร็จด้วยดี อันนำมาสู่การวางรูปแบบการปกครองระดับตำบล หมู่บ้านอย่างเป็นทางการ เรียกว่า “การปกครองท้องที่” และได้ตรา “พระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ. 116” (พ.ศ.2440) เพื่อใช้เป็นหลักในการปกครองท้องที่ นับเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ได้กำหนดการจัดระเบียบตำบลและหมู่บ้าน รวมทั้งกำหนดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านตามพระประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะให้ราษฎรมีโอกาสในการใช้สิทธิปกครองตนเอง ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 และประกาศใช้

“พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457” แทนที่ ซึ่งถือเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครองระดับ ตำบล หมู่บ้าน สืบมาจนทุกวันนี้ (กรมการปกครอง, 2547 : 55)

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ได้กำหนดบทบาทของผู้ใหญ่บ้านให้แก่นักปกครองที่ใช้อำนาจปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎรและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎรนั้น ทำให้ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่เช่นเดียวกับนักปกครองอื่นๆ ในอันที่จะบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ราษฎร และเป็นผู้ที่มีสถานภาพพิเศษ คือ เป็นผู้นำท้องถิ่น เป็นผู้ที่อยู่ในท้องที่ รู้จักคุ้นเคยกับสภาพท้องที่ รู้ความต้องการ รู้ปัญหาของท้องถิ่นเป็นอย่างดี จึงมีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนแก่ราษฎร ในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างรัฐบาลกับราษฎร ตลอดจนนำนโยบายและงานของแต่ละกระทรวง ทบวง กรมไปสู่ประชาชน นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านเป็นหน่วยแรกที่นำความต้องการและสภาพข้อเท็จจริงของปัญหาของราษฎรมาสู่ราชการ กล่าวได้ว่าบทบาทของผู้ใหญ่บ้านดังกล่าวจึงนับได้ว่ามีความสำคัญต่อการบริหารงานในระดับตำบล หมู่บ้านเป็นอย่างยิ่งมาโดยตลอด (กรมการปกครอง, 2547 : 55)

โดยเหตุที่สภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการปฏิรูปทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นผลให้มีการปรับปรุง แก้ไขและประกาศใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่นหลายครั้ง ทำให้บทบาทของผู้ใหญ่บ้านมีลักษณะซ้ำซ้อนกับหน่วยงานปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน เป็นต้น ก่อให้เกิดความสับสนในขอบข่ายและความรับผิดชอบของการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมาก อันส่งผลกระทบต่อบทบาทและความสำคัญของผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงประชาชนแต่ละตำบล หมู่บ้านยังคงให้ความสำคัญและยอมรับในตัวผู้ใหญ่บ้านโดยการขอความร่วมมือผ่านผู้ใหญ่บ้าน และการยอมรับศักดิ์ศรีเกียรติภูมิของผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งนี้ยังคงมีสถานภาพที่สำคัญและจำเป็นต่อสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันว่าเป็นไปในลักษณะไหน อย่างไรและมีความสำคัญมากน้อยเพียงไรต่อการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งผู้ใหญ่บ้านต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างไรในการที่จะดำรงไว้ซึ่งบทบาทของความเป็นผู้นำท้องถิ่น ซึ่งในอดีตหน้าที่หลักของผู้ใหญ่บ้านมีเพียง อำนาจความเป็นธรรม ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความ

ปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อนทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราษฎรในหมู่บ้าน แจ้งต่อภาครัฐ เพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ และควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติตามกฎหมาย โดยผู้ใหญ่บ้านจะต้องทำเป็นตัวอย่างแก่ราษฎรด้วย แต่ในปัจจุบันสถานการณ์และสภาพแวดล้อมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ยังผลให้ผู้ใหญ่บ้านต้องมีบทบาทภาระหน้าที่ขยายขอบเขตในวงกว้างเพื่อให้การพัฒนาท้องถิ่นดำเนินไปได้อย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ทั้งด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ ด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน และด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ผู้ใหญ่บ้านเป็นสถาบันที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด ถึงแม้สภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย จนปัจจุบันและต่อไปในอนาคต จะทำให้ภารกิจบทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านเพิ่มมากขึ้น ช่วงแรก (พ.ศ.2457) ที่ได้เริ่มมีผู้ใหญ่บ้านขึ้นมา ผู้ใหญ่บ้านจะอยู่ในตำแหน่งได้ถึง 60 ปี จึงเกษียณ ซึ่งต่อมาได้มีการปรับปรุงกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่อีกครั้ง โดยให้ผู้ใหญ่บ้านอยู่ในตำแหน่งได้คราวละ 5 ปี (พ.ศ. 2535) และในปัจจุบัน (พ.ศ.2553) ได้ขยายเวลาการทำงานให้ถึง 60 ปี เพราะประสบการณ์จะช่วยสร้างเสริมความมั่นใจในการทำงาน ทั้งนี้ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นที่ยอมรับหรือได้รับความศรัทธาจากประชาชนมากน้อยเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับการทุ่มเทกำลังใจ กำลังกายในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชน ของผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง โดยผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในประเด็นทางด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ทางด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ ทางด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน และทางด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษา

1. บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน
2. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน
3. แนวทาง หรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชน

คำถามในการวิจัย

1. ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนในด้านใดบ้างและมีบทบาทอย่างไร
2. การดำเนินการพัฒนาชุมชนของผู้ใหญ่บ้านมีปัญหาและอุปสรรคในลักษณะใด
อย่างไร
3. มีแนวทาง หรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนของผู้ใหญ่บ้านเป็นอย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้ใหญ่บ้าน หมายถึง ผู้นำในหมู่บ้าน หรือนายบ้านในหมู่บ้านของตำบลท่าบองมีหน้าที่คอยช่วยเหลือ ดูแลทุกข์สุขของประชาชนในหมู่บ้านของตนเองโดยเท่าเทียมกัน เป็นบุคคลที่ได้รับเลือกจากประชาชนในหมู่บ้านให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไข และอำนาจหน้าที่ที่ต้องกระทำเมื่อบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน และพฤติกรรมที่แสดงนั้นย่อมมีส่วนผูกพันกับความกับของผู้ดำรงตำแหน่งเอง และความหวังของสังคมที่เห็นว่าบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านควรทำ

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทางหรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า

ชุมชน หมายถึง ชุมชนในตำบลท่าบอง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ประกอบด้วยหมู่บ้าน 10 หมู่บ้าน ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มคนอยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน

การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการส่งเสริมความคิดริเริ่มของผู้ใหญ่บ้านและบุคคลที่อยู่อาศัยรวมกัน ร่วมกันปรับปรุงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งของตนเองและส่วนรวมให้ดีขึ้นด้วยการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน การปรับปรุงสุขภาพอนามัยและการป้องกัน โรคติดต่อ การส่งเสริมและการพัฒนาอาชีพ ตลอดจนการช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ขอบเขตในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน” นี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก คือ

1.1 บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนซึ่งประกอบด้วย บทบาทในด้านต่างๆ ดังนี้

- บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ คือ ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีการรวมกันของกลุ่ม เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตัวเอง

- บทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ คือ เผยแพร่ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรคต่างๆ ที่มักเกิดในชุมชน

- บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน คือ ช่วยสอดส่องดูแลให้เยาวชนในชุมชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ตามเกณฑ์ที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้

- บทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม คือ ช่วยส่งเสริมให้มีการจัดเก็บและทำลายสิ่งปฏิกูลต่างๆ ที่ส่งผลทำให้คุณภาพของสิ่งแวดล้อมเสื่อมลง

1.2 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

1.3 แนวทาง หรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัยบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนตำบลท่าบอง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เนื่องจากชุมชนตำบลท่าบองเป็นชุมชนที่มีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทุกครัวเรือน ได้แก่ การทำนาเกลือและการทำประมง เมื่อยามว่างจะประกอบอาชีพเสริม เช่น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจต่างๆ และเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนในตำบลท่าบองกับชุมชน

ใกล้เคียงจะพบว่ามีความเจริญเติบโตที่แตกต่างกันมาก ประชาชนจากชุมชนใกล้เคียงจะเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในชุมชนตำบลท่าบอน ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในตำบลท่าบอนส่งผลให้ชุมชนได้รับความเจริญในด้านต่างๆมากยิ่งขึ้น ทำให้บทบาทของผู้ใหญ่บ้านขยายกว้างมากยิ่งขึ้น ผู้ใหญ่บ้านต้องช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพต่างๆ

3. ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยกำหนดช่วงระยะเวลาศึกษาชุมชนในตำบลท่าบอนในระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.2530 - 2551 อันเป็นช่วงเวลาที่เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนอย่างเด่นชัด ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเริ่มมีการประกอบอาชีพทำนาถ้างเข้ามาในพื้นที่ของชุมชน ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเริ่มลงทุนทำนาถ้างโดยแปลงสภาพของที่นามาเป็นบ่อเลี้ยงกุ้ง และผลจากการทำนาถ้างทำให้เกิดการก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นหลายแห่ง ทั้งกลุ่มผลิตอาหารแช่แข็ง กลุ่มผลิตอาหารกึ่งสำเร็จรูปและอาหารสัตว์ กลุ่มเพาะฟักพันธุ์สัตว์น้ำ รวมทั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่มีอยู่ก็ขยายกิจการขึ้นอย่างกว้างขวาง ผลจากการมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมากมาย จึงมีอาชีพค้าขายประเภทแผงลอยทั้งแบบขายประจำที่ แบบขายเร่หรือแบบเปิดท้ายขายของ ขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนที่ไม่สะดวกแก่การเดินทางมายังตัวเมือง นอกจากนี้ยังมีการค้าขายของชำเกิดขึ้นในทุกพื้นที่ของตำบล ในช่วงปี 2535 เป็นต้นมา ตำบลท่าบอนได้จัดตั้งหมู่บ้านขึ้นมาอีก 2 หมู่บ้าน จากแต่เดิมมี 8 หมู่บ้าน โดยตั้งหมู่ที่ 9 ใน พ.ศ. 2539 ขึ้นมาซึ่งแยกมาจากหมู่ที่ 5 เพราะมีความเจริญทางการคมนาคมขนส่งและเศรษฐกิจ อาชีพ ทำให้ขอบข่ายของการปกครองเพิ่มมากขึ้น ผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง ต่อมาได้ตั้งหมู่ที่ 10 ใน พ.ศ.2546 โดยแยกออกมาจากหมู่ที่ 4 เนื่องจากเป็นบริเวณที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าหมู่บ้านอื่น จากการเปลี่ยนของหมู่บ้านส่งผลต่อบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านต้องปรับเปลี่ยนบทบาทในการพัฒนาชุมชนให้ครบทุกด้าน เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าวอันเป็นช่วงเวลาที่ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในบทบาทของผู้ใหญ่บ้านของชุมชนตำบลท่าบอน

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้เกิดความเข้าใจถึงบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอง อำเภอรอนด จังหวัดสงขลา
2. เป็นแนวทางสำหรับชุมชนหรือองค์กรต่างๆ ที่จะนำผลการศึกษาค้นคว้าไปปรับใช้ หรือวางแผนเพื่อช่วยในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอง อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา มีแนวทางที่ชัดเจน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินการวิจัย ในหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน
  - 1.1 ความหมายของการพัฒนาชุมชน
  - 1.2 ปรัชญาการพัฒนาชุมชน
  - 1.3 แนวคิดในการพัฒนาชุมชน
  - 1.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน
  - 1.5 หลักการพัฒนาชุมชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม
  - 2.1 ความหมายของกลุ่ม
  - 2.2 ประเภทของกลุ่ม
  - 2.3 ลักษณะของกลุ่ม
3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
  - 3.1 ความหมายของบทบาท
  - 3.2 แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับบทบาท
  - 3.3 ทฤษฎีบทบาท
4. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน
  - 4.1 ความหมายของผู้นำ
  - 4.2 คุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่น
  - 4.3 ประเภทของผู้นำที่สำคัญในงานพัฒนาชุมชน
  - 4.4 ความสำคัญของผู้นำในงานพัฒนา

5. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใหญ่วัย
  - 5.1 ประวัติความเป็นมาของผู้ใหญ่วัย
  - 5.2 คุณสมบัติของผู้ใหญ่วัย
  - 5.3 อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่วัย

1. แนวคิด ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน

1.1 ความหมายของการพัฒนาชุมชน

คำว่า “การพัฒนาชุมชน” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Community Development” ซึ่งเป็นคำที่ใช้และเข้าใจกันในระหว่างประเทศมีความหมายเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเจริญของชุมชนที่ยังล้าหลังในทางเศรษฐกิจและสังคม โดยระดมกำลังทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น ในปัจจุบันเมื่อพูดถึง “การพัฒนาชุมชน” มีนักวิชาการและนักปฏิบัติการ รวมทั้งองค์กรต่างๆ ให้ความหมายและกำหนดขอบเขตของการพัฒนาชุมชนไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

สาย หุตะเจริญ (2551 : 12) อธิตอธิปไตยกรมการพัฒนาชุมชนคนแรกให้ความหมายการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการสร้างชุมชนให้เจริญโดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชน และความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน

นิรุฒ ไชยกุล (2551 : 12) อธิตอธิปไตยกรมการพัฒนาชุมชน กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถของประชาชนในชุมชนเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้าน และชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยความร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐมาผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

องค์การบริหารวิเทศกิจของสหรัฐอเมริกา ให้คำจำกัดความคำว่า พัฒนาชุมชน ดังนี้ (2551 : 11) การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งราษฎรในชุมชนนั้นร่วมกันจัดวางแผนและลงมือปฏิบัติการตามแผนเอง แผนดังกล่าวจะกำหนดว่ากลุ่มของตนและแต่ละบุคคลมีความต้องการอย่างไร และมีปัญหาพร้อมกันอะไรบ้าง แล้วจัดทำแผนการของกลุ่ม ของแต่ละบุคคล เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้มากที่สุด ถ้าจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือทั้งด้านบริการและวัสดุจากรัฐบาล และที่มิใช่ของรัฐบาล

ส่วนองค์การสหประชาชาติได้กำหนดความหมายไว้ว่า (2542 : 35) การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยความร่วมกำลังระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้นและผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของธรรมชาติ เพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่

ส่วนในประเทศไทยริเริ่มงานพัฒนาชุมชนขึ้นมา ได้มีการให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า (2551 : 11) การพัฒนาชุมชน หมายถึง ขบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน ชักจูง และส่งเสริมประชาชนในชนบทให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น และเข้าร่วมมือในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง และเสริมสร้างท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า ทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายคำว่าพัฒนาชุมชนที่แตกต่างและหลากหลายมิติ ดังนี้

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2542 : 36) ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาชุมชนหมายถึง การวางแผนเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การอนามัยและการเมืองการปกครอง พร้อมกับการสร้างเสริมสภาพแวดล้อมและสาธารณูปโภคให้เกิดขึ้นในพื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มประชาชน นอกจากนี้ยังได้แบ่งแยกความหมายของการพัฒนาชุมชนออกเป็น 2 ประเด็น คือ งานและวิธีการทำงาน ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนในความหมายของงาน หมายถึง การกระทำใดๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งวัสดุสิ่งของ ทั้งที่สามารถมองเห็นจับต้องได้และที่สังเกตได้ เช่น การสร้างถนน การขุดบ่อน้ำ สร้างทำนบ เขื่อนฝาย สร้างโรงเรียน สถานีอนามัย ไฟฟ้า ประปา ให้มีขึ้นในชุมชน ตลอดจนการพัฒนาจิตใจเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติค่านิยมและพฤติกรรมของคนในชุมชน จนสภาพการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรที่แน่นแฟ้น โดยไม่คำนึงว่าประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการหรือไม่

2. การพัฒนาชุมชนในความหมายของวิธีการทำงาน หมายถึง การที่ประชาชนต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการสร้างงาน หรือสิ่งของถาวรวัตถุและองค์กรต่างๆ ของประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ประชาชนจะต้องเป็นผู้คิดริเริ่มพิจารณาตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ดังนั้นในความหมายนี้ การพัฒนาชุมชนจะมีลักษณะเป็นงานที่เป็นความคิดริเริ่มของประชาชน กระทำโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ซึ่งหัวใจของการ

พัฒนาชุมชนอยู่ที่การเสียสละยินยอมพร้อมใจของประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ในผลงานที่เกิดจากการดำเนิน โครงการพัฒนาในด้านต่างๆโดยมิได้มุ่งหวังค่าตอบแทนเป็นเงินเป็นทอง แต่หวังผลงานที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างความภาคภูมิใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกิจกรรมนั้นเป็นสำคัญ

จิตจำนงค์ กิติกิริติ และชัยวัฒน์ สิทธิภราดร (2532 : 5) ศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการเปลี่ยนแปลง ส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ไปสู่สภาพที่พึงปรารถนา ด้วยการจงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเพื่อเปลี่ยนสภาพของส่วนประกอบของชุมชนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้

จิรวัดน์ นิเจนตร (2528 : 22) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุง สภาพต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพื่อนำมาซึ่งความเจริญ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง ตามแนวทางที่ชุมชนต้องการโดยความคิดริเริ่ม การพึ่งพาตนเอง และความร่วมมือกันของชุมชน และระหว่างรัฐกับราษฎร ถ้าจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน

บุญศรี แก้วคำศรี และมนตรี ขอรัดน์ (2529 : 45) ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า หมายถึง การทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ให้เจริญก้าวหน้าทั้งด้านวัตถุ และจิตใจโดยความร่วมมือของคนในชุมชนนั้น และอาจโดยความร่วมมือของคนนอกชุมชนด้วยถ้าหากจำเป็น

ปรียา พรหมจันทร์ (2542 : 15) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนในทุกด้าน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง โดยมุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชนให้ดำเนินการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืนโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้มากที่สุด

วิมลศรี อุปรมัย และคนอื่นๆ (2528 : 10) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลใช้กระตุ้นเตือน ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่ม ร่วมมือกันปรับปรุง ความเป็นอยู่ เสริมสร้างให้เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เจริญก้าวหน้า

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2531 : 66) ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ในฐานะต่างๆ ดังนี้

1. ฐานะเป็นขบวนการ (Movement) หมายถึง การรณรงค์หรือรวมตัวกัน เรียกร้องของมวลชนหรือประชาชน เพื่อดำเนินการหรือเรียกร้องให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนหรือชุมชน เช่น ความยากจน การถูกกดขี่ข่มเหงเอารัดเอาเปรียบ และการค้ำอ้อโอกาสให้ดีขึ้น โดยผู้เข้าร่วมขบวนการเกิดความไม่พอใจอย่างมากหรือรุนแรง ผู้เข้าร่วมขบวนการจะได้รับการกระตุ้น เร่งเร้า หรือปลุกฝังด้านจิตใจเพื่อเกิดความรู้สึกนึกคิดในลักษณะที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาชุมชนในฐานะนี้จึงให้ความสำคัญกับจิตใจ โดยเฉพาะอุดมการณ์และจิตวิญญาณเพื่อส่วนรวม โดยผู้เข้าร่วมขบวนการจะเชื่อมั่นและศรัทธาว่าการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นสิ่งที่สมควรกระทำอย่างยิ่ง เช่น การรณรงค์ต่อต้านการทุจริต การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด และการรณรงค์เพื่อลด ละ เลิก อบายมุข

2. ฐานะเป็นโครงการ (Program) หมายถึง การพัฒนาชุมชนในฐานะนี้ถือว่า รัฐเป็นผู้จัดเตรียมและให้บริการสาธารณะต่างๆ แก่ประชาชนหรือชุมชนในรูปของ “โครงการพัฒนาต่างๆ” เป็นต้นว่า โครงการสร้างงานในชนบท และโครงการ 30 บาทรักษาทุกโรค เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความต้องการในอันที่จะนำบริการเหล่านั้น ไปตอบสนองความต้องการของชุมชน

3. ฐานะเป็นวิธีการ (Method) หมายถึง มุ่งให้ความสำคัญกับวิธีการปฏิบัติงานพัฒนาเป็นหลัก เช่น ถ้ากิจกรรมพัฒนาทั้งหลายสั่งการหรือดำเนินการโดยกลไกของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหมด โดยที่ประชาชนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย กิจกรรมพัฒนานั้นก็ไม่ถือว่าเป็นกิจกรรมพัฒนาตามวิธีการพัฒนาชุมชน เช่น การทำกิจกรรมที่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนาทุกขั้นตอน

4. ฐานะเป็นกระบวนการ (Process) หมายถึง การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานผ่านทางกิจกรรมพัฒนาที่ประกอบด้วยหลายขั้นตอนที่สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ กระบวนการพัฒนาชุมชนยังต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องอีกด้วย กล่าวคือ หลังจากดำเนินงานหรือปฏิบัติงานผ่านทางกิจกรรมพัฒนาหนึ่งไปแล้ว จะนำไปสู่การดำเนินงานหรือปฏิบัติงานผ่านทางกิจกรรมพัฒนาอื่นๆต่อไป

สมศักดิ์ ศรีมาโนชน์ (2523 : 30) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนด้วย หากประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่มขึ้นก็ให้กระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ให้ประชาชนตอบสนองด้วยความกระตือรือร้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515 : 20) ได้อ้างความหมายการพัฒนาชุมชนตามองค์การสหประชาชาติ สรุปไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีแห่งการกระทำของสังคมซึ่งราษฎรใน

ชุมชนนั้นๆ ร่วมกันวางแผนและลงมือกระทำเอง กำหนดว่ากลุ่มของตนและของแต่ละคนมีความต้องการ และมีปัญหาอะไร เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ไขปัญหานั้น โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด ถ้าจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือด้านบริการ หรือวัสดุ จากองค์กรต่างๆ

เสถียร เหลืองอร่าม (2518 : 71) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กรรมวิธีแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งประชาชนในชุมชนหนึ่งๆ ร่วมกันจัดวางแผนและกระทำเอง โดยกำหนดความต้องการและปัญหา พร้อมจัดทำแผนการเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและความสามารถแก้ไขปัญหา จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุด ถ้าจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก

จากความหมายของการพัฒนาชุมชนที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการส่งเสริมความคิดริเริ่มและปรับปรุงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ด้วยการยกระดับการศึกษา ปรับปรุงด้านสาธารณสุข การพัฒนาด้านอาชีพและรายได้ รวมทั้งการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงาม โดยที่ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันดำเนินการพัฒนา ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสภาพแวดล้อมท้องถิ่นเป็นสำคัญ

1.2 ปรัชญาการพัฒนาชุมชน

การดำเนินงานพัฒนาชุมชนถือว่าพลังสำคัญที่จะบันดาลให้งานบรรลุผลสำเร็จสมความมุ่งหมายนั้นมาจากประชาชน โดยเชื่อว่าประชาชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนต่ำต้อยหรือด้อยการศึกษาเพียงใด ยังมีพลังความปรารถนาที่จะปรับปรุงวิถีการดำรงชีวิตของตนให้มีมาตรฐานสูงขึ้น ปรัชญาการพัฒนาชุมชนจึงยึดถือว่า ถ้ายังช่วยให้ประชาชนได้บรรลุถึงความปรารถนาหรือความสุขในชีวิตได้มากเท่าใด ยิ่งเป็นสิ่งที่ดีงามเท่านั้น และการช่วยเหลือในลักษณะนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของเพื่อนมนุษย์ในสังคมด้วยกัน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงปรัชญาการพัฒนาชุมชนไว้มากมาย ดังนี้

พัฒนา บุณยรัตพันธุ์ (2549 : 1) ได้กล่าวถึง หลักปรัชญามูลฐานของงานพัฒนาชุมชน ไว้ ดังนี้

1. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญ และมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกันจึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลมีเกียรติในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนคนหนึ่ง

2. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

3. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทักษะ ประพฤติปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นไป

4. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่ และพลังความสามารถเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าพลังที่ซ่อนเร้นเหล่านี้ได้รับการพัฒนา

5. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งพึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชนและรัฐ

ฉะนั้น จึงเห็นได้ว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชน คือ

ประการแรก ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวตน ว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถ

ประการที่สอง ตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในความยุติธรรมของสังคม (Social Justice) การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้น เป็นเรื่องที่อารยะสังคมพึงยึดมั่น

ประการสุดท้าย ความไม่รู้ ความคือติง และการใช้กำลังบังคับเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนา และความเจริญรุ่งเรืองจะเกิดขึ้นได้ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ต้องยึดหลักการรวมกลุ่ม และการทำงานกับกลุ่ม เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม การอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และทำงานรวมกันเป็นกลุ่มช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

ยูว็ฒน์ วุฒิเมธี (2542 : 45) กล่าวถึง ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย

1. การพัฒนาชุมชนนั้นให้ความสำคัญ เชื่อมั่นในตัวบุคคลว่าเป็นทรัพยากร (Human Resources) ที่มีความสำคัญที่สุดในความสำเร็จของการดำเนินงานทั้งปวง และเชื่ออย่างแน่วแน่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองได้ตามขีดความสามารถทางกายภาพของตน หากโอกาสอำนวยและมีผู้คอยชี้แนะที่ถูกต้อง

2. การพัฒนาชุมชนเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนปรารถนา ต้องการความยุติธรรมที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคม (Social Justice) ต้องการอยู่ในสังคมด้วยความสุขกาย สบายใจ และต้องการอยู่ร่วมในสังคมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ และคณะ (2534 : 6) กล่าวถึง ปรัชญาการพัฒนาชุมชน ไว้ว่า การพัฒนาชุมชนมีหลักปรัชญาอันเป็นมูลฐานสำคัญ ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม และความเป็นผู้นำซ่อนเร้นอยู่ในตัว พลังเหล่านี้สามารถเจริญเติบโต และนำออกมาใช้ได้ ถ้าได้รับการพัฒนา
2. บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้ว ย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประพฤติปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้
3. บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรมอย่างบุคคลมีเกียรติ ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชนผู้หนึ่ง
4. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิถีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ
5. การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของคนในชุมชนทุกด้าน เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนทุกคนและชุมชนโดยรวม

ปรัชญาการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนรากฐานและความศรัทธาในเรื่องประชากร (ปรีดี พนมยงค์ และคณะ 2542 : 38) มีดังต่อไปนี้

1. ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและความสำคัญในความสำเร็จของการดำเนินงานทั้งปวง และเชื่ออย่างแน่วแน่นว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ตามขีดความสามารถทางคุณภาพและคุณธรรมของคนที่ หากโอกาสอำนวยและมีคนคอยให้การสนับสนุนและให้กำลังใจแล้ว การพัฒนาจะเป็นผลและมีขีดความสามารถสูงขึ้น
2. ตั้งอยู่บนความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม โดยมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้น ต้องการให้มนุษย์อยู่ในสังคมด้วยความสุขกายสบายใจ เป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย
3. ตั้งอยู่บนฐานของการรักษาหรือการแสวงหาการพัฒนาคุณภาพ และคุณธรรมของประชาชนให้เกิดความสมดุลมากยิ่งขึ้น เพื่อขจัดปัญหาพื้นฐานของประชาชน เช่น ความไม่รู้ ความยากจน ความเจ็บป่วยทางกายและจิตใจตลอดจนความเจ็บป่วยทางสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชน การพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพและคุณธรรมที่มีความสมดุลมากยิ่งขึ้นนั้น อย่างน้อยต้องอาศัยหลักการศึกษ หรือการเรียนรู้และหลักการรวมกลุ่มรวมหมู่ ด้วยเหตุที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกัน การทำงานเป็นกลุ่มเพื่อเป้าหมายการพัฒนาาร่วมกันจะช่วยให้ชุมชน

เกิดความสมดุลในการพัฒนามากยิ่งขึ้น และยิ่งในปัจจุบันสถานการณ์ต่างๆมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะสภาพแวดล้อม ความไม่แน่นอนของธรรมชาติความไม่เป็นธรรมทางสังคม ยิ่งทำให้มนุษย์สร้างวิธีการพัฒนาที่ดี เหมาะสมกับสถานการณ์

ปรัชญาของการพัฒนา (กลุ๊น สริมงคล, 2542 : 7) หมายถึง ความร่วมมือร่วมใจกันของคนในสังคมเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยได้รับจากแรงกระตุ้นภายใต้สภาวะที่เหมาะสม อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกในสังคม ปรัชญาของการพัฒนาประกอบด้วยประเด็นต่างๆต่อไปนี้

1. การพัฒนาตนเอง การพึ่งตนเองหรือการช่วยเหลือตนเอง
2. อาสาสมัครร่วมมือร่วมใจ
3. ความเสมอภาค ความสมดุล และการกระจายที่เท่าเทียมกัน
4. ความผาสุกและคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาปรัชญาการพัฒนาชุมชนดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ปรัชญาการพัฒนาชุมชนนั้นวางอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคน ว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นถ้ามีโอกาส การพัฒนาทั้งหลายจะปราศจากผลถ้ามองข้ามในเรื่องการพัฒนาบุคคลแต่ละคนให้มีทักษะที่ถูกทาง และมีขีดความสามารถสูงขึ้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลังซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ต้องยึดหลักการรวมกลุ่ม และการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งช่วยให้คนและชุมชนพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว

1.3 แนวคิดในการพัฒนาชุมชน

จากปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่าคนหรือมนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า มีศักยภาพ ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงต้องคำนึงถึงศักยภาพหรือขีดความสามารถของประชาชน เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ คือ มีความผูกพันกับพื้นที่ หรือชุมชน และคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นหลัก ส่วนในหัวข้อแนวคิดในการพัฒนาชุมชนผู้วิจัยจะนำเสนอใน 3 ประเด็น คือ แนวความคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน กรอบแนวความคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน และลักษณะการพัฒนาชุมชน ดังนี้

1.3.1 แนวความคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน

แนวคิดของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นด้วยข้อเท็จจริงที่ว่า ประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะในชนบทของประเทศไทย ยังยากจนมีความด้อยทั้งในทางสุขภาพร่างกายและฐานะทางสังคม ภาระหน้าที่ของงานพัฒนาชุมชน คือ การขจัดปัดเป่าปัญหาต่างๆของประชาชน หรืออีก

นัยหนึ่ง ปรับปรุงชนบทให้พ้นจากความยากจน โรคภัยไข้เจ็บ และความไม่รู้ต่างๆ โดยมุ่งหวังให้ชาวชนบทได้มีความสุขดังที่ชาวเมืองได้รับ ดังนั้น การพัฒนาชุมชนต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชน โดยมีแนวความคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน ดังนี้ (การพัฒนาชุมชน, 2551 : 15)

1. ความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน (Partnership) การพัฒนาที่ได้ผลดีที่สุดและถาวรที่สุดนั้นควรจะเกิดจากพลังและขีดความสามารถของชุมชนที่ได้ผนึกกำลังขึ้นมา ผสมผสานกับการสนับสนุนจากพลังการปกครองแห่งรัฐ การให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการฝ่ายเดียวนั้นนอกจากยากที่จะประสบความสำเร็จและผลงานไม่มั่นคงถาวรแล้ว ยังอาจนำไปสู่การขยายช่องว่างและความขัดแย้งระหว่างพลังทั้งสองฝ่าย สังคมใดที่ปล่อยให้ชุมชนพัฒนาไปตามธรรมชาติด้วยความสามารถของชุมชนเอง สังคมนั้นก็มีแต่จะถอยหลัง และนอกจากนั้นยังเผยให้เห็นถึงความไร้สมรรถภาพของรัฐบาลอีกด้วย ในทางกลับกันถ้าหากสังคมใดรัฐเป็นผู้ทำให้ประชาชนฝ่ายเดียว การพัฒนาจะเป็นไปอย่างเชื่องช้าและยังเป็นการเสริมสร้างทรศณะแบบคอยให้ผู้อื่นมาช่วยเหลือตลอดเวลาในหมู่ประชาชน ผลตามมาก็คือ มีการพัฒนาแต่ทางด้านรูปธรรมแต่ทางด้านตัวคนหรือนามธรรมไม่ได้รับการพัฒนาเลย

2. การช่วยเหลือตนเอง (Aids Self Help) เป็นความเชื่อที่เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานของนักพัฒนาว่าวิธีการช่วยเหลือคนอื่นนั้น วิธีที่ดีที่สุดคือ การช่วยให้ประชาชนมีขีดความสามารถช่วยเหลือตนเองต่อไปได้ โดยไม่ต้องคอยพึ่งให้คนอื่นมาช่วยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งย่อมหมาความว่า ทรายใดที่รัฐยังต้องค้ำจุนช่วยเหลือประชาชนแบบเลี้ยงเด็กไม่รู้จักโตแล้ว การช่วยเหลือก็ปราศจากประสิทธิภาพ

3. ความคิดริเริ่มของชุมชน (Local Initiative) การที่ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้นั้น ต้องได้รับการนำความคิดที่ถูกต้องจนมีทรศณะและศรัทธาต่อการพัฒนาไปในแง่บวก จนถึงขนาดที่สามารถแสดงความคิดริเริ่มทำงานตามโครงการพัฒนา โดยมีต้องรอให้รัฐเป็นผู้เข้ามาชักชวนหรือกระตุ้นเตือนอยู่ตลอดเวลา ความคิดริเริ่มที่มาจากภายนอก มักไม่ค่อยตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน และมักไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากประชาชนด้วย อย่างไรก็ตามถ้าหากชุมชนยังลังเลและไม่เต็มใจที่จะออกความคิดริเริ่ม เป็นเรื่องจำเป็นที่ทางฝ่ายรัฐต้องเข้าไปนำความคิดและกระตุ้นเตือนให้ชุมชนเกิดความเคลื่อนไหว โดยใช้วิธีการรวมกลุ่มและการให้การศึกษแก่ชุมชนเป็นแนวทางในการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความคิดริเริ่ม

4. ความต้องการของชุมชน (Felt Needs) ปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมของชุมชนเอง ในขณะที่วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนกำลังมีปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

มีแนวโน้มที่แตกต่างไปจากเดิม ในชุมชนแบบดั้งเดิมที่ไม่มีการติดต่อกับภายนอกมากนัก ความต้องการของชุมชนมักปรากฏออกมาในรูปของการบริโภค แต่ในชุมชนที่ทันสมัยและมีการติดต่อกับสังคมภายนอกตลอดเวลา ความต้องการของชุมชนมีลักษณะเด่นในเรื่องของการพัฒนา อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการพัฒนาชุมชนจะยึดถือแนวความคิด ความต้องการของชุมชนเป็นแนวทางในการดำเนินงาน แต่มีข้อแม้ว่าความต้องการของชุมชนต้องสอดคล้องกับเงื่อนไขบางประการ คือแนวความคิดนี้ต้องมีความยืดหยุ่นและเคลื่อนไหว ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

5. ความสมดุลในการพัฒนา (Balanced Development) จุดเน้นของงานพัฒนาชุมชนอยู่ที่ว่า การพัฒนาทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมต้องได้สัดส่วนกัน ถึงแม้การพัฒนาชุมชนมุ่งพัฒนาตัวคนให้มีทรศนะ ศรัทธาและขีดความสามารถจนช่วยตัวเองได้ แต่การพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อมเป็นของคู่กันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด หากมุ่งพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะจะทำให้เกิดผลการพัฒนาที่ผิดรูปผิดร่าง เช่น เจริญแต่ด้านวัตถุแต่จิตใจไม่เจริญจะนำไปสู่สังคมพิกัดในที่สุด ดังนั้น งานพัฒนาชุมชนจึงมุ่งพัฒนาทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไปในอัตราที่ได้สัดส่วน

6. การศึกษาภาคชีวิต (Long Life Education) หมายความว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตที่ดำรงอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับคุณภาพของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน เสริมสร้างความรู้ และทักษะในฐานะที่เป็นชาวนา เป็นช่างฝีมือ เป็นหัวหน้าครอบครัว มุ่งให้ประชาชนที่รับผิดชอบดำรงตนอยู่ในสังคมประชาธิปไตยอันก้าวหน้า สังคมซึ่งส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้เป็นผู้มีจิตใจรักความก้าวหน้า มีความปรารถนาที่จะดำรงชีวิตอยู่ในระดับและรูปแบบที่ดีกว่า ทางที่จะทำเช่นนั้นได้โดยความร่วมมือกับประชาชน ส่งเสริมความสนใจในกลุ่มของตน และความสนใจในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

7. การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (Wholistic Program) หมายความว่า ปัญหาของชุมชนไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง โดยเฉพาะเท่านั้น แต่ต้องเป็นการประสานปฏิบัติการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีการประสานงานของวิธีการหลายวิธีการและหลายด้าน หากศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียดพบว่า ปัญหาของชุมชนนั้น มีต้นตอเกิดจากแหล่งต่างๆหรือมีสาเหตุหลายประการ ฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีต่างๆด้านต่างๆพร้อมกันไป การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนจึงต้องหยิบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียด และต้องระลึกว่าปัญหาหนึ่งจะเกี่ยวพันหรือกระทบกระเทือน ไปอีกปัญหาหนึ่ง หรือหลายปัญหาอยู่เสมอ ฉะนั้น โครงการที่ต่อสู้กับปัญหาจึงถูก

กำหนดให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ได้หลายปัญหาหรือปัญหาหนึ่งอาจต้องมีโครงการเข้าต่อสู้อันหลายโครงการ

8. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบทโดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ (The Mainstream of National Development) วัตถุประสงค์สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศมิได้หมายความว่า นโยบายชาติเป็นผู้กำหนดท้องถิ่น แต่มีความหมายว่า กิจกรรมในท้องถิ่นได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนคำจูนนโยบาย การสนับสนุนที่ได้รับคือ การสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้น การดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นไปโดยเอกเทศ ปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายชาติย่อมไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร

1.3.2 กรอบแนวความคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน พิจารณาดังนี้ (ปรีดี พนมยงค์ และคณะ, 2536 : 7)

1. ให้ถือว่าชนบทเป็นรากฐานของการพัฒนา เพราะประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในชนบท และปัญหาด้านการพัฒนาเกี่ยวข้องกับและมีผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่ในชนบทส่วนใหญ่ ในบางกรณีชนบทสามารถเป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่ดีให้แก่คนในเมืองได้ โดยเฉพาะในเรื่องคุณค่าชีวิตและจิตใจที่ดีงาม

2. การดำเนินการพัฒนานั้น ต้องคำนึงถึงการพัฒนาในเชิงวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ หรือความรู้สึกนึกคิดของประชาชนให้เป็นไปอย่างเหมาะสม

3. ประชาชนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนาเพราะประชาชนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีความสำคัญที่สุดในปัจจุบันของการพัฒนาทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะประชาชนมีแนวความคิดในการพัฒนา สามารถดำเนินการพัฒนาและวางเป้าหมายเพื่อชุมชนของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประชาชนจะเป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนของตนเองและประเทศชาติต่อไปในอนาคต

4. การพัฒนาจะมั่นคงและต่อเนื่องได้ จะต้องมีโครงสร้างและระบบการเมืองที่มั่นคงและเป็นอิสระจากอิทธิพลทางการเมืองของประเทศอื่นๆ

1.3.3 ลักษณะการพัฒนาชุมชน

ในปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงการพัฒนาชุมชน มักจะมองการพัฒนาชุมชนใน 4 ลักษณะ คือ การพัฒนาชุมชนเป็น 1) กรรมวิธี 2) วิธีการ 3) โครงการ 4) ขบวนการของการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ (จิรพรรณ กาญจนจิตรรา, 2551 : 19)

1. การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธี (CD as Process) หมายถึง การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ และมีขั้นตอน โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยยึดมาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเป็นหลักเกณฑ์ เช่น ขั้นตอนของกรรมวิธีพัฒนาชุมชนเริ่มต้นจากการศึกษาและสำรวจสภาพชุมชนที่นักพัฒนาจะออกไปทำงานด้วย ขั้นที่สองคือ การพิจารณาขีดความสามารถของชุมชนที่มีอยู่ในขั้นที่สาม นักพัฒนาจะต้องช่วยชุมชนให้สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาความต้องการ ขั้นที่สี่เป็นการวางแผนการพัฒนา โดยยึดหลักข้อเท็จจริงที่ได้ศึกษามา ขั้นที่ห้าเป็นการดำเนินการตามแผน และขั้นสุดท้ายเป็นการประเมินผลกิจกรรมที่ได้กระทำไป รวมถึงการพิจารณาวางแผน โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาขั้นต่อไป

กรรมวิธีพัฒนาชุมชนเล็งเห็นความสำคัญที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ และความสามารถของบุคคลจากสถานการณ์หนึ่งไปสู่สถานการณ์หนึ่ง เช่น สถานการณ์เดิมที่มีบุคคลเพียงคนเดียว หรือสองคนเป็นผู้ตัดสินใจตกลงใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประชาชนทั้งหมด ครั้นแล้วเปลี่ยนมาเป็นสถานการณ์ที่มีบุคคลหลายคนเป็นผู้ตัดสินใจตกลงใจดำเนินการเพื่อประโยชน์ของเขากันเอง จากสภาพที่มีการร่วมมือเพียงเล็กน้อยไปสู่สภาพที่มีการร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียง

ดังนั้นกรรมวิธีการพัฒนาชุมชนจึงเป็นความมุ่งมั่นอย่างมีแบบแผน และมีระบบที่จะช่วยให้บรรลุถึงบรรณสาระ ศรัทธา และขีดความสามารถที่จำเป็น เพื่อที่จะได้เข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชนให้มากที่สุด ทั้งนี้ ตามแนวทางการปกครองแบบประชาธิปไตยและตามความจำเป็นก่อนหลัง ซึ่งบุคคลได้เป็นผู้กำหนดขึ้น หลังจากที่เขาได้มีขีดความสามารถเพิ่มขึ้นในแนวความคิดนี้จึงย้าเรื่องการพัฒนาตัวบุคคลทั้งด้านสังคมและจิตใจ

2. การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (CD as a Method) ที่นำไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ ตามที่ผู้นำวิธีการพัฒนาชุมชนมาใช้เป็นผู้กำหนดขึ้น วิธีการอย่างอื่น เช่น การให้รางวัลหรือโดยการศึกษา อาจเป็นเพียงวิธีการที่จะช่วยวิธีการพัฒนาชุมชนให้ดำเนินไปตามกรรมวิธีเป็นขั้นๆซึ่งทำให้ผู้มีเจตจำนงใช้วิธีการนี้ ไม่ว่าจะป็นรัฐบาลหรือเอกชน หรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถดำเนินการต่อไปจนสำเร็จกรรมวิธีซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์เป็นพิเศษ เช่น การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยเป็นวิธีการหรือมาตรการอย่างหนึ่งของรัฐที่จะขจัดความขัดแย้งระหว่างประชาชนต่อประชาชนและระหว่างประชาชนต่อรัฐ ส่งเสริมการครองชีพของชาชนบทและส่งเสริมความสามารถในการทำงานร่วมกัน

3. การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (CD as a Program) การดำเนินงานจึงเริ่มต้นด้วยการวางระเบียบแบบแผนและรายละเอียดต่างๆ ซึ่งระบุถึงกิจกรรม หากมีการดำเนินงานตามระเบียบการหรือรายละเอียดไว้แล้วถือว่า กิจกรรมต่าง ๆ นั้น ได้ทำสำเร็จไปด้วยจุดเน้นของโครงการพัฒนาชุมชนจึงอยู่ที่การบรรลุความสำเร็จตามโครงการเฉพาะกิจกรรม ซึ่งสามารถวัดผลและรายงานเป็นข้อมูลตัวเลขได้ มากกว่าจะเน้นในเรื่องวิธีการทำงานและตัวคนเหมือนอย่างเช่นกรณีวิธีพัฒนาชุมชน ทั้งนี้โครงการพัฒนาชุมชนจะปรากฏมาในรูปแบบของแผนพัฒนา เช่น แผนพัฒนา 5 ปี แผนสังคมสงเคราะห์ หรือแผนพัฒนาเฉพาะกิจกรรม เช่น โครงการอนามัย สังคมสงเคราะห์ เกษตร อุตสาหกรรม และอื่นๆ ดังนั้นการพัฒนาชุมชนในฐานะที่เป็นโครงการ จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- มีโครงการที่ได้รับการวางแผนอย่างดี
- มีการส่งเสริมการช่วยเหลือตนเอง
- มีการสนับสนุนด้านวิชาการ ตัวบุคคลและวัสดุ
- มีการประสานงานของหน่วยงานราชการต่างๆ ในการช่วยเหลือชุมชน

4. การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการของการเปลี่ยนแปลง (CD as a Movement) ในแนวความคิดนี้ถือว่า การพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในทางจิตใจที่เกิดขึ้นแก่ประชาชน กล่าวคือ มีการเคลื่อนไหวทางจิตใจในทางนิยมชมชื่น หรือไม่เห็นด้วย คือ ไม่เป็นกลาง บ่อยครั้งที่พูดกันว่างานพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการ ขบวนการพัฒนาชุมชนนั้นเปรียบเสมือนกับเป็นการรณรงค์หรือการต่อสู้ของมวลชนเพื่อการปฏิรูปสภาพความเป็นอยู่ที่ประชาชนมีความไม่พอใจอย่างรุนแรง และการเข้าร่วมในขบวนการนั้นด้วยแรงคล้อยอย่างแรงกล้าที่อยากจะเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น การพัฒนาชุมชนในทัศนะนี้จึงประกอบไปด้วยอุดมการณ์และปรัชญา ซึ่งผู้เข้าร่วมในขบวนการมีความเชื่อและศรัทธาอย่างแน่วแน่ว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

การพัฒนาชุมชนถือเป็นขบวนการ เพราะเป็นการสร้างสถาบันในด้านความคิด สร้างโครงร่างขององค์การให้รู้จักยอมรับระเบียบวิธีการ และผู้ที่มีความรู้ทางวิชาการ ให้มาช่วยในสิ่งที่เหลือกำลังของตน เป็นการส่งเสริมความนึกคิดเกี่ยวกับการศึกษาให้ดีขึ้น ในแนวความคิดนี้จึงย้ำเรื่องอุดมการณ์ของงานพัฒนาชุมชน ดังนั้นจะเห็นได้ว่านักวิชาการมองการพัฒนาชุมชนแตกต่างกันไปหลายมิติ

จากการศึกษาแนวคิดต่างๆในการพัฒนาชุมชนเห็นได้ว่า การดำเนินงานพัฒนา ถือว่าชนบทเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา ประชาชนเป็นศูนย์กลางและเป็นเป้าหมายของการพัฒนา การพัฒนาชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อมุ่งสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชน และต้องคำนึงถึงการพัฒนาในเชิงวัตถุประสงค์ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจ และที่สำคัญประชาชนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีความสำคัญที่สุดในการพัฒนา

1.4 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่นำทฤษฎีทางสังคมวิทยาและจิตวิทยา มาประยุกต์ใช้ เนื่องจากทฤษฎีการพัฒนาชุมชนโดยตรงไม่มี ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้นำทฤษฎีทางสังคมวิทยาและจิตวิทยา มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

1.4.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functional Theory)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 50) กล่าวถึง ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ความเป็นเอกภาพเชิงหน้าที่ของระบบสังคม บูรณาการเป็นความจำเป็นพื้นฐานของระบบสังคม สังคมต้องการความอยู่รอด ต้องมีการศึกษาตัวปัญหาเพื่อแก้ปัญหา
2. ความเป็นสากลภาพเชิงหน้าที่ของสิ่งต่างๆทางสังคม แบ่งเป็น 4 ประเภทได้แก่ สิ่งที่มีหน้าที่ชัดเจน มีหน้าที่แฝง มีหน้าที่ไม่ชัดเจน และไม่มีหน้าที่อย่างแอบแฝงต่อบุคคล กลุ่มบุคคล สังคมและวัฒนธรรม
3. ความขาดไม่ได้ของสิ่งต่างๆ เชิงหน้าที่ในสังคม สังคมบางอย่างอาจมีสิ่งที่ทำเหมือนกันมาทำหน้าที่ได้ บางอย่างเอาสิ่งอื่นมาทดแทนที่เดิม

1.4.2 ทฤษฎีแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สุพัตรา สุภาพ (2537 : 121) กล่าวว่าไว้ว่า ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ลักษณะของพื้นที่ ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติเป็นตัวกำหนดการจัดระเบียบและสภาพต่างๆในสังคมโดยตรง เช่น นิสัยใจคอ สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมักมีขอบเขตจำกัด

1.4.3 ทฤษฎีค้อยพัฒนาและการพึ่งพา (Under Development-Dependency Theory) วิโรจน์ สารรัตนะ (2532 : 36) กล่าวว่าไว้ว่า ทฤษฎีค้อยพัฒนาและการพึ่งพาเป็นทฤษฎีที่ช่วยอธิบายลักษณะของประเทศกำลังพัฒนาที่ทฤษฎีอื่นๆมิได้กล่าวไว้ มีการเสนอแนะให้ประเทศกำลังพัฒนาดำเนินแนวทางการพัฒนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ อีกทั้งให้ประเทศกำลังพัฒนาร่วมมือกันในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาของตนเอง และเป็นเครื่องมือต่อรองกับประเทศที่พัฒนาแล้ว เสนอให้มีการจัดการปฏิรูปความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของโลกเสียใหม่

เพราะเห็นว่าโครงสร้างและสถาบันทางเศรษฐกิจของโลกปัจจุบันล้วนเป็นเครื่องมือครองอำนาจประเทศกำลังพัฒนาของประเทศอุตสาหกรรมทุนนิยมตะวันตกทั้งสิ้น

1.4.4 ทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theory) เกื้อ วงศ์บุญสิน (2536 : 37) กล่าวถึงทฤษฎีภาวะทันสมัยสรุปได้ว่า เป็นแนวความคิดที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในแง่ต่างๆของชีวิตมนุษย์ ทฤษฎีนี้อาศัยทฤษฎีเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก และทฤษฎีสังคมศาสตร์อเมริกันมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบการวิเคราะห์ปัญหาและนักคิดส่วนใหญ่มักใช้สังคมตะวันตกเป็นตัวแบบในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยจะต้องดำเนินไปทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความรู้สึนึกคิด และความรู้ของคนในสังคมนั้น จะขาดด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะแต่ละด้านย่อมมีความสัมพันธ์ส่งผลถึงกันและกัน

1.4.5 ทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory) สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์ (2540 : 18) ได้กล่าวถึงทฤษฎีสักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย สรุปได้ดังนี้

1. สักยภาพการพัฒนา ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญดังนี้

- ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ เป็นต้น ซึ่งเป็นปัจจัยในการพัฒนา สามารถนำไปใช้ยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นได้ ยังมีทรัพยากรธรรมชาติมีค่าจำนวนมาก ก็ยังยกระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นไปอีก

- ทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะมนุษย์ในวัยแรงงาน ซึ่งมีกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้

- องค์กรทางสังคม เช่น กลุ่มอาชีพ สหกรณ์ โดยที่องค์กรทางสังคมเหล่านี้ จะช่วยให้เกิดพลังในการทำงานได้ใหญ่ขึ้นและมากขึ้น โดยร่วมช่วยคิดช่วยทำ

- ภาวะผู้นำ เช่น ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางศาสนา เป็นต้น ยังมีมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้การพัฒนามีระดับสูงขึ้น เพราะผู้นำจะสามารถรวมคนได้เป็นจำนวนมาก ทำให้คนที่มารวมตัวกันทำงานอย่างทุ่มเทเพื่อผู้นำ จึงทำให้เกิดผลดีต่อการพัฒนา

2. ด้านการแพร่กระจายนวัตกรรม มีปัจจัยสำคัญคือ การติดต่อกับโลกภายนอก หมายถึง การติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมืองหรือระหว่างประเทศ ประเทศที่ด้อยพัฒนาจะได้ประโยชน์จากประเทศที่พัฒนาแล้ว เพราะการติดต่อจะทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีต่างๆ จึงมีความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

ทฤษฎีสัทธิภาพและการแพร่กระจายมีตัวเชื่อม คือ การฝึกอบรม หมายถึง การได้รับการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ เพราะทำให้ความรู้ ความชำนาญด้านต่างๆของคนสูงขึ้น ทำให้รู้จักใช้ทรัพยากรต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพ มีการติดต่อสื่อสาร อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

1.4.6 ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behavioralism) ชีรวัดน์ นิเจนตร (2528 : 67) ได้สรุปว่า ทฤษฎีนี้มุ่งพัฒนาสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงลักษณะของบุคคลโดยเฉพาะ เช่น ทักษะ ค่านิยม บุคลิกภาพ เป็นต้น เพื่อให้เกิดคุณสมบัติและพฤติกรรมที่พึงปรารถนา การเปลี่ยนแปลง ทักษะและค่านิยมของคนนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนหรือสังคม

ทฤษฎีพฤติกรรมนิยมชี้ให้เห็นว่า กระบวนการทางสังคมที่สามารถนำมาใช้พัฒนาบุคคล ได้แก่ กระบวนการสังคมประภิต (Socialization) ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีขอบเขต กว้างขวางและยาวนานตลอดชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่การอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ การศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน การเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนหรือผู้ร่วมงาน การเรียนรู้จากสื่อมวลชน ต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

กล่าวได้ว่าทฤษฎีต่างๆดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจะนำทฤษฎีต่างๆไปใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน” ซึ่งต้องพิจารณาในหลายๆด้าน ไม่ยึดทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเป็นหลัก วิธีที่ดีที่สุดคือ การรวมเอาข้อดีในแต่ละทฤษฎีมาบูรณาการด้วยกันเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา เช่น ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดระเบียบกลุ่ม การมีส่วนร่วม การสร้างองค์กร ทฤษฎีแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ นำมาประยุกต์ใช้กับวิธีการพัฒนาชุมชนแต่ละท้องถิ่น ทฤษฎีด้อยพัฒนาและการพึ่งพา นำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาองค์กรรวมในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ทฤษฎีภาวะทันสมัย นำมาประยุกต์ใช้กับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแง่ต่างๆ การนำนวัตกรรมใหม่มาใช้ ทฤษฎีสัทธิภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย นำมาประยุกต์ใช้กับศักยภาพความพร้อมในการพัฒนาของชุมชน และการถ่ายทอดวัฒนธรรมกันระหว่างชุมชน ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม นำมาประยุกต์ใช้กับการเปลี่ยนแปลงลักษณะตัวบุคคลด้านพฤติกรรม ทักษะ และค่านิยม ทฤษฎีพึ่งพา นำมาประยุกต์ใช้กับการพึ่งพากันระหว่างชุมชนที่เข้มแข็งช่วยเหลือชุมชนที่อ่อนแอกว่า ดังจะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 5

1.5 หลักการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนส่วนรวม บรรดาประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายได้ก่อตั้งโครงการพัฒนาชุมชนแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระยะ 5 ปี

ในระดับท้องถิ่นมีการวางแผนเป็นรายสาขา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายส่งเสริมระดับชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน กล่าวได้ว่า แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนทำให้เกิดวิธีการดำเนินงานพัฒนา ทั้งระดับมหภาคและจุลภาค การพัฒนาชุมชนในตัวของมันเองไม่มีเนื้อหา แต่ละชุมชนมีปัญหาของตนเอง ซึ่งต้องการโครงการต่างๆแก้ไขปัญหานั้น เพราะฉะนั้น เนื้อหาของการพัฒนาชุมชนถูกกำหนดขึ้น ตามปัญหาหรือความต้องการของชุมชนนั้น

องค์การสหประชาชาติ (2551 : 29) ได้กำหนดหลัก 10 ประการ ในการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนถือว่าเป็นบรรดากิจกรรมต่างๆในการพัฒนาชุมชนนั้น เพื่อชุมชน โครงการแรกที่จะดำเนินการต้องริเริ่มโครงการนั้น ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
2. การพัฒนาชุมชนเป็นการที่จะทำให้ความเป็นอยู่ในท้องถิ่นในชนบทดีขึ้นกว่าเดิมที่เคยเป็นอยู่
3. การเปลี่ยนแปลงท่าทีและทัศนคติของประชาชนนั้นมีความสำคัญ เช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ
4. การพัฒนาชุมชนมีวัตถุประสงค์มุ่งที่จะให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างมากในกิจกรรมของชุมชนนั้น
5. การพัฒนาชุมชนจะต้องมีหลักที่จะใช้การกระตุ้น ใช้วิธีการที่จะแสดงให้ปรากฏแก่ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น และฝึกอบรมผู้นำชุมชนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะมิโครงการใดก็ตาม
6. ผู้ดำเนินงานพัฒนาชุมชน จะต้องมีความเชื่อในการยอมรับนับถือต่อบทบาทของสตรีและเยาวชนที่จะช่วยกันร่วมในโครงการ ซึ่งสตรีและเยาวชนก็เป็นกลุ่มผู้นำท้องถิ่น
7. โครงการช่วยเหลือตนเองของชุมชน ถ้าจะให้เกิดผลได้เต็มที่แล้วจะต้องได้รับการช่วยเหลืออย่างจริงจังจากรัฐบาล
8. รัฐบาลจำเป็นต้องมีนโยบายแน่นอน มีการบริหารที่มีความเป็นระเบียบ โดยเฉพาะมีการบรรจุคนฝึกอบรมคน มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น และในระดับชาติ ตลอดจนกระทั่งมีการวิจัยและประเมินผล เพื่อความสำเร็จ โดยส่วนรวมของงานพัฒนาชุมชน
9. ให้องค์การอาสาสมัคร องค์กรเอกชน เข้าร่วมมีส่วนช่วยในงานพัฒนาชุมชนด้วย
10. การพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องถือว่าความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับท้องถิ่นต่างๆไป จะต้องมีความก้าวหน้าคู่กันไปกับความก้าวหน้าหรือการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับชาติ

เพื่อให้การปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ หน่วยงานที่ดำเนินการตามหลักการพัฒนาชุมชน ควรยึดหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. ขบวนการพัฒนาชุมชนจะต้องมีแบบแผน วิธีการที่แน่นอนและมีเหตุผล
2. ใช้หลักการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเน้นการเรียนรู้ด้วยการฝึกหัดทำจริงและให้ประชาชนเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ
3. การดำเนินงานของหน่วยงานควรจะมีงานร่วมกับกลุ่มคน มากกว่าที่จะทำงานกับรายบุคคล รวมทั้งประสานงานร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่มีความชำนาญเฉพาะไม่ควรจะทำให้สำเร็จภายในหน่วยงานเดียวกัน
4. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับค่านิยมของสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่พัฒนาเป็นอย่างดี
5. การพัฒนาควรจะมีการให้ครอบคลุมทั้งชุมชน
6. เป้าหมายของการพัฒนาจะต้องแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกในสังคมจะได้รับ และจำเป็นต้องเป็นสิ่งซึ่งสมาชิกและผู้นำในชุมชนต้องการ
7. การดำเนินงานในขั้นต้น ควรจะมีการนำทรรศนะและสร้างแนวความคิดร่วม โดยวิธีการสาธิตและทดลองให้เห็นจริงจึงเสียก่อนที่จะขยายโครงการออกอย่างกว้างขวาง
8. ชุมชนจะต้องเป็นตัวการที่มีบทบาทในการพัฒนา ต้องใช้หลักการรวมกลุ่มประชาชนให้เกิดพลังกลุ่มที่ถาวร เพื่อเป็นตัวจักรกลในการดำเนินโครงการพัฒนา
9. การพัฒนาชุมชนต้องเริ่มต้น โดยการอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัสดุ อุปกรณ์ หรือบุคคล
10. ขบวนการพัฒนาชุมชนจะต้องเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมเห็นว่าถูกต้องทุกขั้นตอน เป็นที่ยอมรับของประชาชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และโครงการต้องสนองตอบความต้องการของประชาชนมากที่สุด
11. ต้องใช้เวลาในการดำเนินงาน เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้หันมายอมรับสิ่งใหม่ๆหรือวิธีการใหม่ที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต ต้องค่อยๆทำ ไม่ควรเร่งรัดจนเกินไปและควรจะเริ่มจากสิ่งที่ประชาชนคุ้นเคยอยู่แล้วไปสู่เรื่องใหม่
12. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องทำตัวให้เป็นที่เคารพนับถือของสมาชิกในชุมชน และในขณะเดียวกันต้องพยายามหลีกเลี่ยงไม่ทำตัวให้เป็นบุคคลที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนาพยายามมอบความรับผิดชอบ การดำเนินงานให้ประชาชนมากที่สุด ไม่ควรถือว่าเป็นโครงการของทางราชการ

ไพรัตน์ เตะระรินทร์ (2542 : 44) ได้สรุปหลักการพัฒนาชุมชนไว้ 10 ประการ ดังนี้

- 1.เป็นการพัฒนาชุมชนให้เจริญขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
- 2.เป็นวิธีการนำทรัพยากรธรรมชาติ และคนในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนให้มากที่สุด
- 3.เป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงทางทัศนะ แนวความคิดให้ถูกต้องทิศทาง
- 4.แผนงานพัฒนาจะต้องสอดคล้องกับขีดความสามารถของประชาชน และแนวนโยบายของรัฐบาล
- 5.เป็นกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งเสริมให้ราษฎรในชุมชน รู้จักวิธีช่วยตนเองโดยพลังกลุ่มคนเป็นสำคัญ
- 6.เป็นแผนงานพัฒนาที่อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน และประชาชนกับหน่วยงานรัฐบาลและองค์การอาสาสมัครเอกชน
- 7.เป็นโครงการพัฒนาชุมชนที่ได้รับความช่วยเหลือทางวัสดุ อุปกรณ์ วิชาการจากรัฐบาลและเอกชนภายนอกชุมชนเมื่อเหลือกำลังความสามารถของชุมชน
- 8.เป็นกรรมวิธีส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่ม ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
- 9.เป็นกระบวนการพัฒนาที่ต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลัก
- 10.เป็นวิธีการพัฒนา โดยใช้หลักการแนวทางระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ

จากหลักการพัฒนาชุมชนดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนจะต้องมีแผนในการดำเนินงาน และมีเป้าหมายที่ชัดเจน ขบวนการพัฒนาต้องพยายามให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้สภาพปัญหาของชุมชน ช่วยกันคิดหาวิธีการแก้ไข และช่วยกันกำจัดอุปสรรคที่เกิดขึ้นให้หมดไป ต้องกระตุ้นให้ประชาชนมีความสำนึก มีความรับผิดชอบต่อตนเองและชุมชน การพัฒนาจึงจะสำเร็จตามเป้าหมาย

2. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

กลุ่มเกิดจากความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการรวมกลุ่มกัน เพื่อมุ่งหวังที่จะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน กลุ่มคนที่มารวมกัน มุ่งหวังจะทำกิจกรรมร่วมกัน ย่อมจะก่อให้เกิดพลัง และมีโอกาสช่วยให้กิจกรรมนั้นประสบความสำเร็จด้วยดี

2.1 ความหมายของกลุ่ม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาศิลปศาสตร์ (2537 : 143) ได้กล่าวว่า กลุ่ม หมายถึง คนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีการกระทำต่อกันหรือมีการปะทะสังสรรค์กัน และมีความรู้สึกผูกพันร่วมกัน เช่น มีความรู้สึกจงรักภักดี มีค่านิยมบางอย่างร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มต่างๆที่เกิดขึ้นอาจแตกต่างกันตามขนาด โครงสร้างและความสัมพันธ์

คาร์ท (Cart, 1953 : 20, อ้างถึงใน โสภณ พันภักย์, 2548 : 6) ให้ความหมายในทางสังคมศาสตร์ว่า กลุ่ม หมายถึง องค์การที่มนุษย์มารวมตัวกัน โดยมีความสัมพันธ์ร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของแต่ละบุคคล ดังนั้นกลุ่มจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะให้ได้มาซึ่งความต้องการพื้นฐานของปัจเจกชน

เบนท์เลย์ (Bentley, 1949 : 22, อ้างถึงใน โสภณ พันภักย์, 2548 : 6) กล่าวถึงกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ว่าเป็นกลุ่มกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ และถ้าผลประโยชน์นี้มากกว่าเศรษฐกิจแต่มุ่งหวังไปถึงการมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะในทางการเมืองเรียกว่า กลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองหรือกลุ่มอิทธิพล

อากรณพันธ์ จันทรส์ว่าง (2525 : 53) ให้ความหมายว่ากลุ่มหมายถึง การรวมตัวกันของปัจเจกบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และทำให้เขาต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในระดับกลุ่มหนึ่งต้องมีสมาชิกซึ่งเป็นตัวสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่มและกลุ่มจะต้องการปฏิสัมพันธ์ โดยกลุ่มจะต้องมีลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. สมาชิกตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน
2. การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิก
3. จุดมุ่งหมายและการกระทำกิจกรรมร่วมกัน
4. พฤติกรรมตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิก

วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรศุกกุล (2522 : 3) ให้ความหมายว่ากลุ่มหมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน โดยมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับ (Interaction) และมีจุดมุ่งหมายที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน

พัชนี บุญยรัตน์พันธ์ (2516 : 148) กล่าวว่า กลุ่มในงานพัฒนาชุมชน หมายถึง มวลชนที่เกิดได้ รวมกันได้ตั้งแต่สองคนขึ้นไป และมารวมกันเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อรวมกันแล้วในที่สุดก็จะสามารถเกิดพลังขึ้น

จากความหมายข้างต้น สรุปได้ว่ากลุ่ม หมายถึง กลุ่มคนที่มีการรวมตัวกันโดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกัน โดยกลุ่มอาจเกิดขึ้นจากความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีมูลเหตุที่ทำให้เกิดกลุ่ม การรวมกลุ่มจัดว่าเป็นยุทธวิธีหนึ่งในกระบวนการพัฒนาชุมชนที่จะช่วยให้บุคคลทำงานร่วมกันได้ เป็นการสร้างสรรค์ความรัก ความสามัคคี เพิ่มพลังในการทำงาน นอกจากนี้ กลุ่มยังเป็นช่องทางของการถ่ายทอดเทคโนโลยี และเป็นพลังต่อรองผลประโยชน์ของกิจกรรมต่างๆ

2.2 ประเภทของกลุ่ม

พัชนี บุญยรัตน์พันธ์ (2516 : 149) แบ่งประเภทของกลุ่มเป็น 2 ประเภทใหญ่คือ

1. กลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Group) ซึ่งทุกฝ่ายภายในกลุ่มประเภทนี้ค่อนข้างจะมีระเบียบแบบแผนที่แน่นอน มีกฎเกณฑ์แบ่งความรับผิดชอบกัน เป็นกลุ่มที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่กว่า มีพิธีกรรมมากกว่าธรรมดา ถือหลักในการติดต่อกันในทางสังคมเป็นใหญ่หรือเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อปฏิบัติงานซึ่งต้องใช้ความชำนาญงานพิเศษ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ

2. กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) กลุ่มนี้เกิดขึ้นได้โดยสมาชิกมารวมกันเองตามธรรมชาติ หรือที่เราเรียกว่ากลุ่มชนชาตินั้นเอง กลุ่มนี้มีขนาดค่อนข้างเล็ก

นักสังคมวิทยาได้แบ่งกลุ่มโดยถือความสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่มเป็นเกณฑ์ได้ดังนี้(มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช สาขาศิลปะศาสตร์, 2537 : 146)

1. กลุ่มปฐมภูมิและกลุ่มทุติยภูมิ (Primary and Secondary Groups)

กลุ่มปฐมภูมิ เป็นกลุ่มที่บุคคลมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ติดต่อกันสัมพันธ์กันแบบเผชิญหน้าเป็นประจำ ความสัมพันธ์เป็นแบบกันเอง เป็นลักษณะความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่เกิดจากการสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นเวลานาน โดยไม่จำเป็นต้องมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามา

เกี่ยวข้องกับหลาย เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อนเล่นหรือกลุ่มเพื่อนสนิท และกลุ่มเพื่อนบ้าน เป็นต้น

กลุ่มทุติยภูมิ ลักษณะของกลุ่มประเภทนี้จะตรงข้ามกับกลุ่มปฐมภูมิ คือ ความสัมพันธ์เป็นแบบไม่คุ้นเคยกันเป็นส่วนตัว ไม่ลึกซึ้ง เป็นการติดต่อในลักษณะด้านใดด้านหนึ่งหรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม การพบปะระหว่างสมาชิกมีน้อย และเป็นไปในลักษณะที่เป็นทางการตามเกณฑ์ที่วางไว้ หน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลในกลุ่มจะมีการแสดงไว้อย่างชัดเจนและการปฏิบัติตนจะเป็นไปตามสภาวะนั้นๆ เช่น นายจ้างกับลูกจ้าง แม่ทัพและพลทหาร ซึ่งเมื่อสิ้นสุดภาวะหน้าที่ความสัมพันธ์ก็จะสิ้นสุดลงโดยปริยาย

2. กลุ่มอาสาสมัครและกลุ่มไม่อาสาสมัคร (Voluntary and Involuntary Groups) กลุ่มอาสาสมัครหมายถึง กลุ่มที่มีทางเลือกให้กับสมาชิก คือ เปิดกว้างไว้ โดยที่ใครเป็นสมาชิกหรือไม่ขึ้นกับความต้องการของผู้นั้น สำหรับกลุ่มไม่อาสาสมัคร หมายถึง บุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น กล่าวคือ ต้องเป็นสมาชิกอัตโนมัติ เลือกไม่ได้

3. กลุ่มที่เป็นทางการและกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Formal and Informal Groups) กลุ่มที่เป็นทางการมีลักษณะคล้ายกลุ่มทุติยภูมิ กลุ่มแบบนี้มีชื่อแน่นอน มีเจ้าหน้าที่ดำเนินงาน มีวัตถุประสงค์และสถานที่แน่นอน โครงสร้างกลุ่มถาวรไม่เปลี่ยนแปลง เล็กลุ่มยากสำหรับกลุ่มที่ไม่เป็นทางการมักจะมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มปฐมภูมิ กล่าวคือ มีขนาดเล็ก เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ไม่มีเจ้าหน้าที่ดำเนินงาน ไม่มีวัตถุประสงค์เขียนขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร โครงสร้างของกลุ่มเป็นแบบง่าย

2.3 ลักษณะของกลุ่ม

จำเนียร ช่วงโชติ (2523 : 4) ได้สรุปลักษณะของกลุ่มไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. กลุ่มจะต้องเกิดจากบุคคลอย่างน้อยที่สุด 2 คน มาประกอบกัน
2. กลุ่มจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interact) หมายความว่า ทั้งกลุ่มและบุคคลจะแยกกันไม่ได้ จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน
3. สมาชิกกลุ่มมีความสนใจร่วมกัน
4. มีแบบแผนต่อกัน เช่น การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การกำหนดหน้าที่

อำนาจและอาวุโส

ฟิทเชอร์ (Fitcher, 1949 : 109, อ้างถึงใน โสภณ พันภักย์, 2548 : 6) ได้อธิบายถึงลักษณะของกลุ่มไว้ดังนี้

1. ต้องบอกหรือพิสูจน์ได้ (Identifiable) ทั้งโดยสมาชิกของกลุ่มเองและโดยคนอื่น หรือนักสังเกตการณ์ที่มีอยู่นอกกลุ่มว่า คนนี้คนนั้นเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือไม่
2. กลุ่มจะต้องมีโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มีการจัดลำดับตำแหน่งหรือสถานภาพความเกี่ยวพันกันของสมาชิกในกลุ่ม สมาชิกแต่ละคนจะมีบทบาทของตนเองและปฏิบัติตามบทบาทนั้น
3. มีความสัมพันธ์โต้ตอบซึ่งกันและกัน (Reciprocal Relation) คือ มีการติดต่อระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งลักษณะของกลุ่มประการนี้สำคัญมาก เพราะหากกลุ่มใดสมาชิกไม่มีความสัมพันธ์ติดต่อโต้ตอบกันและกันเลยจะเรียกว่าเป็นกลุ่มไม่ได้
4. ทุกๆกลุ่มจะต้องมีบรรทัดฐานของการประพฤติปฏิบัติ (Norms of Behavior) ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร แต่จะต้องเป็นที่เข้าใจและได้รับการปฏิบัติตามจากสมาชิก
5. สมาชิกของกลุ่มจะต้องมีความสนใจและมีค่านิยมบางอย่างร่วมกัน (Common Interests and Values) เช่น กลุ่มคนจีนมีค่านิยมอดทน ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหากิน เป็นต้น
6. กิจกรรมของกลุ่ม (Group Activity) กลุ่มจะต้องมีกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กิจกรรมของกลุ่มอาจเป็นกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมือง
7. กลุ่มจะต้องมีระยะเวลาในการอยู่ร่วมกันระยะหนึ่ง หมายความว่า เมื่อสมาชิกมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม พวกเขาจะต้องใช้ระยะเวลาหนึ่งในการที่มาอยู่ร่วมกัน

3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทส่วนใหญ่ พิจารณาจากแนวคิดทางสังคมวิทยาและจิตวิทยา โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับบทบาท พอสรุปได้ ดังนี้

3.1 ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้จำนวนมาก ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2532 : 315) ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและคาดหวังให้บุคคลกระทำ

ทิตยา สุวรรณชฎ (2510 : 9) ได้อธิบายว่า บทบาทเป็นลักษณะของพฤติกรรมที่ถูกกำหนดโดยฐานะตำแหน่ง บทบาทแบ่งออกเป็น

1. บทบาทตามอุดมคติ (Ideal Role) หรือ บทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมควรปฏิบัติ

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual Role) หรือ บทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมจะต้องปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติและปฏิกิริยาของผู้ที่เกี่ยวข้อง

ส่วนบทบาททางสังคม ทิตยา สุวรรณชฎ (2527 : 43) ให้ความหมายไว้มีลักษณะดังนี้

1. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในทุกสังคม และมีอยู่ก่อนที่ตัวคนจะเข้าไปครอง

2. มีบทบาทที่ควรจะเป็น (Ought to – Role) ประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง

3. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่ง และบทบาทที่ควรจะเป็น

4. การที่คนเราจะทราบถึงฐานะ ตำแหน่ง และบทบาทนั้น ได้มาจากสังคมกรรม (Socialization) ในสังคมนั้น ๆ

5. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้น ไม่แน่นอนเสมอว่าจะเหมือนกับพฤติกรรมจริง ๆ ของคนที่ครองฐานะตำแหน่งอื่น ๆ เพราะพฤติกรรมจริง ๆ นั้น เป็นผลของปฏิกิริยาของคนที่ครองฐานะตำแหน่งที่มีต่อบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และบุคลิกภาพของผู้อื่นที่เข้ามาร่วมในพฤติกรรม และเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

ไพบูลย์ ช่างเรียน (2516 : 29) ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทเป็น 2 นัย คือ

1. นัยแรก พิจารณาในด้านโครงสร้างสังคม (Social Structure) บทบาทหมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะ โดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น

2. นัยที่สอง พิจารณาความหมายของบทบาทในเรื่องการปะทะสังสรรค์ทางสังคมว่า บทบาท หมายถึง ผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนการกระทำที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปะทะสังสรรค์นั้น

ดังนั้น ตามนัยแรก บทบาท เป็นการจำแนกชนิดของบุคคลที่อยู่ในสังคมซึ่งอยู่ จำแนกโดยคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขามีต่อปทัสถาน ส่วนตามนัยที่สอง บทบาท เป็นวิถีทางแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่สังสรรค์กันนั้นว่าจะปฏิบัติอย่างไร หรือคาดว่าคนอื่นจะปฏิบัติต่อตนอย่างไร

กัญญา สาทร (2521 : 283) ให้ความเห็นว่า บทบาท หมายถึง ความมุ่งหวังที่บุคคลอื่นคาดว่า บุคคลในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งควรกระทำ หรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ออกมาในสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง และบทบาทหน้าที่ควบคู่อยู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นดำรงอยู่เสมอ

อานนท์ อาภาภิรมย์ (2516 : 24) ได้ให้ความหมายคำว่า บทบาท ไว้ว่า เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งในสังคมหรือกลุ่มคน บุคคลนั้นย่อมต้องแสดงบทบาทตามตำแหน่งนั้น ๆ เพราะฉะนั้น สถานภาพและบทบาทจึงเป็นสิ่งควบคู่กันไป บทบาทหรือการปฏิบัติหน้าที่ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลที่เข้าดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ดังนั้น บทบาทจึงเป็นรูปการที่เคลื่อนไหวหรือรูปการทางพฤติกรรมของตำแหน่ง ความแตกต่างระหว่างบทบาทและตำแหน่งที่เกิดขึ้นนั้น ก็เพราะว่าตำแหน่งเป็นแนวคิดทางสังคมวิทยา (Sociological Concept) ส่วนบทบาทนั้น เป็นแนวคิดทางจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) เพราะฉะนั้น บทบาทจึงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคนใหม่ที่มาดำรงตำแหน่งนั้น

สุพัตรา สุภาพ (2519 : 29) ให้ความหมายบทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น ตำแหน่งพ่อ จะมีบทบาทคือ การเลี้ยงลูก ส่วนตำแหน่งครู บทบาท คือ การสั่งสอนลูกศิษย์ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังกล่าวว่า บทบาทช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และบทบาทกำหนดความรับผิดชอบของงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ

พิทยา สายหู (2529 : 47) ได้อธิบาย บทบาท คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นบุคคลและเปรียบเสมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้น ๆ เป็นอะไร มีบทบาทที่ต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทหรือเล่นไม่สมบทอาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้เห็น ในความหมายเช่นนี้ บทบาท คือ การกระทำต่าง ๆ ที่ “บท” กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำตราบใดที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น

เลวินสัน (Levinson อ้างถึงใน สำราญ ดันเรืองศรี, 2530 : 8) ได้กล่าวความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน ความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบ และอื่น ๆ ที่มีลักษณะในทำนองเดียวกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่ให้คำนี้ถึงบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปถึงการชี้บ่งถึงหน้าที่อันควรกระทำ

2. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำ โดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า แนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆ นั้นเอง

ธนพร คล้ายกัน (2541 : 9) ให้ความหมายว่า บทบาทเป็นการกระทำหรือแบบแผนของพฤติกรรมต่าง ๆ ตามสิทธิ อำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ของสถานภาพทางสังคมของบุคคล

แสวง รัตนมงคลมาส (2534) จำแนกลักษณะบทบาทไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) หมายถึง บทบาทที่ควรจะเป็นไปตามอุดมคติ อุดมการณ์ หรือหลักการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

2. บทบาทที่เป็นจริง (Actual Role) หมายถึง ข้อเท็จจริงในด้านกิจกรรมหรือผลงานที่ได้ปฏิบัติจริง

3. บทบาทที่รับรู้ (Perceived Role) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ความรับผิดชอบหรือภารกิจของตนว่าควรเป็นอย่างไร

4. บทบาทที่คาดหวัง (Expecting Role) หมายถึง บทบาทที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมุ่งหวังต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งประพฤติปฏิบัติ

5. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Expected Role) หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งถูกคาดหวังจากอีกฝ่ายหนึ่งว่า ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจะเป็นไปตามคาดหวังของอีกฝ่ายหนึ่ง

ชุกดา จิตพิทักษ์ (2528 : 61) มีความเห็นว่าโดยทั่วไปบทบาทอาจพิจารณาได้

2 ความหมาย คือ

1. พิจารณาในด้านโครงสร้างทางสังคม บทบาท หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น

2. พิจารณาในด้านการกระทำต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม บทบาทจึงหมายถึงผลสืบเนื่องที่มีแบบแผนของการกระทำ เกิดการเรียนรู้ของบุคคลที่อยู่ในสถานภาพการปฏิสัมพันธ์นั้น

สงวนศรี วิรัชชัย (2527 : 23) กล่าวว่า ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบบทบาทอยู่ 5 ลักษณะ คือ

1. บทบาทตามที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้น ๆ

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องคาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ

3. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่ง คิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง

5. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งมักจะมีการเลือกรับรู้และรับรู้ที่ผิดไปจากความเป็นจริงได้

จากการประมวลความหมายของบทบาทดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า บทบาทหมายถึง พฤติกรรมของคนที่เกิดขึ้น โดยตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบ จะโดยตั้งใจหรือถูกบังคับ แต่เป็นพฤติกรรมแอบแฝง พฤติกรรมของคนแต่ละคนจะแสดงบทบาทได้หลายอย่าง ในเวลาเดียวกัน เราไม่สามารถแสดงได้หลายบทบาท คนที่อยู่ในแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกัน ตามปกติเมื่อบุคคลมีสถานภาพใดย่อมแสดงบทบาทให้สอดคล้องกับที่สังคมคาดหวัง สถานภาพเป็นโครงสร้างของสังคม ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นบุคคลควรเข้าใจในบทบาทของตนเป็นอย่างดี โดยบทบาทที่เป็นภาระหน้าที่หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลต้องกระทำเมื่อดำรงสถานภาพใด สถานภาพหนึ่ง หรือตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งการกระทำหรือรูปแบบพฤติกรรมดังกล่าว เป็นผลมาจากความหวังของบุคคลอื่น ๆ ในสังคม รวมทั้งความคิดเห็นของผู้ดำรงตำแหน่ง หรือเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ และสิทธิของตนตามสถานภาพในสังคม

3.2 แนวคิดและความสำคัญเกี่ยวกับบทบาท

ลินตัน (Linton, 1936 : 113) ได้ให้แนวความคิดในเรื่องสถานภาพ (Status) และบทบาท (Role) ว่าสถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึง ฐานะหรือตำแหน่งเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งนั้น ๆ ว่ามีภารกิจอย่างไร ดังนั้นเมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้น สิ่งที่ควบคู่มากับตำแหน่งคือ บทบาทของตำแหน่งซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จนกล่าวได้ว่า ไม่อาจมีบทบาทได้โดยปราศจากตำแหน่ง หรือไม่อาจมีตำแหน่งได้โดยปราศจากบทบาท บทบาทและตำแหน่งควบคู่กันเสมอ เปรียบเสมือนเหรียญ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญคือตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญคือบทบาท

พาร์สันและซีล (Parsons and Shils, 1951 : 4) กล่าวว่า สถานภาพและบทบาทเป็นหน่วยของระบบสังคม โดยยอมรับว่าสถานภาพและบทบาทเป็นคุณลักษณะของผู้แสดงในสังคมนั้น ๆ บทบาทคือ การจัดระเบียบของผู้เริ่มแสดง เป็นการสร้างและกำหนดการมีส่วนร่วมในกระบวนการที่มีการกระทำร่วมกัน ซึ่งเป็นการร่วมความคาดหวังที่เกี่ยวกับตนเองและบุคคลอื่นที่

เขามีความสัมพันธ์ด้วย ส่วนสถานภาพ คือ ตำแหน่งของผู้แสดงภายในสถาบัน เป็นตำแหน่งของผู้แสดงภายในระบบสังคม ซึ่งอาศัยกลไกของสังคมเป็นตัวกำหนด

เกรซและคณะ (Krech and Others, 1962 : 28) กล่าวว่า บทบาท เป็นแบบแผนความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่า จะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาท คือ สิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

เบอร์โล (Berlo, 1966 : 153) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะบทบาทไว้ ดังนี้

1. บทบาทที่ถูกกำหนดไว้ (Role Prescriptions) คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง
2. บทบาทที่กระทำจริง (Role Descriptions) คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ
3. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectations) คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรกระทำอย่างไร

ส่วนโคเฮน (Cohen, 1979 : 35) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทไว้ดังนี้

1. บทบาทที่ถูกกำหนด เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ให้ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่ง แม้ว่าบุคคลบางคนไม่ประพฤติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่น แต่ต้องยอมรับว่าบุคคลต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้
2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่ง
3. บทบาทที่กระทำจริง เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้กระทำจริง อาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรืออาจเป็นบทบาทตามที่สังคมคาดหวังและตนเองคาดหวังด้วย

จากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ถ้าบทบาททั้งหลายมีความสอดคล้องกัน โดยเฉพาะบทบาทตามความคิดของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งบทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง บทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ จะเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ราบรื่น แต่ถ้าบทบาทดังกล่าวไม่สอดคล้องกัน เช่น บทบาทที่ปฏิบัติจริงไม่ตรงกับบทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวังไม่ตรงกับบทบาทตามความคิดของผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้เกิดความขัดแย้งของบทบาท (Role Conflicts)

3.3 ทฤษฎีบทบาท

ทฤษฎีบทบาทนับว่ามีความสำคัญต่อการปฏิบัติตามบทบาทของแต่ละบุคคล ดังที่ ประพันธ์ อัมพันธ์ประสิทธิ์ (2544 : 8) กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทสรุปว่า ชีวิตสังคมถูกสร้างขึ้นมาจากแต่ละคนในสังคมล้วนมีตำแหน่งทางสังคมทั้งสิ้น ในฐานะที่สังคมได้กำหนดบทบาทเพื่อปัจเจกชนแต่ละคนจะได้ปฏิบัติให้สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแบบที่เป็นบทบาท ตัวแบบเหล่านี้ได้กำหนดไว้ในทฤษฎีบทบาท ซึ่งบิดเดิล (Biddle: 1986) ได้กล่าวถึงมิติต่างๆของทฤษฎีบทบาทว่ามีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ทฤษฎีว่าด้วยบทบาทในการทำงาน (Function Role Theory) ทฤษฎีนี้ว่าด้วยบทบาทหรือพฤติกรรมอันเป็นลักษณะของบุคคลที่มีอำนาจทางสังคมภายในระบบสังคมที่มั่นคง

2. ทฤษฎีบทบาทที่เป็นปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งไปที่บทบาทของผู้กระทำแต่ละคน วิวัฒนาการของบทบาทต่างๆ โดยอาศัยปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวิธีการที่ผู้กระทำทางสังคมเข้าใจ และมีความหมายของพฤติกรรมเหล่านั้นเป็นตัวแบบ

3. ทฤษฎีบทบาทของโครงสร้าง (Structural Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งต่อโครงสร้างหรือตำแหน่งทางสังคมที่ได้จำแนกพฤติกรรมที่ได้กำหนดไว้เป็นแบบเดียวกัน ซึ่งมุ่งต่อตำแหน่งทางสังคมนั้นๆในโครงสร้าง

4. ทฤษฎีบทบาทขององค์กร (Organizational Role Theory) ซึ่งมุ่งต่อบทบาทต่างๆที่มีมาด้วยกันกับตำแหน่งทางสังคมที่ถือเป็นอันเดียวกันในสังคมที่วางโครงการไว้ก่อนแล้วเป็นระบบ ที่มุ่งงานและมีการจัดลำดับขั้นไว้เป็นอย่างดี

5. ทฤษฎีว่าด้วยบทบาทของความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Role Theory) ซึ่งมุ่งถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับพฤติกรรม

บิดเดิลและโทมัส (Biddle and Thomas, 1966 : 96 อ้างถึงใน จำเริญ ปทุมมณี, 2537 : 5) กล่าวว่า ระบบสังคมหนึ่งๆประกอบด้วยข่ายของตำแหน่งต่างๆที่สัมพันธ์กัน โดยบุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งเหล่านั้นมีบทบาทแตกต่างกัน ส่วนบุคคลประกอบด้วยบทบาทต่างๆที่กระทำขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมของแต่ละบุคคล รวมทั้งกฎระเบียบสังคมและวัฒนธรรมที่แต่ละสังคมได้กำหนดไว้ โดยที่แต่ละบทบาทเผชิญกับความคาดหวังต่างๆเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ต้องแสดงออก ความคาดหวังเหล่านี้อาจกำหนดจากปทัสถานทางสังคม กลุ่มบุคคลหรือชนชั้นทางสังคม ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลจึงมิได้ขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมแต่เพียงอย่างเดียว หากยังขึ้นอยู่กับความคาดหวังของบุคคลอื่นๆที่อยู่ในข่ายสังคมอีกด้วย อย่างไรก็ตาม บุคคล

ไม่เพียงแต่พยายามแก้ปัญหาและปรับตัวให้เข้ากับความคิดหวังทางสังคมต่างๆเท่านั้น หากยังริเริ่มสร้างสรรค์ ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงลักษณะความสัมพันธ์ที่มีบุคคลอื่นด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ บุคคลกระทำการใดๆไม่เพียงแต่ตอบสนองความคิดหวังทางสังคมในแต่ละสถานการณ์เท่านั้น แต่ยังทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวอีกด้วย

ทฤษฎีบทบาทของเนเดล (Nadel's Role Theory) นักมานุษยวิทยา อ้างถึงใน พิทยาเพชรรัชต์ (2539 : 14) กล่าวว่า บทบาท คือ ส่วนประกอบที่ส่งผลต่อพฤติกรรม 3 ลักษณะคือ

1. ส่วนประกอบที่ส่งเสริมบทบาท เช่น ครูต้องพูดเก่งหรือมีอารมณ์ขัน
2. ส่วนประกอบที่มีผลสำคัญต่อบทบาทและขาดมิได้ เช่น เป็นครูต้องสอนหนังสือ เป็นแพทย์ต้องรักษาคนไข้ เป็นตำรวจต้องจับผู้ร้าย
3. ส่วนประกอบที่เป็นไปตามกฎหมาย เช่น ครูต้องเป็นสมาชิกคุรุสภา

จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า บทบาทเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน บทบาทเป็นสิ่งที่คู่กับหน้าที่และสถานภาพซึ่งบุคคลดำรงอยู่ บทบาทจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่กำหนด การแสดงออกซึ่งบทบาทจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นๆ ในบางครั้งบทบาทอาจขัดแย้งกันได้ เมื่อแต่ละคนมีหลายสถานภาพ แต่ละคนจึงมีหลายบทบาทด้วย ในบางครั้งบทบาทอาจมีลักษณะ “เครียด” ได้ในสังคมสมัยใหม่มีการคาดหวังในบทบาทต่างๆมากไป แต่ละคนมีตำแหน่งต่างๆมากมาย แต่ไม่สามารถแสดงบทบาทได้ดีทุกบทบาท เพราะขาดเงินทอง เวลา และปัจจัยอื่นๆ

4. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

ผู้นำเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถใช้ความรู้นั้นช่วยให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง และความเป็นผู้นำเป็นขบวนการที่มีอิทธิพลต่อกิจกรรมของกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้น เพื่อนำกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงผู้นำไว้หลากหลายแง่มุม ดังนี้

4.1 ความหมายของผู้นำ

พัฒน์ บุญรัตน์ (2549 : 106) ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำหมายถึง ผู้ที่มีบุคลิกภาพเด่น ประกอบกับมีความสามารถเป็นพิเศษในกลุ่มชนหรือในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งในกลุ่มชนแต่ละกลุ่มย่อมประกอบด้วยบุคคลที่มีบุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ หรือทักษะแตกต่างกันไป

จิรพรรณ กาญจนจิตรา (2551 : 86) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถใช้ความรู้นั้นช่วยให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

ไวท์เฮด (Whitehead, 1963 : 68) กล่าวว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากคนอื่น ๆ ในกลุ่ม และเป็นบุคคลที่สามารถช่วยเหลือผู้อื่นในสิ่งที่ผู้อื่นร้องขอ สามารถชี้แนะหนทางให้ผู้อื่นทำตาม โดยผู้ตามให้ความเชื่อฟัง

กวี วงศ์พุด (2535 : 14) ได้สรุปความหมายเกี่ยวกับผู้นำไว้ 5 ประการ คือ

1. ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อดสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง

2. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางถือว่าเป็นผู้นำ ทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่มนอกทางด้วย

3. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เป็นผู้นำของกลุ่ม ซึ่งเป็นไปโดยอาศัยลักษณะทางสังคมมิติของบุคคลเป็นฐาน และสามารถแสดงพฤติกรรมของผู้นำได้

4. ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะบางอย่าง คือ สามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด

5. ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ

บุญทัน ดอกไธสง (2535 : 266) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำ หมายถึง

1. ผู้มีอิทธิพล มีศิลปะ มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ

2. เป็นผู้นำและแนะนำ เพราะผู้นำต้องคอยช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามความสามารถ

3. ผู้นำไม่เพียงแต่ยืนอยู่เบื้องหลังกลุ่มที่คอยแต่วางแผนและผลักดัน แต่ผู้นำต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่ม และนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

วราธัน เจียวไพรี (2542 : 152) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง ผู้ที่มีความสามารถในการมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น จูงใจให้บุคคลกระทำตามสิ่งที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ภาวะผู้นำเกิดจากการยอมรับของบุคคล กลุ่มคน ช่วยให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ผู้นำจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และเกี่ยวข้องกับอำนาจส่วนบุคคลที่มีความสามารถในการมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรม และการกระทำของผู้อื่น จูงใจให้บุคคลทำงาน

พรนพ พุกกะพันธุ์ (2544 : 19) ให้ความหมายของผู้นำว่า หมายถึง บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมา หรือได้รับการยกย่องขึ้นให้เป็นหัวหน้าผู้ตัดสินใจ เพราะมีความสามารถปกครองบังคับบัญชา และพาผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือหมู่ชนไปในทางที่ดีหรือชั่วได้ โดยใช้กระบวนการติดต่อซึ่งกันและกันในอันที่จะให้บรรลุเป้าหมาย และมีความสามารถชักจูงให้ผู้อื่นให้ความร่วมมือร่วมใจกับตนดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายของตนได้

โดนัลด์ อาร์ เพสเตอร์ (2549 : 106) ให้ความหมายไว้ว่า ผู้นำ คือ ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเป็นที่ต้องการในการดำเนินงานของกลุ่ม และสามารถใช้ความรู้นั้นช่วยให้กลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ได้ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

จากความหมายต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอำนาจเหนือบุคคลอื่นในกลุ่ม เป็นที่ยอมรับและเชื่อฟังของสมาชิกในกลุ่มที่จะปฏิบัติตามความคิดเห็นหรือคำสั่ง สามารถให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสิ่งที่ผู้อื่นร้องขอ และบรรยากาศของการเป็นผู้นำในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง เป็นปัจจัยผันแปรอันหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

ในการศึกษาเกี่ยวกับผู้นำ สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งอันหนึ่ง คือ สถานการณ์ สถานการณ์มีความสำคัญในการสร้างความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้น บุคคลทุกคนสามารถเป็นผู้นำได้ทั้งสิ้น หากมีสถานการณ์เหมาะสมกลมกลืนกับปัจจัยอื่นๆ ที่อยู่ในตัวบุคคลนั้นๆ บุคคลที่เป็นผู้นำอยู่ในสถานการณ์หนึ่งอาจจะไม่สามารถเป็นผู้นำได้ในอีกสถานการณ์หนึ่ง ฉะนั้น ภาวะความเป็นผู้นำอาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อสถานการณ์ใหม่ๆ เกิดขึ้น และมีปัจจัยอื่นๆ ที่อำนาจต่อสถานการณ์นั้นๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้นำระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศกันบ่อยๆ ยิ่งสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์เปลี่ยนแปลงเร็วเท่าไร สภาพแห่งความเป็นผู้นำก็เกิดขึ้นและเสื่อมได้เร็วเช่นเดียวกัน

4.2 คุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่น

พัฒนา บุญรัตพันธุ์ (2549 : 107) กล่าวว่า ผู้นำเป็นผู้ที่มีอำนาจและอิทธิพลชักจูงผู้อื่น แต่ควรระลึกไว้เสมอว่า ผู้นำที่คิฉนั้นไม่ใช่ผู้นำที่ใช้อำนาจในการทำงานให้บรรลุผล แต่เป็นผู้ที่สามารถชักจูงผู้อื่นให้คล้อยตามโดยอาศัยหลักเหตุผล ทั้งนี้ได้กำหนดคุณลักษณะของผู้นำ คือ

1. เป็นบุคคลที่มีผู้ให้ความเคารพ นับถือ ยำเกรง แต่ไม่ใช่ชาวบ้านเกรงกลัว และได้รับการยกย่องจากชาวบ้านว่า เก่งกว่า ดีกว่า

2. ช่วยเหลือ ดูแล เจ็บร้อนแทนผู้อื่นในแนวทางที่ถูกต้องตามทำนองครองธรรม และแสดงออกว่าใจกว้าง

3. มีความมั่นคงมากกว่าผู้อื่นทางด้านรูปธรรม เช่น หลักฐานและทรัพย์สิน

พจนี พรหมจิตต์ (2536 : 31) ได้สรุปคุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำไว้ ดังนี้

1. ความคิฉริเริ่ม ผู้นำต้องเป็นผู้มีความคิฉริเริ่มของตนเอง มีการตัดสินใจ และมีแนวคิฉชัดแย้งในข้อเสนอของผู้อื่นได้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงาน

2. ความใกล้ชิดกับสมาชิก ผู้นำที่ดีต้องเข้ากับสมาชิกในกลุ่มได้ ทำตัวสนิทสนมกับทุกคนได้ วางตัวเป็นกันเองกับสมาชิก ช่วยให้ความเป็นผู้นำแน่นหนาขึ้น

3. ความเป็นตัวแทนของกลุ่ม ผู้นำต้องปกป้องกลุ่ม ป้องกันและต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มของตน

4. การสมานไมตรี และสร้างสามัคคีธรรม หมายถึง การสนับสนุนการสร้างบรรยากาศที่ดีให้เกิดขึ้นในกลุ่ม การลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกของกลุ่ม การส่งเสริมให้สมาชิกปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มได้ดีขึ้น

5. การแบ่งงาน ผู้นำที่ดีต้องสามารถกำหนดลักษณะงานทั้งของตนเอง และของสมาชิกในกลุ่มได้อย่างชัดเจน และสามารถเข้าใจในความสัมพันธ์ของงานแต่ละส่วนที่สมาชิกแต่ละคนทำ

6. การบังคับบัญชา ผู้นำสามารถห้ามการกระทำบางประการของสมาชิกในกลุ่มที่เห็นสมควรห้าม หยุดการกระทำของกลุ่มได้เมื่อต้องการ รวมถึงการใช้ความเด็ดขาดในการตัดสินใจลงโทษผู้กระทำผิดระเบียบของกลุ่มได้

7. การติดต่อสื่อสาร ผู้นำที่ดีต้องคอยให้ข่าวสารและรับรู้ข่าวสารของสมาชิก จัดให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนเป็นผู้ที่รับรู้เกี่ยวกับความเป็นไปของกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินไปในกลุ่มของตนอยู่ตลอดเวลา

8. การยอมรับ การที่ผู้นำแสดงการยอมรับหรือไม่ยอมรับ รวมทั้ง การอนุมัติและไม่อนุมัติการกระทำของสมาชิกกลุ่ม

9. ผลงาน ผู้นำต้องเป็นผู้กำหนดระดับของผลงานของมวลสมาชิกและของกลุ่ม เป็นส่วนรวม ผู้นำที่ดีต้องสนับสนุนให้สมาชิกใช้ความมานะพยายาม เพื่อผลงานที่ดีกว่ามากกว่าสูงค่ากว่าเสมอ

10. การตัดสินใจ ผู้นำที่ดีต้องตัดสินใจได้ และกล้าตัดสินใจ โดยเฉพาะเมื่อได้พิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในเรื่องราวนั้น ๆ พอสมควรแล้ว

11. การเคารพในความคิดของผู้อื่น ผู้นำที่ดีไม่ควรถืออำนาจในงาน ความคิดเห็นของแต่ละคนนั้นมีคุณค่า ควรรู้จักใช้วิธีรับพิจารณาความคิดเห็นด้วยใจเป็นธรรม นอกจากเป็นผลดีต่องานในแง่ที่ได้รับการพิจารณาเป็นอย่างดีจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังมีผลต่อการสร้างความสัมพันธ์อันดียิ่งในระหว่างผู้ที่ทำงานร่วมกันอีกด้วย

12. การรู้จักผู้ร่วมงาน หมายถึง การรู้จักสมาชิกของกลุ่มแต่ละคนอย่างจริงจังในทุกแง่ทุกมุม รู้ถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติของแต่ละคน เพื่อมอบหมายให้แต่ละคนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของตนเองได้

13. ความเสียสละ ผู้นำที่ดีต้องรู้จักเสียสละความสุข ความสบาย ความพอใจส่วนตัว เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

14. ความสามารถ ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถเหนือสมาชิกในกลุ่มในวิชาการบางแขนง และในความสามารถด้านอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับด้านวิชาการบ้างตามสมควร เช่น ความสามารถในการพิจารณาคน ความสามารถในการเข้าใจคน เป็นต้น

จิรพรรณ กาญจนจิตรา (2523 : 50) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของผู้นำโดยทั่วไปว่า ควรมีคุณสมบัติหรือความสามารถที่ช่วยทำให้ความเป็นผู้นำดำเนินอยู่ตลอดไปในชุมชนนั้น ๆ ดังนี้

1. มีความสามารถในการพูด รับฟังความคิดเห็น และทำงานร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น องค์กร และทราบถึงความต้องการ (Needs) และปฏิภาณ (Aspiration) ของชาวบ้าน

2. ความสามารถในการก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่สมาชิก เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนจนกับคนรวย อาสาสมัครกับเจ้าหน้าที่รัฐบาล ผู้เชี่ยวชาญกับคนไม่รู้หนังสือ ผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา คนแก่กับคนหนุ่มสาว เป็นต้น

3. ความสามารถชี้ให้เห็นถึง ความต้องการที่แท้จริง และปฏิภาณของประชาชนรุ่นใหม่ ทำงานร่วมกับประชาชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่ม และรู้จักช่วยตัวเอง และพัฒนาผู้นำท้องถิ่น เพื่อให้สามารถดำเนินงานด้วยตนเอง

4. ความสามารถในการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น กลุ่มสหกรณ์ คณะกรรมการสภาตำบล กลุ่มชานา

5. ความสามารถทำงานตามลำพัง แม้ว่าไม่ได้รับการสนับสนุนหรือได้รับการขัดขวางจากประชาชน ผู้ซึ่งไม่ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง

6. ความสามารถขอความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐในการทำงาน

7. ความสามารถดำเนินชีวิตอย่างธรรมดาสามัญ และทำงานกับคนทุกชั้นวรรณะ เช่น เป็นอาสาสมัครทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐบาล คนหนุ่มทำงานร่วมกับคนแก่

8. ความสามารถเข้าใจและยอมรับสภาพกดดันที่เกิดขึ้นจากการทำงาน และยังคงดำเนินงานต่อไปอย่างสุขุมรอบคอบ

9. ความสามารถเข้าใจและยอมรับความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้น

10. ความสามารถนำตัวออกจากโครงการ ในทันทีที่โครงการนั้นไม่สามารถดำเนินไปได้ โดยผู้นำที่ได้พัฒนาขึ้น ตัวอย่างเช่น ออกจากโครงการทันทีที่โครงการใกล้จะบรรลุผลสำเร็จ เป็นต้น

11. ความสามารถทำงานต่อไปโดยไม่หวังชื่อเสียง จากผลงานที่ประสบผลสำเร็จ ตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง ความสามารถเข้าใจขบวนการการเปลี่ยนแปลง (Process of Change) เป็นผู้ตรงต่อเวลา มีความอดทนและเสียสละเพื่อส่วนรวม

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำท้องถิ่น พอสรุปได้ว่า ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากบุคคลในชุมชน เป็นผู้ที่สามารถชักจูงและก่อให้เกิดแรงศรัทธาในกลุ่มคน เป็นผู้เสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความคิดริเริ่มทันต่อเหตุการณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น เกียรติยศเป็นองค์ประกอบสำคัญในการตัดสินใจเป็นผู้นำ และที่สำคัญผู้นำจะต้องเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น ตั้งใจจริงที่จะรับภาระหน้าที่ และทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อให้ชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่

4.3 ประเภทของผู้นำที่สำคัญในงานพัฒนาชุมชน

พัณณ์ บุญรัตพันธุ์ (2549 : 110) กล่าวว่า งานพัฒนาชุมชนต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่นทุกประเภทเท่าที่มีอยู่ มาผนึกเข้าเป็นหน่วยนำร่วมของชุมชนหรือเป็นกรรมการบริหารหมู่บ้าน เพื่อรับผิดชอบการพัฒนาในชุมชน และพยายามเสริมสร้างขีดความสามารถของหน่วยนำร่วมให้สูงขึ้นจนสามารถผลักดันกลุ่มให้เคลื่อนไหวจนเกิดเป็นพลังกลุ่มขึ้น ผู้นำในงานพัฒนาชุมชนจำแนกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. ผู้นำทางการเมือง หมายถึง ผู้นำที่มีความสามารถในด้านการปกครอง มีความรอบรู้เกี่ยวกับระเบียบแบบแผนของทางราชการ มีความสนใจเกี่ยวกับข่าวสารการเมือง และ

สถานการณ์บ้านเมืองทั่วไป จนเป็นที่พึงให้คำแนะนำแก่ประชาชนได้ ประกอบกับมีความสามารถ
 จูงใจประชาชนให้ผนึกกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้เป็นอย่างดีด้วย

2. ผู้นำทางการเมือง ได้แก่ ผู้มีจิตใจเด็ดเดี่ยว กล้าหาญ บึกบึน มีความ
 ชำนาญทางด้านอาวุธและยุทธการ ประชาชนยอมรับนับถือในด้านการปราบปรามอั้งยี่และโจร
 ผู้ร้าย มีอิทธิพลจูงใจให้ประชาชนกล้าหาญและขยันต่อสู้เสมอ เมื่อมีการลักขโมยวัว ควาย หรือ
 ทรัพย์สินต่างๆ ประชาชนมาปรึกษาหารือหรือขอร้องให้ช่วยเหลือติดตามหรือสืบหาคืนได้

3. ผู้นำทางการศึกษา หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจต่อการศึกษาของคนใน
 ชุมชน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน และประชาชนมักปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเล่าเรียนของ
 บุตรหลานหรือการเรียนรู้ของตนเองหรือแม้แต่เรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนในหมู่บ้าน ครุยังต้องขอความ
 ร่วมมือหรือฟังความคิดเห็นของบุคคลนี้

4. ผู้นำทางอนามัย ได้แก่ ผู้นำที่มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ อนามัย
 และการสุขาภิบาลของประชาชนในหมู่บ้าน เมื่อเจ็บป่วยประชาชนมักไปปรึกษาหารือ หรือมีความ
 กระตือรือร้นปรับปรุงหมู่บ้านให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และทำเป็นตัวอย่างในการจัด
 บ้านเรือนให้ถูกอนามัยได้เป็นอย่างดี

5. ผู้นำทางช่าง หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญใน
 ด้านช่างฝีมือต่างๆ เช่น ช่างก่อสร้าง ช่างเครื่องยนต์ ช่างไม้ เป็นต้น เป็นผู้ที่ชาวบ้านยกย่องนับถือ
 เมื่อมีการก่อสร้างอาคารในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นของส่วนรวมหรือส่วนตัว มักจะขอให้บุคคลผู้นั้น
 เป็นผู้นำในการทำงาน

6. ผู้นำทางเยาวชน ได้แก่ ผู้นำที่ได้สละเวลาคลุกคลีกับเยาวชนและสนใจ
 ต่อการผลักดันให้เยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น และเป็นผู้ที่เยาวชนในหมู่บ้าน
 ยอมรับนับถือให้เป็นอาจารย์ เมื่อมีปัญหาข้อใจอะไรก็มักจะพากันไปปรึกษาหารือขอคำแนะนำ

7. ผู้นำทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ผู้นำที่มีความรู้ความสนใจเกี่ยวกับด้านการผลิต
 การจำหน่าย การแปรรูปสินค้า ในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นผู้ที่ชาวบ้าน
 ยอมรับนับถือว่าเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่างๆ
 ได้เป็นอย่างดีและถูกต้อง

ผู้นำทั้ง 7 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้น บุคคลหนึ่งๆอาจจะจะมีลักษณะเป็นผู้นำ
 ประเภทใดประเภทหนึ่ง หรือหลายประเภทก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ และความสามารถพิเศษ
 เฉพาะตัวเป็นสำคัญ ดังนั้น ในการค้นหาผู้นำทั้ง 7 ประเภท นักพัฒนาต้องใช้ความพยายามเสาะ
 แสวงหา เลือกรุ่นและทดสอบให้ได้ผู้นำอย่างแท้จริง เพื่อให้ได้ผู้นำจากกลุ่มธรรมชาติที่นำมาผนึก
 กำลังและสร้างหน่วยนำที่มีความสามารถต่อไป

จิรพรรณ กาญจนจิตร (2551 : 93) ได้จำแนกลักษณะโครงสร้างของผู้นำเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. โครงสร้างผู้นำแบบทางการ (Formal Leadership Structure) กล่าวโดยทั่วไปลักษณะตำแหน่งของผู้นำซึ่งมีอยู่ในหมู่บ้านแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล (2) คณะกรรมการต่างๆขององค์กรชุมชน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการสภาตำบล ตลอดจนข้าราชการประเภทต่างๆ รวมทั้งพัฒนากร ผู้นำประเภทนี้มีตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ของทางราชการค้ำจุนอยู่ และประชาชนตระหนักดีในฐานะของการเป็นผู้นำ ตำแหน่งเหล่านี้เป็นได้โดยการเลือกตั้ง แต่งตั้ง และประกาศให้ทราบอย่างเป็นทางการ ถ้าหากบุคคลใดมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ อาจได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งหลายๆ ตำแหน่งในเวลาเดียวกัน ตำแหน่ง ในฐานะความรับผิดชอบของผู้นำแบบทางการจึงเป็นที่ทราบกันทั่วไปในหมู่บ้าน

2. โครงสร้างผู้นำแบบไม่เป็นทางการ (Informal Leadership Structure) ผู้นำประเภทนี้เกิดขึ้นจากการเลือกสรรของชาวบ้านอย่างไม่เป็นทางการ โดยเกิดขึ้นมาจากลักษณะของความใกล้ชิดสนิทสนม การติดต่อสัมพันธ์กันในหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละกลุ่มเหล่านี้มีศูนย์กลางอยู่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้ที่กลายเป็นผู้นำแบบไม่เป็นทางการในหมู่บ้านนั้นเป็นผู้มีอิทธิพลต่อชาวบ้าน ชาวบ้านจะให้ความเคารพ ยกย่อง และให้ความเชื่อถือ ทั้งนี้จากการติดต่อแบบกันเอง ผู้นำแบบไม่เป็นทางการเป็นผู้มีประสิทธิภาพ และช่วยเชื่อมโยง หรือเป็นตัวประสานกับผู้นำแบบทางการ โดยผู้นำแบบไม่เป็นทางการจะเป็นผู้ถ่ายทอดความเดือดร้อนของชาวบ้านให้ผู้นำแบบทางการทราบ เพื่อช่วยหาหนทางแก้ไขต่อไป

กล่าวได้ว่างานพัฒนาชุมชนจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลผู้ซึ่งเป็นผู้ไม่เป็นทางการ และผู้นำแบบทางการ ในบางกรณีผู้นำอาจจะเป็นในรูปแบบแอบแฝงไม่ปรากฏตัวให้เป็นที่เด่นชัด แต่จะคอยบงการอยู่เบื้องหลัง ในที่นี้หมายถึง อำนาจที่แท้จริงและอำนาจในการตัดสินใจในปัญหาต่างๆ เป็นของผู้ที่อยู่เบื้องหลัง เพื่อให้การสนับสนุนบุคคลอื่นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว หรือในบางครั้งก็เพื่อประโยชน์ของคนส่วนรวมทั่วไป

4.4 ความสำคัญของผู้นำในงานพัฒนา

พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ (2549 : 111) กล่าวว่า งานพัฒนาชุมชนมุ่งส่งเสริมปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ตามเป้าหมาย 5 ประการ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ รายได้ สุขภาพ และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ของประชาชน โดยให้ประชาชนเป็นผู้คิดริเริ่มดำเนินการเอง รัฐเข้าช่วยเหลือในเมื่อเกินความสามารถของประชาชน

เพื่อให้งานเป็นไปตามความต้องการ และเป็นทีพอใจแก่ประชาชนอย่างแท้จริง ความสำเร็จของงานพัฒนาชุมชนจึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐเป็นประการสำคัญ แต่เนื่องจากรัฐมีเจ้าหน้าที่จำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านชนบทมีจำกัด จึงเป็นการลำบากที่จะติดต่อกับประชาชน ซึ่งมีจำนวนมากได้อย่างทั่วถึง จึงจำเป็นต้องยึดหลักการทำงานร่วมกับผู้นำตามธรรมชาติด้านต่างๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชน ผลงานของชุมชนที่ปรากฏออกมาจึงเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของผู้นำท้องถิ่น เพราะผู้นำย่อมมีผู้ตามที่เคารพเชื่อฟังยกย่องนับถืออยู่จำนวนหนึ่ง ยิ่งนักพัฒนาสามารถเข้าถึงผู้นำได้มากเท่าไร เท่ากับว่า มีประชาชนให้ความร่วมมือในงานพัฒนาชุมชนมากขึ้นเป็นทวีคูณ

กรมพัฒนาชุมชน (2551) กล่าวถึงความสำคัญของผู้นำ ดังนี้

1.เป็นผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกของชุมชนอยู่รวมกัน หมายถึง จะต้องอยู่ใกล้ชิดกับชุมชน มีความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกันในชุมชน

2.เป็นผู้ปฏิบัติภารกิจของชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ หมายถึง ต้องรับผิดชอบในกระบวนการ วิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ และต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

3.เป็นผู้สนับสนุนให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม หมายถึง ต้องปฏิบัติงานในทางที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน การติดต่อสื่อสารที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็น และช่วยให้หน้าที่นี้บรรลุเป้าหมาย

จากการศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับผู้นำของนักสังคมวิทยาชนบท ทำให้เราทราบว่าผู้นำเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพ นับถือ และสามารถชักจูงให้ผู้อื่นคล้อยตามได้ ผู้นำมีข้อได้เปรียบอันเป็นประโยชน์เหนือกว่าชาวบ้านธรรมดาอยู่หลายประการ เช่น ได้รับความรู้จากสื่อมวลชนต่างๆ มากกว่า มีประสบการณ์นอกหมู่บ้านมากกว่า ติดต่อกับเจ้าหน้าที่หรือบุคคลภายนอกมากกว่า เข้างานสังคมมากกว่า มีฐานะทางสังคมดีกว่า และเป็นผู้นำความรู้และวิธีการสมัยใหม่ไปปฏิบัติก่อนผู้อื่น

5. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใหญ่บ้าน

5.1 ประวัติความเป็นมาของผู้ใหญ่บ้าน

ในชนบทของไทยแต่เดิมมีลักษณะเป็นสังคมที่ประชาชนอาศัยกันเป็นกลุ่ม ในแต่ละกลุ่มมีหัวหน้าทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองคอยดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในกลุ่มอย่างใกล้ชิด ต่อมาเมื่อประชาชนเพิ่มจำนวนมากขึ้นปัญหาต่างๆก็มากขึ้น ความเป็นอยู่ของประชาชนก็เปลี่ยนไป ทำให้อยู่รวมกันเป็นหลักแหล่งเป็นชุมชนมากขึ้น มีอาณาเขตแน่นอนและมีแบบแผนการจัดการปกครองอย่างเป็นทางการยิ่งขึ้น

สำหรับการพัฒนาการของรูปแบบการปกครองของไทย จากหลักฐานที่มีอยู่สันนิษฐานได้ว่าในสมัยสุโขทัยแบ่งการปกครองออกเป็นมณฑล แต่ละมณฑลมีเมืองในสังกัดซึ่งแยกออกเป็นเมืองเอก เมืองโท เมืองตรี และเมืองจัตวา โดยแต่ละเมืองมีรูปแบบการปกครองดังนี้ (กรมการปกครอง, 2547 : 43)

- 1.เจ้าเมือง (มีตำแหน่งต่างกันตามชั้นของเมือง) ปกครองหลายหมื่นหลังคาเรือน และมีปลัดเมืองเป็นผู้ช่วย
- 2.นายแขวงหรือนายอำเภอ ปกครองคนราวหมื่นหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อเจ้าเมือง
- 3.นายแคว้นหรือกำนัน ปกครองคนราวพันหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อนายแขวง
- 4.นายบ้านหรือผู้ใหญ่บ้าน ปกครองคนราวร้อยหลังคาเรือน ขึ้นตรงต่อนายแคว้น

ต่อมาเมื่อมีการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ใน พ.ศ.1893 ได้ปกครองบ้านเมืองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช อำนาจในการบริหารบ้านเมืองขึ้นอยู่กับองค์พระมหากษัตริย์แต่พระองค์เดียว พระรามาธิบดีที่ 1 ได้กำหนดรูปแบบการปกครองให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป และในระยะเวลาต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงในทันสมัย ดังปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีการจัดระเบียบการปกครองประเทศแยกย่อยลงไปอีก กล่าวคือ มีการจัดระเบียบการปกครองท้องที่ภายในเมืองหนึ่งๆทั้งหัวเมืองชั้นนอกและหัวเมืองชั้นใน โดยแบ่งเมืองออกเป็นแขวง แขวงแบ่งออกเป็นตำบล ตำบลแบ่งออกเป็นบ้าน ซึ่งเป็นที่รวมของหลายๆ ครัวเรือน แต่มิได้กำหนดจำนวนคนหรือจำนวนบ้านไว้ นอกจากนี้ยังให้มีผู้ปกครองโดยเฉพาะ ได้แก่ หมูบ้าน มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปกครอง ซึ่งเจ้าเมืองแต่งตั้งเป็นหัวหน้า เมื่อหลาย

หมู่บ้านรวมกันเป็นตำบลมีกำนันเป็นผู้ปกครอง และหลายตำบลรวมกันเป็นแขวง มีหมื่นแขวงเป็นผู้ปกครอง หลายแขวงรวมกันเป็นเมืองมีผู้รั้งหรือพระยามหานครเป็นผู้ปกครอง เมืองมีลักษณะคล้ายจังหวัดในปัจจุบัน ส่วนแขวงเทียบเท่าอำเภอ การปกครองรูปแบบนี้เป็นแบบฉบับที่ยึดถือสืบต่อๆมา แม้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็เป็นเพียงรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบการปกครองทั่วราชอาณาจักรไทยครั้งสำคัญ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองระดับหมู่บ้านและตำบล ได้ทดลองเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน ขึ้นปกครองหมู่บ้านและตำบลเป็นครั้งแรกที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้เพื่อศึกษาปัญหาและหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข ซึ่งการจัดการปกครองหมู่บ้านและตำบลใหม่นี้มีลักษณะแตกต่างจากเดิมหลายประการ โดยเฉพาะในด้านกระบวนการดังปรากฏในเนื้อหาจดหมายของพระยามหาอำมาตยาธิบดี เมื่อครั้งเป็นหลวงเทศาภิตรวิจารณ์ ผู้ได้รับมอบหมายให้ทดลองเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านกำนัน ความว่า (กรมการปกครอง, 2547 : 44)

“...ในขั้นต้นทำบัญชีสำมะโนครัวบ้านที่จะจัดเป็นหมู่บ้านและตำบลก่อน เสร็จแล้วจึงลงมือจัดการตั้งผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ต่อไปคือไปจัดรวมครัวที่เป็นเจ้าของบ้านซิดติดต่อกันราว 10 เจ้าของ เจ้าของหนึ่งจะมีเรือนกี่หลังก็ตามรวมเข้าเป็นหมู่บ้าน แล้วเชิญเจ้าของบ้านมาประชุมกันในวัดพร้อมด้วยราษฎรอื่นๆ เมื่อถามทราบว่ามีใคร ผู้ใด เป็นเจ้าของบ้านแล้วก็ให้มารวมกันขอให้เลือกกันในหมู่ของเขาประชุมกันว่าควรจะให้ใครเป็น “ผู้ใหญ่บ้าน” สังเกตดูเขาตรึงตรองกันมาก ชุบชิบปรึภษาหารือกันเห็นจะเป็นด้วยเรื่องเกรงใจกัน แต่ในที่สุดก็ให้ความเห็นโดยมากกว่าใครในพวกของเขาที่มาประชุมนั้น ควรจะเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็เขียนไปตั้งชั่วคราวให้เขาถือไว้จนกว่าจะได้มีหมายตั้งออกให้ใหม่ตามทางราชการ เมื่อได้จัดตั้งผู้ใหญ่บ้านได้พอสมควรที่จะจัดตั้งเป็นตำบลไว้แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้ไปประชุมที่ศาลาวัดพร้อมด้วยราษฎรในท้องที่นั้น เชิญผู้ใหญ่บ้านในตำบลที่ข้าพระพุทธเจ้าให้เลือกตั้งไว้แล้วมาประชุมพร้อมกันแล้วขอให้ผู้ใหญ่บ้านเหล่านั้นเลือกผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งในหมู่ของเขาว่าใครควรจะได้รับเลือกตั้งเป็นหัวหน้าว่าการตำบล เมื่อเขาพร้อมกันเห็นควรผู้ใดแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าก็ออกหมายตั้งชั่วคราวให้เขาเป็นกำนันตำบลนั้น แล้วข้าพระพุทธเจ้าไปทำอย่างเดียวกันต่อไปทุกตำบล ตำบลใดที่

ข้าพระพุทธเจ้าไปจัดตั้งกำนันในวันแรกในวัดโค ข้าพระพุทธเจ้าอาราธนา
พระภิกษุในวัดนั้นมาประชุมด้วย พอใครได้รับเลือกตั้งแล้วก็นิมนต์ให้สวด
ชมนยันโตให้พร...”

จากการทดลองเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังมีการศึกษาหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม
โดยดูสภาพท้องที่และความเป็นอยู่ทั่วไปของประชาชน โดยสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
เสด็จออกตรวจราชการตามหัวเมืองต่างๆ และทรง
มอบหมายให้หลวงเทศาภิบาลเดินทางไปดูงานการปกครองของประเทศพม่าและมลายู
หลังจากนั้นได้ประชุมข้าหลวงเทศาภิบาลเพื่อปรึกษาความเห็นและรับฟังข้อเท็จจริงของแต่ละ
ท้องที่ เมื่อปรากฏว่าโครงการทดลองเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนี้ประสบผลสำเร็จด้วยดี จึงได้วาง
รูปแบบการปกครองระดับหมู่บ้าน ตำบล เรียกว่า “การปกครองท้องที่” อย่างเป็นทางการขึ้นเป็น
ส่วนหนึ่งในการปกครองประเทศ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติปกครอง
ท้องที่ ร.ศ. 116 โดยประกาศใช้บังคับทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม ร.ศ. 116 (พ.ศ.2440)
ข้อความและหลักเกณฑ์ส่วนใหญ่ของพระราชบัญญัตินี้ได้ใช้เป็นหลักในการปกครองท้องที่ของ
ประเทศไทยสืบมา นับเป็นกฎหมายฉบับแรกที่กำหนดการจัดระเบียบตำบล หมู่บ้าน รวมทั้งกำหนด
หน้าที่ไว้อย่างละเอียด เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจตราดูแลทุกข์สุขของราษฎรตามท้องที่ต่างๆ ต่างพระ
เนตร พระกรรม สร้างความเป็นธรรมในการปกครองบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดเด่นของ
กฎหมายฉบับนี้ที่กำหนดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน เป็นเพราะพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะให้ราษฎรมีโอกาสใช้สิทธิในการปกครองตนเอง

หลังจากที่ได้ประกาศพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 มาเป็นเวลาประมาณ
17 ปี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศยกเลิกและประกาศใช้
พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 ขึ้นใช้บังคับแทนและถือเป็นหลักในการ
จัดระเบียบการปกครองตำบล หมู่บ้าน สืบมาจนทุกวันนี้

การปกครองตำบล หมู่บ้าน เป็นหน่วยการปกครองที่เล็กและใกล้ชิดกับประชาชน
มากที่สุด โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งกระจัดกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่างๆกว่าร้อยละ 75 ของพื้นที่
ทั่วประเทศ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าตำบลและหมู่บ้านเป็นฐานการปกครองของประเทศ
(ธรรมภณ จิรธรรมประดับ, 2544 : 3)

5.2 คุณสมบัติของผู้ใหญ่บ้าน

การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 โดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 364 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้ใหญ่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ที่สำคัญคือ ได้กำหนดอายุของผู้ใหญ่บ้านไม่ต่ำกว่า 25 ปีบริบูรณ์ ซึ่งแต่เดิมได้กำหนดเพียงแก่บรรลุนิติภาวะ และได้กำหนดพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าประโยคประถมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า ซึ่งแต่เดิมกำหนดเพียงมีความรู้ภาษาไทยขึ้นอ่านออกเขียนได้ ซึ่งเป็นปัญหาให้ปีต่อมามีต้องตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2516 กำหนดให้ผ่อนผันสำหรับหมู่บ้านที่มีปัญหาไม่อาจเลือกผู้ใหญ่บ้านที่มีพื้นความรู้ตามที่กำหนดไว้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2525 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2525 แก้ไขคุณสมบัติของผู้ใหญ่บ้านอีกครั้ง โดยตัดคุณสมบัติการเป็นชายเข้าบ้านออก เพื่อเปิดโอกาสให้สตรีเป็นผู้ใหญ่บ้านได้ แต่ได้จำกัดคุณสมบัติในเรื่องสัญชาติมากขึ้น โดยบัญญัติให้ผู้ที่จะเป็นผู้ใหญ่บ้านได้ต้องเป็นผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดเท่านั้น

ในแต่ละหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าปกครองและบริหารหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งพนักงานฝ่ายปกครองที่ได้รับค่าตอบแทนเป็นรายเดือน และไม่มีฐานะเป็นข้าราชการซึ่งได้รับเงินเดือนตามบัญชีเงินเดือนข้าราชการ

ผู้ใหญ่บ้านมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในเขตตำบลและมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี นายอำเภอเป็นผู้จัดให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการเลือกผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2535 โดยผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านต้องมีคุณสมบัติและไม่อยู่ในลักษณะต้องห้าม ดังนี้

1. มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
2. อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี บริบูรณ์ ในวันรับเลือก
3. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี จนถึงวันเลือกตั้งและเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักเป็นฐาน
4. เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ
5. ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
6. ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไม่วิกลจริต

จิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ ดิฉยาเสพติดให้โทษหรือเป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

7. ไม่เป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือของรัฐวิสาหกิจ หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือลูกจ้างของเอกชนซึ่งมีหน้าที่ทำงานประจำ

8. ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเสียชื่อในทางพาลหรือทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม

9. ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะทุจริตต่อหน้าที่ และยังไม่พ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันถูกให้ออก หรือไล่ออก

10. ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันพ้นโทษ

11. ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยศุลกากร กฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน ในฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิดที่นายทะเบียนไม่อาจออกให้ได้ กฎหมายว่าด้วยที่ดิน ในฐานความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง และกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก

12. ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งจำนวน ร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เมื่อได้สอบสวนเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง และยังไม่พ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันถูกให้ออก

13. ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก จากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบราชการพลเรือนและยังไม่พ้นกำหนดเวลา 10 ปี นับแต่วันถูกให้ออก ปลดออกหรือไล่ออก

14. มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับหรือที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ เว้นแต่ในท้องที่ใดไม่อาจเลือกผู้ที่มีพื้นความรู้ดังกล่าวได้ ผู้ว่าราชการจังหวัด โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา ยกเว้นหรือผ่อนผันได้

5.2.1 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือก
2. ไม่เป็นพระภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวช
3. ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
4. มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำและมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือนจนถึงวันเลือก

5.2.2 การพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

1. ขาดคุณสมบัติหรือเข้าลักษณะต้องห้ามของการเป็นผู้ใหญ่บ้าน (ยกเว้นการลาบวช) โดยได้รับอนุญาตจากผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่เกิน 120 วัน
2. ออกตามวาระ (5 ปี)
3. ตาย
4. ได้รับอนุญาตให้ลาออก
5. หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ
6. ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองเกิน 3 เดือน
7. ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นมีจำนวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งร้องขอให้ออกจากตำแหน่ง
8. ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เมื่อได้สอบสวนเห็นว่าบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง

5.3 อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน

ตามมาตรา 27 แห่ง พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านไว้ ดังนี้

1. อำนวยความเป็นธรรมและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้านสร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านรวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องที่
2. ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราษฎรในหมู่บ้านในการติดต่อหรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. รับฟังปัญหา และนำความเดือดร้อน ทุกข์สุข และความจำเป็นของราษฎรในหมู่บ้านแจ้งต่อส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือ

4. ให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5. ควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราษฎรตามที่ทางราชการได้แนะนำ

6. อบรมหรือชี้แจง ให้ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในข้อราชการ กฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ ในการนี้ สามารถเรียกราษฎรมาประชุมได้ตามสมควร

7. แจ้งให้ราษฎรให้ความช่วยเหลือในกิจการสาธารณประโยชน์ เพื่อบำบัด ป้องกันภัยอันตรายสาธารณะอันมีมาโดยฉุกเฉิน รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือ บรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย

8. จัดให้มีการประชุมราษฎรและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง

9. ปฏิบัติตามคำสั่งของกำนัน หรือทางราชการ และรายงานเหตุการณ์ที่ไม่ปกติซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านให้กำนันทราบ พร้อมทั้งรายงานต่อนายอำเภอด้วย

10. ปฏิบัติตามภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ หรือตามที่กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานอื่นของรัฐ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอมอบหมาย

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2541 : 34) ได้สรุปบทบาทอำนาจหน้าที่ของ ผู้ใหญ่บ้านไว้ 7 ด้าน ดังนี้

1. อำนาจหน้าที่ปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎร โดยทั่วไป อำนาจนี้เป็นเรื่องที่กำหนดไว้อย่างกว้างขวาง โดยกำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลความเรียบร้อย ความสุขสบายของประชาชนในตำบล หมู่บ้าน ตลอดจนแนะนำตักเตือนให้ประชาชนในตำบลปฏิบัติตามกฎหมายหรือนโยบายของรัฐบาล

2. อำนาจหน้าที่ในทางอาญา แม้ว่าระเบียบปฏิบัติการของส่วนกลางจะมอบหมายอำนาจการสืบสวนคดีอาญาให้เจ้าหน้าที่ของกรมการปกครองรับผิดชอบ แต่ผู้ใหญ่บ้านยังต้องเกี่ยวข้องรับผิดชอบเกี่ยวกับความผิดอาญาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้านอยู่เสมอ

นอกจากนี้การสืบสวนคดีอาญาซึ่งเกิดขึ้นในส่วนภูมิภาคจะไม่ได้ผล ถ้าขาดความร่วมมือจาก ผู้ใหญ่บ้าน

3. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานทะเบียนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับ ทะเบียนราษฎรว่าด้วยคนเกิด คนตาย ย้ายตำบล หรือย้ายสถานที่อยู่ ทะเบียนสัตว์ต่างๆ

4. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาและบำรุงสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น สะพาน ถนน แหล่งน้ำที่ใช้กันในตำบล หมู่บ้าน

5. อำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีอากร หน้าที่ส่วนใหญ่เป็นการช่วย เร่งรัดการเสียภาษี นอกจากนั้นในทางปฏิบัติยังทำหน้าที่เป็นผู้รับเงินภาษีจากราษฎรในตำบล หมู่บ้าน มาเสียให้ที่ว่าการอำเภอแทนที่ราษฎรจะต้องเดินทางมาเสียเอง

6. อำนาจหน้าที่กำนัน เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน คือ กำนันจะต้องทำหน้าที่ ผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่ตนเป็นกำนันอยู่ด้วย

7. อำนาจหน้าที่เป็นหัวหน้ารับผิดชอบดูแลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ ตำบล ซึ่งกำนันนอกจากจะเป็นประธานกรรมการตำบลโดยตำแหน่งแล้ว ยังต้องทำหน้าที่เกี่ยวกับ สภาตำบลตามคำสั่งของกระทรวงมหาดไทย

จากการศึกษาอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าบทบาท หน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 อันเป็นกฎหมายหลักแล้ว จะเห็นได้ว่ายังมีกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง กำหนด ขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ใหญ่บ้านไว้อย่างกว้างขวาง คือ การปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวแทน ของกระทรวงมหาดไทย ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้กับราษฎร และเป็นตัวแทนของรัฐบาลใน ส่วนกลาง ที่จะทำให้นโยบายของรัฐบาลบรรลุเป้าหมาย เช่น ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรุณ ส่งหอม (2534) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “กรรมวิธีของผู้นำท้องถิ่นในการ พัฒนาชนบท : ศึกษาแง่มุมทางการเมืองของผู้นำหมู่บ้านพัฒนาตัวอย่าง เขาป่าเจ้า อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง” โดยศึกษาพฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อผลสำเร็จของการ พัฒนาชนบท ผลการวิจัยพบว่า กรรมวิธีของผู้นำท้องถิ่นที่ใช้ในการพัฒนาชนบท เป็นผลมาจาก คุณลักษณะเฉพาะตัวของผู้นำซึ่งประกอบด้วย ความเสียสละ ความรู้ ความมีชื่อเสียง ความซื่อสัตย์

พูดจริงทำจริง เป็นผู้อุปถัมภ์ของกลุ่ม เป็นที่พึ่งของคนอื่นๆ มีความเป็นกันเอง มีพรรคพวกเพื่อนฝูงมาก มีความกล้าเสี่ยง มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารและมีศิลปะในการพูดคุย ในขณะที่ปัจจัยสถานภาพทางเศรษฐกิจมีความสำคัญรองลงมา คือ มีความพร้อมในการทำกิจกรรมของตนเองและครอบครัวให้เสร็จเรียบร้อย และเตรียมตัวไว้สำหรับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของตนเอง

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2546) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านและการปกครองท้องถิ่น” เพื่อศึกษาบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยศึกษาบทบาทอำนาจหน้าที่ในทางกฎหมาย รวมทั้งอำนาจการปกครองท้องถิ่นที่ประเภทอื่นๆ อย่างรอบด้าน พบว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้รับการพิจารณาจากเกือบทุกฝ่ายว่ามีบทบาทและหน้าที่ในเชิงขยายตามสภาวะการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ได้มีส่วนช่วยเหลือภารกิจหน้าที่การงานของหน่วยราชการต่างๆ นอกเหนือจากหน้าที่ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยในแบบเดิมๆ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นผู้แทนชุมชน เป็นผู้แทนขององค์กรภาครัฐ รวมทั้งเป็นผู้แทนของนักการเมืองไปด้วยในเวลาเดียวกัน ฉะนั้น ความพร้อมในทางเศรษฐกิจสังคม และการเสียดสละของปัจเจกชนแต่ละบุคคล กล่าวได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เนื่องมาจากสถานะ “กึ่งข้าราชการ” ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านดังที่เป็นมาในอดีตนั้น กล่าวได้ว่า มิได้มีความเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง และไม่เหมาะสมกับภารกิจหน้าที่ที่ขยายออกไป รวมทั้งไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของประชาชนในพื้นที่ในปัจจุบันนี้มากนัก

การศึกษาวิจัยนี้ ได้เสนอให้มีการพิจารณาทบทวนเรื่องภารกิจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านเสียใหม่ แบ่งออกเป็นระยะสั้น กับระยะยาว ข้อพิจารณาระยะสั้นเกี่ยวข้องกับการลดจำนวนผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน และแพทย์ประจำตำบลประการหนึ่ง การพิจารณาเกณฑ์การจัดตั้งตำบลและหมู่บ้านให้มีลักษณะที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยมีเงื่อนไขที่ต้องได้รับความเห็นพ้องจากประชาชน และจากหน่วยการปกครองอื่นๆ ในพื้นที่อีกประการหนึ่ง และการเกลี้ยภารกิจหน้าที่ให้มีความชัดเจน มิใช่ให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่กว้างขวางและซ้อนทับกับหน่วยปฏิบัติงานอื่นๆ ในท้องถิ่นอีกประการหนึ่ง

ข้อเสนอระยะยาว ภายหลังจากที่ดำเนินการในระยะสั้นเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยขอเสนอเป็น 2 ทาง ซึ่งมีความแตกต่างกันเป็นตรงข้าม และมีความจำเป็นต้องมีการตัดสินใจทางการเมืองและการบริหาร โดยองค์กรปกครองในระดับชาติ ได้แก่ ทางเลือกที่หนึ่ง คือการบูรณาการให้กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน เปลี่ยนสถานะเป็นข้าราชการส่วนภูมิภาคเต็มตัว โดยมีภารกิจหน้าที่เป็นข้าราชการระดับล่าง และปฏิบัติงานทั่วไปให้กับหน่วยงานของราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคของทุกกระทรวง และให้แก่ทุกกรม ระบบนี้จะทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมีภารกิจที่ชัดเจน มีเกียรติศักดิ์ศรี และมีหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งจำเป็นต้องมีการประเมินผลตามระบบการบริหารงานภาครัฐสมัยใหม่

อีกทางหนึ่ง ได้แก่ การบูรณาการให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเปลี่ยนสถานะเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งในทางปฏิบัติอาจเลือกได้ใน 2 วิธีการ กล่าวคือ ทางหนึ่ง คือการเปลี่ยนสถานะให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็น “สมาชิกสภาสูง” ขององค์กรปกครองท้องถิ่น คล้ายๆ กับที่รัฐสภาในระดับชาติ แบ่งออกเป็นสภาสูงกับสภาล่าง กับ ในอีกทางเลือกหนึ่ง คือการเปลี่ยนสถานะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง (Elected Officials) ซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยขยายจำนวนเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นออกไปได้อีกเป็นอันมาก และเป็นวิธีการที่เป็นประชาธิปไตยอย่างยิ่ง เนื่องด้วยระบบพนักงาน หรือผู้ปฏิบัติงานขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้นสามารถมีที่มาได้หลายวิธีการ เช่น การบรรจุ แต่งตั้ง การยืมตัวจากราชการส่วนกลาง การจ้างงานชั่วคราว และโดยการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นต้น

กนกวรรณ ชูโชติ (2541) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพัฒนากรในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช” เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพัฒนากรในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านตามตัวแปร เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ภูมิลำเนา สถานภาพสมรส และประสบการณ์ในการทำงานและเพื่อประมวลปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพัฒนากรในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า

1. บทบาทของพัฒนากรในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราชอยู่ในระดับมาก

2. บทบาทของพัฒนากรในแง่การส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านตามตัวแปร เพศ อายุ วุฒิการศึกษา ภูมิลำเนา สถานภาพสมรส และประสบการณ์ในการทำงาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะที่จะช่วยยกระดับบทบาทของพัฒนากรในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีดังนี้ ปัญหาในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สำคัญ คือ ขาดการสนับสนุนและประสานงานจากภาครัฐและเอกชน ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินงาน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สำคัญ เช่น ควรเพิ่มงบประมาณในการสนับสนุนให้เพียงพอ หน่วยงานของรัฐและเอกชนควรเข้ามาสนับสนุนให้เพียงพอ กำหนดแผนการปฏิบัติงานในแต่ละเรื่องให้ชัดเจน เป็นต้น

คุณาวุฒิ ศรีสุวรรณ (2543) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาหมู่บ้านกะทูนใหม่พัฒนา หมู่ที่ 3 ตำบลดินอุดม อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่” เพื่อศึกษาในด้านของปัจจัยและกระบวนการการพัฒนาบ้านกะทูนใหม่พัฒนา ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาหมู่บ้านกะทูนใหม่พัฒนา จนประสบความสำเร็จนั้นมีหลายปัจจัย คือ ปัจจัยด้านผู้นำ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ สถิติปัญญาของบุคคลที่เป็นผู้นำ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ

ความเป็นอยู่ การศึกษา ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ การอพยพ การตั้งถิ่นฐาน ความเป็นมาของบุคคลในหมู่บ้านกะทูนใหม่พัฒนา ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนทำให้หมู่บ้านกะทูนใหม่พัฒนา พัฒนาจนประสบผลสำเร็จคือ ปัจจัยด้านผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส บุคคลตัวอย่าง ต่างมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนา ในการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ อาทิ ทำถนน ปลูกสวนป่า พัฒนาวัด และยังได้รับการสนับสนุน ดูแลช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างสม่ำเสมอ

พรเพ็ญ กาญจนมณี (2541) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดสงขลา” เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดสงขลา รวมทั้งศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะที่จะช่วยยกระดับ บทบาทของการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดสงขลา จากการศึกษาวิจัยพบว่า

1. บทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดสงขลา อยู่ในระดับมาก

2. บทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นตามตัวแปรด้านต่างๆ ปรากฏว่า ตัวแปรด้านอายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในตำแหน่งและการเป็นกรรมการบริหาร อบต. ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนตัวแปรด้านตำแหน่งปรากฏว่า กำนันสูงกว่าผู้ใหญ่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะที่จะช่วยยกระดับ บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นมีดังนี้ ปัญหาในการพัฒนาท้องถิ่นที่สำคัญเช่น ขาดความรู้ความเข้าใจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สิ้นค้าราคาแพง ชาวชนตึกยาเสพติด เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะในการพัฒนาท้องถิ่นที่สำคัญ เช่น ทางราชการควรสนับสนุนงบประมาณที่สำคัญเพิ่มขึ้น รัฐควรช่วยเหลือเศรษฐกิจในระดับภูมิภาค ควรจัดงบประมาณเพื่อแก้ปัญหายาเสพติด

สิริวรรณ วิโสสงคราม (2543) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุมชนตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี” เพื่อศึกษาปัจจัยในการพัฒนาชุมชน ลักษณะการพัฒนาชุมชน และผลกระทบจากการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยการพัฒนาชุมชนตำบลมะกรูด จำแนกได้ 6 ด้าน คือ ด้านผู้นำและสมาชิกชุมชน เช่น ผู้นำระดับหมู่บ้าน ผู้นำระดับตำบล เป็นต้น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น เงินทุน อาชีพและรายได้ เป็นต้น ปัจจัยด้านทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรดินและน้ำ ปัจจัยด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น การปกครองชุมชน กลุ่มพัฒนาต่างๆ ประเพณี เป็นต้น ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น แผนงานสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐสนับสนุน เป็นต้น

ลักษณะการพัฒนาชุมชนตำบลมะกรูด ปรากฏว่า ในการพัฒนาชุมชนทุกด้านได้ใช้กระบวนการพัฒนาชุมชน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นศึกษาปัญหาและความต้องการ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ตามแผนงาน และขั้นประเมินผลและติดตามผล โดยทุกขั้นตอนจะนิยมใช้วิธีการพัฒนาชุมชน วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้หลักประชาธิปไตยเป็นประจำ ส่วนวิธีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด และวิธีการใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเกื้อหนุนการพัฒนา จะนิยมใช้บางครั้ง

ผลกระทบจากการพัฒนาชุมชนตำบลมะกรูด ปรากฏว่า จำแนกได้ 4 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ทำให้ถนนกระจายทั่วหมู่บ้าน ทำให้ไฟฟ้ากระจายทั่วทุกครัวเรือน เป็นต้น ด้านเศรษฐกิจ เช่น ทำให้เกิดสถาบันทางการเงินของชุมชน ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น เป็นต้น ด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ ทำให้ชาวบ้านมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น และทำให้ชาวบ้านปลอดภัยจากโรคติดต่อร้ายแรง ด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น ชาวบ้านมีการใฝ่รู้ ทำให้เกิดผู้นำ ทำให้เกิดความคิดแบบพึ่งพาตนเอง เป็นต้น

อรุณ ศิริพันธ์ (2533) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “บทบาทของอิหม่ามในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะจังหวัดสงขลา” เพื่อศึกษาบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่ามในจังหวัดสงขลา ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาธารณสุข สาธารณประโยชน์ และกระบวนการยุติธรรม เพื่อเปรียบเทียบบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่ามที่มีความแตกต่างกันในด้านวัยวุฒิ วุฒิทางการศึกษา ประสบการณ์ในตำแหน่งอิหม่าม ประจำมัสยิด การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน และเพื่อศึกษาปัญหาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม ผลการวิจัยพบว่า อิหม่ามในจังหวัดสงขลา มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ด้านศาสนาและวัฒนธรรม การบวนการยุติธรรม และการเมืองการปกครอง ซึ่งอยู่ในระดับสูง การเปรียบเทียบบทบาทในการพัฒนาชุมชนของอิหม่าม จำแนกตามตัวแปรอิสระ พบว่า อิหม่ามที่มีอายุ 45 ปีลงมา มีบทบาทสูงกว่าอิหม่ามที่มีอายุสูงกว่า 45 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อิหม่ามที่จบหลักสูตรสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ กับอิหม่ามที่จบหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับหรือต่ำกว่า มีบทบาทไม่แตกต่างกัน อิหม่ามที่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมีบทบาทสูงกว่า อิหม่ามที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และอิหม่ามที่พูดภาษาไทยในชีวิตประจำวัน มีบทบาทสูงกว่าอิหม่ามที่พูดภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนปัญหาและข้อเสนอแนะตามทัศนะของอิหม่าม จำแนกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นปัญหาและส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะ ส่วนที่เป็นปัญหาพบว่า ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย การไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของกรรมการหมู่บ้าน และกรรมการสภาตำบล การไม่เข้าใจระหว่างประชาชนต่างวัฒนธรรม ประชาชนขาดทักษะในการประกอบอาชีพ ว่างานหรือมีงานทำแต่ไม่เป็นหลักแหล่ง ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ประชาชนบางส่วนละเลยการปฏิบัติศาสนกิจ การขาดผู้นำและงบประมาณในการจัดกิจกรรมทางศาสนาและที่เกี่ยวข้อง ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสาธารณสุขมูลฐาน ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือในการสร้างและพัฒนาสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น และไม่ยอมรับอิหม่ามในการปฏิบัติหน้าที่พิจารณาตัดสิน ไกล่เกลี่ยกรณีข้อพิพาทว่ายุติธรรม ส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะ อิหม่ามต้องการให้ปรับปรุงแก้ไขปัญหาดังที่กล่าวมาเป็นสำคัญ

ขงยศ พลະบุญ (2541) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวคิดและการบริหารงานพัฒนาชุมชนของ ตรีวุธ พาระพัฒน์” เพื่อศึกษาแนวคิดและการบริหารงานพัฒนาชุมชนของ ตรีวุธ พาระพัฒน์ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้บรรลุความสำเร็จได้นั้น ประกอบด้วยการพัฒนาคน การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การดำเนินงานบนรากฐานของหลักประชาธิปไตย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน การช่วยเหลือตนเองของชุมชน และการพัฒนาท้องถิ่นที่เริ่มจากประชาชน ส่วนการบริหารงานพัฒนาชุมชน ตรีวุธ พาระพัฒน์ ได้ดำเนินการตามลำดับ โดยการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน การวางแผนการปฏิบัติงาน การประสานงาน การคลังของชุมชน การติดตามและประเมินผล ตรีวุธ พาระพัฒน์ ได้นำแนวคิดและการบริหารงานพัฒนาชุมชนดังกล่าว ไปใช้พัฒนาชุมชนบ้านศิรีวง ตำบลกิโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช จนสามารถพัฒนาหมู่บ้านศิรีวงให้เจริญก้าวหน้าเป็นแบบอย่างของการพัฒนาชุมชนในภาคใต้

กล่าวได้ว่าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา” ดังนี้ แนวคิดเกี่ยวกับประเภทของผู้นำที่สำคัญในงานพัฒนาชุมชน นำมาประยุกต์ใช้กับการแบ่งประเภทของผู้ใหญ่บ้านตามลักษณะของบทบาทที่ได้กระทำในชุมชน ซึ่งบทบาทในแต่ละด้านจะแสดงให้เห็นว่าผู้ใหญ่บ้านมีลักษณะของผู้นำชุมชนในด้านใด ซึ่งจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดระเบียบกลุ่ม การมีส่วนร่วม การสร้างองค์กร ซึ่งในตำบลท่าบอนผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มและองค์กรต่างๆขึ้น สามารถนำทฤษฎีดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ได้

ทฤษฎีแนวคิดทางภูมิศาสตร์นำมาประยุกต์ใช้กับวิธีการพัฒนาชุมชนแต่ละท้องถิ่น ซึ่งตำบลท่าบอนมีลักษณะทางเศรษฐกิจและอาชีพที่แตกต่างกัน การพัฒนาชุมชนย่อมมีความแตกต่างกัน แนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มและลักษณะของกลุ่มนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา

บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ เนื่องจากผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน นำมาศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอน แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำ นำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาผู้ใหญ่บ้านว่ามีลักษณะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชนอย่างไรบ้าง และแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน ศึกษาถึงลักษณะต่างๆของบทบาทที่ผู้ใหญ่บ้านพึงกระทำ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในการอภิปรายผลในบทที่ 5

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จ.สงขลา เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้นำบ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน รวมทั้งศึกษาถึงปัญหาและข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาชุมชนของผู้นำบ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง
2. สถานที่ศึกษาวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล
6. การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 30 คน คือ

1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้นำบ้านที่ยังดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งในตำบลท่าบอนมีผู้นำบ้านจำนวน 10 คนใน 10 หมู่บ้าน โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

1.2 ผู้ให้ข้อมูลรอง

เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่นำมาประกอบการทำความเข้าใจหรือการอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลัก อันจะทำให้ข้อมูลมีความสมบูรณ์และรอบด้านมากยิ่งขึ้น ในการนี้ผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลรอง รวม 20 คน ดังนี้

1.2.1 บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ทั้งในกรณีที่หมดวาระการดำรงตำแหน่ง หรือไม่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในสมัยต่อมา หรือผู้ใหญ่บ้านที่เกษียณอายุแล้ว

1.2.2 ชาวบ้านในชุมชนทั้ง 10 หมู่บ้าน ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้นไม่น้อยกว่า 20 ปี และมีอายุตั้งแต่ 40 ปี ขึ้นไป

1.2.3 เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ เช่น สถานีอนามัยชุมชน โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบล

2. สถานที่ศึกษาวิจัย

การศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นชุมชนที่เมื่อพิจารณาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ อาชีพ และการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่มีความหลากหลาย และมีความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัด

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ตัวผู้วิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และวิธีการต่างๆร่วมกัน เช่น การบันทึกเสียง และการจดบันทึกภาคสนาม โดยผู้วิจัยเตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1.1 ด้านความรู้ ผู้วิจัยได้แสวงหาความรู้เกี่ยวกับแนวคิดของบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจ และเป็นแนวทางในการสร้างคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ โดยมีการศึกษาทางด้านเอกสาร ดังนี้ แนวคิด ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ใหญ่บ้าน และศึกษาเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในเรื่องของเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การบันทึกเทป การสังเกต การสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล การวิเคราะห์เพื่อแปลความหมายของข้อมูล และการสรุปเพื่อเขียนเป็นรายงาน

1.2 ด้านการฝึกทักษะ เพื่อให้งานวิจัยมีคุณภาพ ผู้วิจัยได้ฝึกทักษะในการสัมภาษณ์เพื่อสามารถสร้างสัมพันธภาพให้เกิดความไว้วางใจ และกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลตอบคำถาม ถ้าประเด็นสาระต่างๆ ได้เป็นแนวทางในการตอบคำถามการวิจัยต่อไปได้ ทั้งนี้ก่อนดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบก่อน จากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองศึกษานำร่อง (Try Out) เพื่อเป็นการฝึกทักษะก่อนเก็บข้อมูลจริง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้สร้างขึ้นมา ไปทดลองเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติที่กำหนด จำนวน 5 คน

1.3 ด้านการสังเกต ซึ่งเป็นวิธีการหาข้อเท็จจริงจากการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏขึ้นอย่างเอาใจใส่เพื่อหาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่น ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยจะใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ดังนี้

- การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation)

เป็นการสังเกตที่ผู้วิจัยจะเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอก กระทำตนเป็นบุคคลภายนอกโดยไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่ภายในชุมชน ผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในระยะแรกของการวิจัย

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) หรือ

การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) ซึ่งผู้วิจัยจะเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมกระทำกิจกรรมด้วยกัน และพยายามให้คนในชุมชนนั้นยอมรับว่า ผู้วิจัยมีสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกับตน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมประกอบไปด้วยการสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก ซึ่งผู้วิจัยจะใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในภายหลังจากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2. แนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด ประกอบด้วย 6 ประเด็นหลัก คือ 1) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ 2) ด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ 3) ด้านการส่งเสริมศึกษาของเยาวชน 4) บทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม 5) ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน 6) ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน (โปรดดูภาคผนวก) ซึ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนและศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย แล้วนำมาสรุปเป็นประเด็นคำถามดังกล่าว

3. อุปกรณ์ภาคสนาม ประกอบด้วย

3.1 เครื่องบันทึกเสียง

3.2 สมุดบันทึกและปากกา เพื่อใช้จดบันทึกขณะสัมภาษณ์

3.3 แฟ้มเอกสารที่รวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้ในแต่ละวัน

3.4 กล้องถ่ายรูป เพื่อถ่ายรูปผู้ให้สัมภาษณ์และกิจกรรมต่างๆ ใน

ชุมชน รวมทั้งสภาพแวดล้อมภายในชุมชน

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ด้วยตัวเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การจดบันทึกภาคสนาม และการบันทึกเทป เก็บข้อมูลจนกว่าจะได้ข้อมูลเพียงพอต่อการตอบวัตถุประสงค์จึงยุติการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ

1.1 ศึกษาและทบทวนเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมทั้งหาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพื้นที่ โดยการขอข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา และจากการสอบถามบุคคลที่อยู่ในชุมชน

1.2 ทำแผนที่ชุมชนและเลือกผู้ให้ข้อมูลเพื่อเข้าร่วมการวิจัยตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ จำนวน 30 คน ทั้งผู้ใหญ่บ้าน บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านในชุมชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆของชุมชน

2. ขั้นดำเนินการ

2.1 ผู้วิจัยจะเข้าไปพบผู้ให้ข้อมูล แนะนำตัว แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอความร่วมมือในการวิจัย ตลอดจนขั้นตอนการเก็บข้อมูล สร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล พร้อมทั้งเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลพร้อมที่จะให้ข้อมูลจึงดำเนินการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะถามความสมัครใจและให้เวลาในการคิด การตัดสินใจ เปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น หรือบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ โดยไม่เร่งรัด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลมีความพร้อมในการให้ข้อมูลอย่างแท้จริง

2.2 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลทราบถึงประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยต้องการข้อมูล ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลทั้งสองกลุ่ม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์มีจุดสนใจหรือประเด็นที่ต้องการอยู่แล้ว เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความชัดเจน ครอบคลุมขอบเขตที่ต้องการศึกษา และสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ พร้อมทั้งขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลในการบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ เวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ

5. การสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูล

1. การหาค่าความตรง (Validity) การหาค่าความตรงของแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาแล้ว ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) หลังจากผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมตามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ซึ่งการหาค่าความตรงของแบบสัมภาษณ์จะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์

2. การรับรองหรือการยืนยันข้อเท็จจริง (Conformability) ผู้วิจัยมีหลักฐานข้อมูลยืนยันที่แน่ชัด ซึ่งได้นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึก การสัมภาษณ์ และการถอดเทปทุกครั้ง จัดพิมพ์แปลความใส่รหัส วิเคราะห์ จัดกลุ่มข้อมูลเป็นหมวดหมู่ในแต่ละคำถาม และหลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้ออกมาวิเคราะห์ และให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบข้อมูลเป็นระยะๆ

3. การให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบข้อมูล (Member checks) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบอีกครั้ง ก่อนสรุปว่ามีความเข้าใจหรือตรงกับการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลหรือไม่ เพื่อยืนยันความถูกต้อง

4. ความอึดตัวของข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายจำนวน 2-3 ครั้ง จนได้ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา เมื่อได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและอึดตัว คือ ได้ถามจนกระทั่งผู้ให้ข้อมูลไม่มีคำตอบที่นอกเหนือจากนั้นแล้วจึงจะยุติการสัมภาษณ์

6. การพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย โดยการให้ข้อมูล การวิจัยแก่ผู้ให้ข้อมูลก่อนการตัดสินใจให้ข้อมูล ก่อนการเก็บข้อมูลจะขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลด้วยวาจา นอกจากนี้จะไม่เปิดเผยชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูลในรายงานการวิจัย ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยใช้นามสมมติ เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายใดๆต่อผู้ให้ข้อมูล และป้องกันไม่ให้เกิดอคติต่อการศึกษาวิจัย

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้ จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ในลักษณะของการตีความ สร้างข้อสรุป จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึกภาคสนาม รวมทั้งเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ของประเด็นต่างๆ โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางประกอบการ วิเคราะห์ข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เห็นภาพรวมของบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อ การพัฒนาชุมชน ในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน และเพื่อหาแนวทางหรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชน ในพื้นที่ของตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทของตำบลท่าบอน ลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ 2 บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

ส่วนที่ 4 แนวทาง หรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชน

ส่วนที่ 1 บริบทตำบลท่าบอนและลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

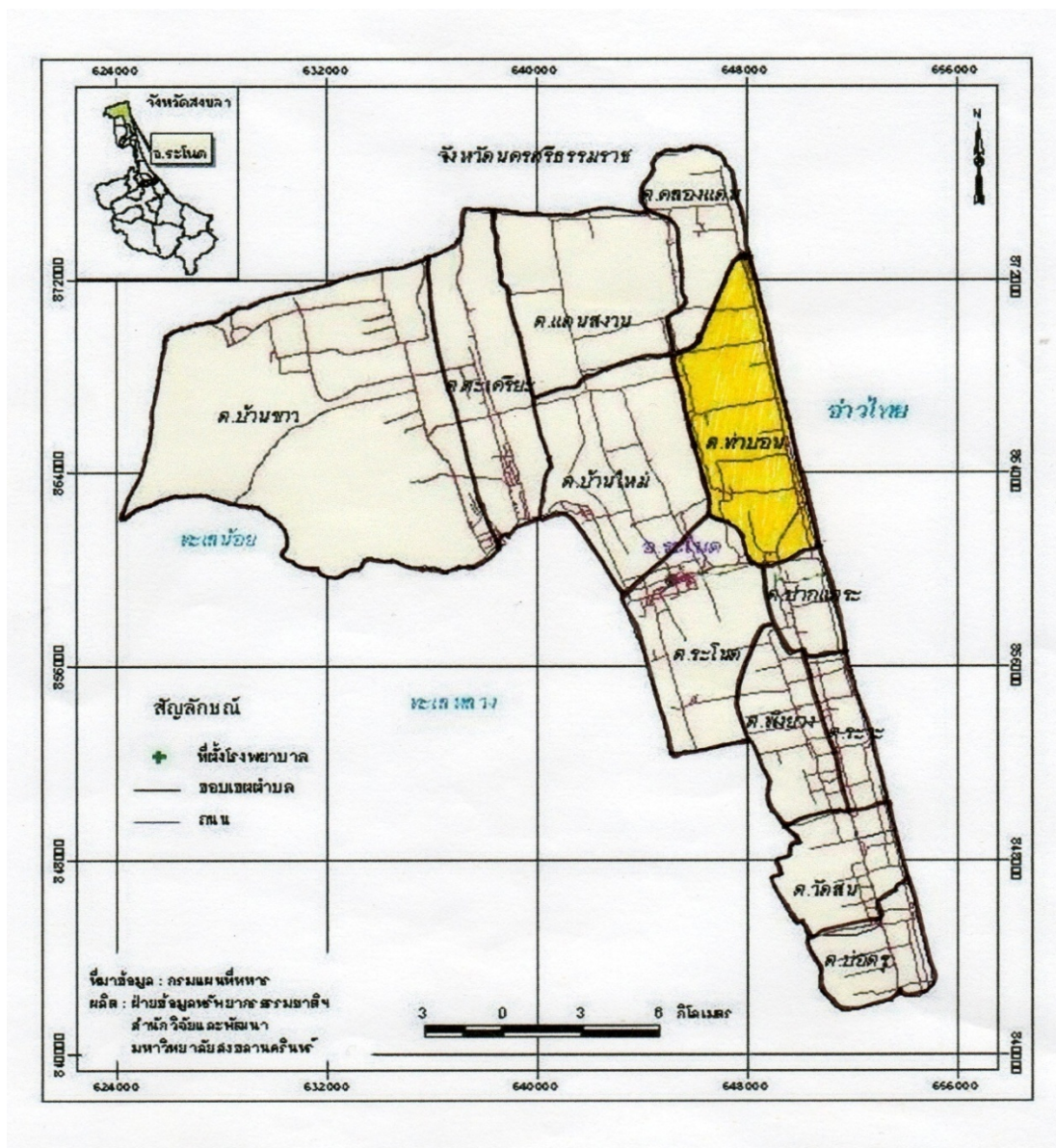
การศึกษารoles of ผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้เลือกตำบลท่าบอนเป็นพื้นที่ศึกษาวิจัย ซึ่งในส่วนที่ 1 กล่าวถึง บริบทตำบลท่าบอน และลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1.1 บริบทตำบลท่าบอน

ตำบลท่าบอน มีพื้นที่ 89,504 ตารางกิโลเมตร อยู่ห่างทิศตะวันออกของอำเภอระโนด มีระยะทางห่างจากอำเภอ 4 กิโลเมตร มีอาณาเขต ดังนี้

- ทิศเหนือ   จุดเขตตำบลคลองแดน
- ทิศใต้   จุดเขตตำบลปากแตระ
- ทิศตะวันออก   จุดทะเลอ่าวไทย
- ทิศตะวันตก   จุดเขตตำบลระโนด ตำบลบ้านใหม่ และตำบลแดนสงวน

ตำบลท่าบองเป็นตำบลหนึ่งใน 12 ตำบลที่อยู่ในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ซึ่งตั้งอยู่บนแนวเส้นทางระยะ โนด – สทิงพระทางทิศเหนือสุดของจังหวัด (โปรดดูภาพที่ 1 แผนที่แสดงตำบลต่างๆในอำเภอระโนด หน้า 72)

- พื้นที่วิจัย
- เส้นแบ่งเขตตำบล

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงตำบลต่างๆในอำเภอระโนด
ที่มา : www.skho.moph.go.th

อำเภอระโนดแบ่งการปกครองออกเป็น 12 ตำบล 72 หมู่บ้านซึ่งตำบลท่าบอนเป็นตำบลที่มีจำนวนหมู่บ้านมากที่สุดในอำเภอระโนด คือ 10 หมู่บ้าน (โปรดดูภาพที่ 3 แผนที่แสดงอาณาเขต การแบ่งการปกครอง และเส้นทางการคมนาคมในตำบลท่าบอน หน้า 74) ดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านรับแพรก

หมู่ที่ 2 บ้านอู่ตะเภา

หมู่ที่ 3 บ้านท่าบอน

หมู่ที่ 4 บ้านศาลาหลวงบน

หมู่ที่ 5 บ้านหัวคุ้ง

หมู่ที่ 6 บ้านศาลาหลวงล่าง

หมู่ที่ 7 บ้านจันนาก

หมู่ที่ 8 บ้านคลองเป็ด

หมู่ที่ 9 บ้านมาบบัว

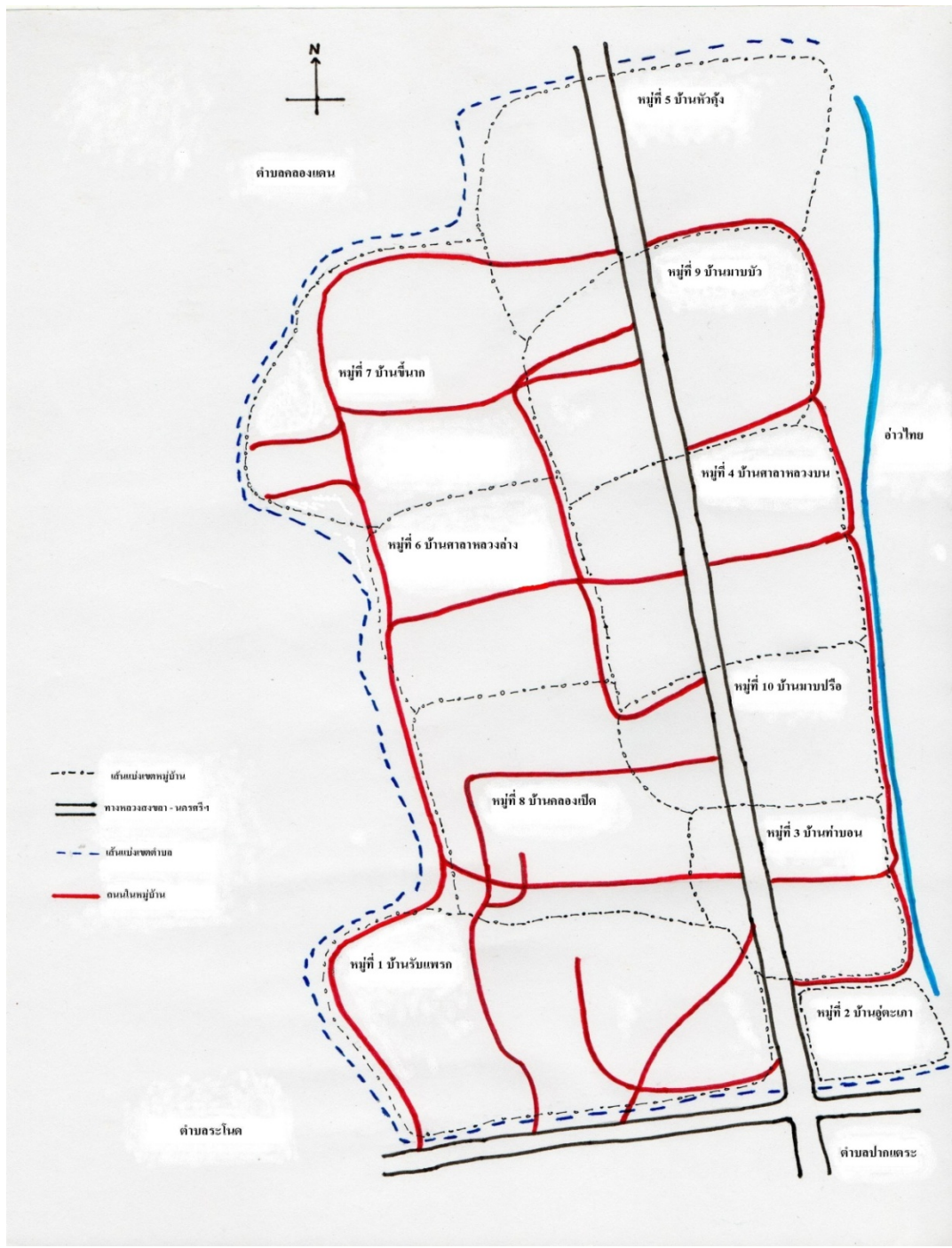
หมู่ที่ 10 บ้านมาบปรือ

ลักษณะภูมิประเทศในตำบลท่าบอนส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล โดยพื้นที่ทางทิศตะวันออกมีลักษณะเป็นที่ราบชายฝั่งทะเล จำนวนประชากรในตำบลทั้งหมด 2,648 คนครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน, 2552) การคมนาคมในตำบลท่าบอนมีความสะดวกสบาย โดยมีถนนสายทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 408 สงขลา-นครศรีฯ ตัดผ่านกลางตำบลระยะมีทางประมาณ 11 กิโลเมตร ถนนที่ใช้เดินทางติดต่อกันในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กและถนนดินลูกรัง ประชาชนส่วนใหญ่สัญจรในตำบลและระหว่างตำบลโดยใช้รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน และการเดินเท้าในบริเวณใกล้ๆ (โปรดดูภาพที่ 3 แผนที่แสดงอาณาเขต การแบ่งการปกครอง และเส้นทางการคมนาคมในตำบลท่าบอน หน้า 74)

ภาพที่ 2 เส้นทางการคมนาคมในหมู่บ้าน

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (07/09/2552)

ภาพที่ 3 แผนที่แสดงอาณาเขต การแบ่งการปกครอง และเส้นทางการคมนาคมในตำบลท่าบอน
ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

ตำบลท่าบองมีจุดเด่นของพื้นที่ คือ มีพื้นที่ยาวขนานกับชายฝั่งทะเลสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี และพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสามารถปรับปรุงและพัฒนาเป็นแหล่งรายได้หลักให้กับตำบลได้ ประชาชนในตำบลท่าบองส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตายาย และมีประชาชนที่อพยพมาจากท้องถิ่นอื่นเพื่อเข้ามาประกอบอาชีพ ลักษณะบ้านเรือนภายในตำบลสมัยก่อนนั้นทำด้วยไม้เป็นบ้านสองชั้นแบบมีใต้ถุน แต่ในปัจจุบันบ้านเรือนได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็นบ้านที่ทำด้วยซีเมนต์ ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว ลักษณะความสวยงามของบ้านเรือนขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว ซึ่งลักษณะของบ้านเรือนของหมู่ที่ 10 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 จะมีลักษณะเป็นบ้านที่ทำด้วยซีเมนต์เป็นส่วนใหญ่ และเป็นบ้านสองชั้น ชั้นล่างคัดแปลงเป็นร้านขายของชำ ส่วนชั้นบนใช้เป็นที่อยู่อาศัย เพราะอยู่ในพื้นที่ของแหล่งอุตสาหกรรม ส่วนหมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 ลักษณะบ้านเรือนเป็นบ้าน ไม้ยกพื้นสูง เนื่องจากมีลักษณะเป็นชุมชนชนบท ชาวบ้านบางส่วนประกอบอาชีพทำนาข้าว หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 8 ลักษณะที่อยู่อาศัยจะมีความคล้ายคลึงกัน คือ บ้างก็เป็นบ้านไม้ บ้างก็เป็นบ้านที่ทำด้วยซีเมนต์สลับกันไป

ภาพที่ 4 ลักษณะบ้านเรือนในตำบลท่าบอง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (20/03/2553)

ในอดีตชาวบ้านในตำบลท่าบองประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ซึ่งตำบลท่าบองได้ชื่อว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เพราะมีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ส่วนบริเวณพื้นที่ริมชายฝั่งอ่าวไทย ชาวบ้านประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง มาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

ปัจจุบันการคมนาคมมีความสะดวกสบาย การติดต่อสื่อสารสามารถกระทำได้ง่ายขึ้น ตำบลท่าบองมีอาชีพใหม่ที่สร้างรายได้มากกว่าการทำนาข้าว คือ การเลี้ยงกุ้ง ซึ่งหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดทะเลฝั่งอ่าวไทยจะประกอบอาชีพเลี้ยงกุ้ง และประมงพื้นบ้าน จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 5 บ้านหัวคุ้ง

หมู่ที่ 10 บ้านมาบปรือ

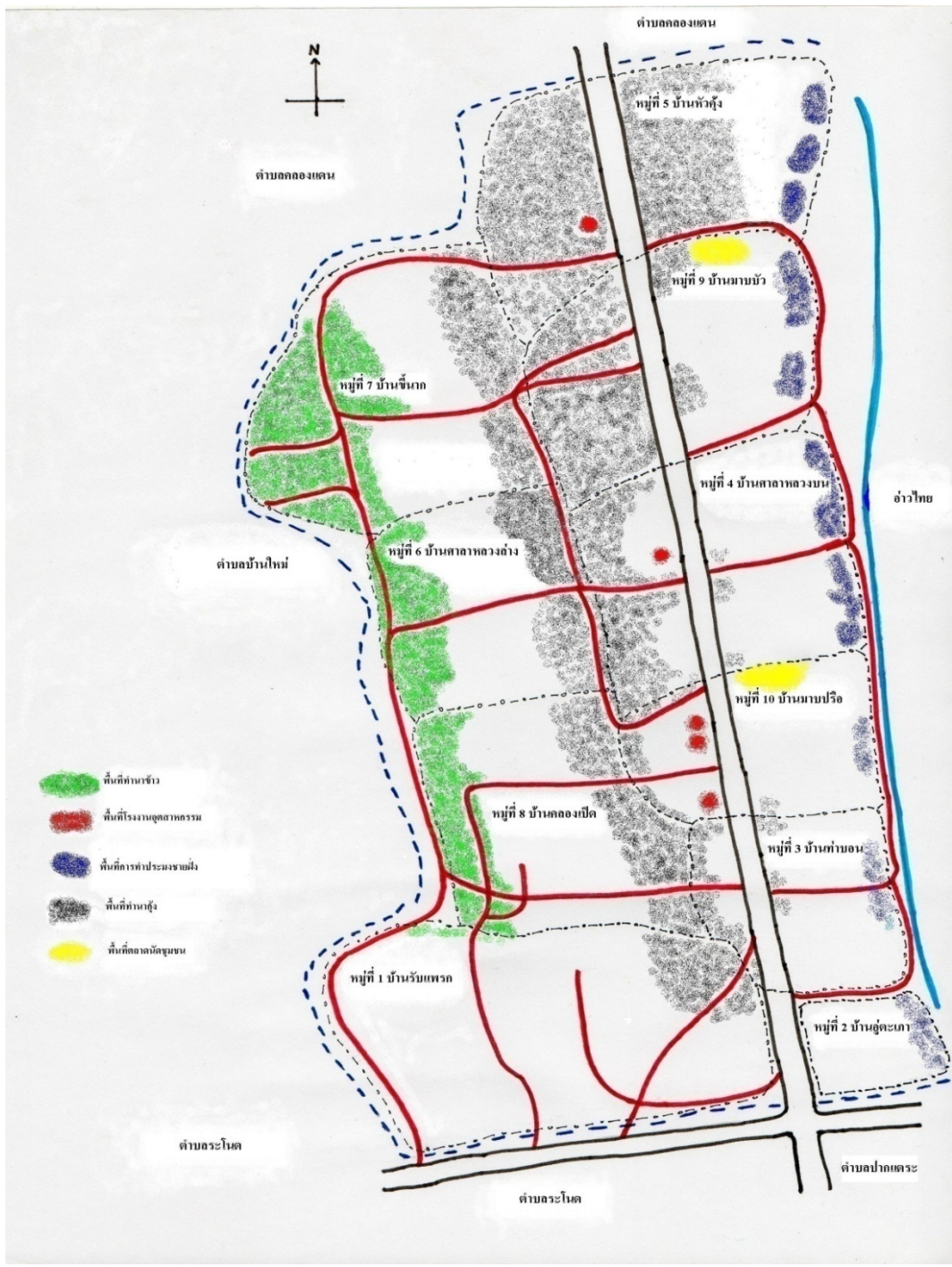
หมู่ที่ 9 บ้านมาบบัว

หมู่ที่ 3 บ้านท่าบอง

หมู่ที่ 4 บ้านศาลาหลวงบน

หมู่ที่ 2 บ้านอุตะเถา

นายทุนกว๊านซื่อที่คืนทำนากุ้ง คนที่มีฐานะก็เลี้ยงเอง คนที่ขายนาแล้วก็รับจ้างเลี้ยงกุ้ง จับกุ้ง ส่วนคนที่ไม่มียุทธและไม่ขายนาก็ทำไม่ได้ เพราะน้ำเค็ม อาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านในตำบลท่าบองจึงเป็นการทำนากุ้ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชีพหลักของตำบล เพราะพื้นที่เกือบ 80 % ของตำบลเป็นพื้นที่ทำนากุ้ง การเลี้ยงกุ้งเริ่มขายตัวเข้ามาในตำบลท่าบองในปี พ.ศ. 2532-2533 โดยกรมประมงเข้ามาเผยแพร่และให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง ทำให้ชาวบ้านในตำบลเปลี่ยนแปลงที่นาของตนเพื่อใช้เลี้ยงกุ้ง แรงจูงใจที่ทำให้ชาวบ้านหันมาเลี้ยงกุ้งเนื่องจากให้ผลผลิตสูงเมื่อเทียบกับการทำนาซึ่งเป็นอาชีพแต่ดั้งเดิม ประกอบกับการเลี้ยงกุ้งจะต้องสูบน้ำจากทะเลเข้ามาใช้ในการเพาะเลี้ยงทำให้ดินเค็ม ดังนั้นจึงส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำนาโดยตรง ต้นข้าวไม่สามารถเจริญเติบโตได้ทำให้ชาวบ้านที่มีปัญหาเรื่องนี้จึงขายที่นาทิ้งภูมิลำเนา ทิ้งอาชีพทำนาและหันมาประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมแทน (โปรดดูภาพที่ 5 แผนที่แสดงลักษณะทางเศรษฐกิจในตำบลท่าบอง หน้า 77)

ภาพที่ 5 แผนที่แสดงลักษณะทางเศรษฐกิจในตำบลท่าบอน
ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

นอกจากนี้ตำบลท่าบองยังมีบางหมู่บ้านที่ยังประกอบอาชีพทำนาอยู่บ้าง ได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านศาลาหลวงล่าง และหมู่ที่ 7 บ้านจันทน์ และหมู่ที่ 8 บ้านคลองเป็ด คิดเป็นพื้นที่ 10 % ของตำบล เนื่องจากน้ำเสียจากนาทุ่งยังเข้าไปไม่ถึงบริเวณพื้นที่ทำนา ทำให้ชาวบ้านในละแวกนั้นสามารถประกอบอาชีพทำนาได้

ภาพที่ 6 พื้นที่ทำนาข้าว

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (21/03/2553)

ภาพที่ 7 ท่อสูบน้ำจากทะเล เพื่อนำไปใช้ในนาทุ่ง

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (04/09/2552)

ภาพที่ 8 พื้นที่ทำนาทุ่ง

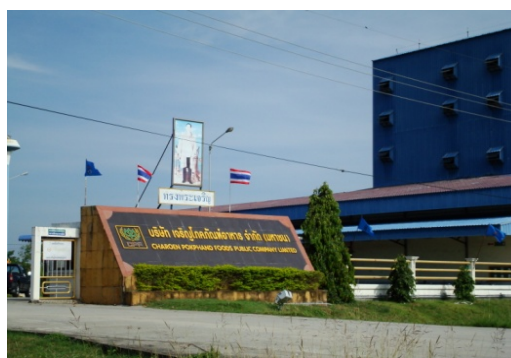
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (21/03/2553)

อนึ่งจากการคมนาคมเดินทางไปมาได้สะดวก ประกอบกับอยู่ใกล้แหล่งวัตถุดิบที่สำคัญต่อการผลิต จึงทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง ขนาดเล็ก และอุตสาหกรรมครอบครัวเกิดขึ้น เช่น กลุ่มผลิตอาหารแช่แข็งหรือห้องเย็น ได้แก่ บริษัทฟอร์จูนโฟรเซน ฟู้ด ประเทศไทย จำกัด บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) กลุ่มผลิตอาหารกึ่งสำเร็จรูปและอาหารสัตว์ ได้แก่ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหาร จำกัด (มหาชน) กลุ่มเพาะฟักพันธุ์สัตว์น้ำ ได้แก่ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์อาหารสัตว์ จำกัด (มหาชน) (ฟาร์มระโนด และฟาร์มลูกกุ้งระโนด) และฟาร์มเพาะฟักลูกกุ้งท่าบอน

ภาพที่ 9 กลุ่มผลิตอาหารแช่แข็งหรือห้องเย็น
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (10/05/2552)

ภาพที่ 10 กลุ่มผลิตอาหารกึ่งสำเร็จรูปและอาหารสัตว์
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (11/05/2552)

ภาพที่ 11 กลุ่มเพาะฟักพันธุ์สัตว์น้ำ
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (21/03/2553)

เมื่อมีการเลี้ยงกุ้งมากขึ้น ทำให้โรงงานแปรรูปอาหารทะเลเกิดขึ้นหลายแห่ง ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพโดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ในตำบลหันมาประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานเพราะเห็นว่ามียรายได้ที่แน่นอน นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อเกิดการประกอบอาชีพค้าขายทั้งประเภทแผงลอย ทั้งแบบขายประจำที่ แบบขายเร่ หรือลักษณะเปิดท้ายขายของ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในชุมชน และนอกจากนี้ยังมีการค้าขายของชำเกิดขึ้นในทุกพื้นที่

ภาพที่ 12 ตลาดหน้าโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งประกอบการค้าขายทุกวัน
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (04/09/2552)

นอกจากนั้นแต่ละหมู่บ้านของตำบลมีตลาดนัดชุมชน ซึ่งเป็นสถานที่ให้ชาวบ้านได้นำสินค้ามาขาย เช่น ผัก ผลไม้ กุ้ง หอย ปู ปลา เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเลทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้บริโภคอาหารทะเลที่สดและสะอาดเป็นประจำ และยังมีกลุ่มชาวบ้านที่อาศัยแถบริมทะเลประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ส่วนอาชีพรับราชการ เมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่นๆถือว่าอาชีพนี้ยังมีอยู่น้อยมาก แต่ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าประชาชนจะประกอบอาชีพนี้มากยิ่งขึ้น เพราะถือว่ามีสวัสดิการ และความมั่นคงสูงกว่าอาชีพอื่นๆ จากแนวความคิดดังกล่าวทำให้ประชาชนนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียน เพื่อที่จะได้ประกอบอาชีพรับราชการ

ภาพที่ 13 ตลาดนัดชุมชนหมู่ที่ 10 บ้านมาบปรือ มีการค้าขายทุกวันอาทิตย์
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (21/03/2553)

อนึ่ง ภายในตำบลท่าบอนมีสถานที่สาธารณประโยชน์ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ของตำบลกระจายอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อให้บริการชาวบ้านในชุมชน คือ 1) สถานีไฟฟ้าแรงสูง 2) ศูนย์สุขภาพชุมชนท่าบอน 3) ที่ทำการตำรวจชุมชน 4) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5) โรงเรียน และ 6) วัด (โปรดดูภาพที่ 14 แผนที่แสดงที่ตั้งสถานที่ต่างๆในตำบลท่าบอน หน้า 82) กล่าวคือ การสาธารณูปโภคในตำบลท่าบอนชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้และใช้น้ำประปาเพื่ออุปโภคบริโภค ซึ่งมีเพียงพอตลอดปี ที่ทำการตำรวจชุมชนตำบลท่าบอน ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 10 บ้านมาบปรือ ศูนย์อพพร. ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านหัวคุ้ง อำนวยความสะดวกต่างๆในตำบลท่าบอน

ภาพที่ 14 แผนที่แสดงสถานที่ต่างๆในตำบลท่าบอน
ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 15 สถานีไฟฟ้าแรงสูง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (20/03/2553)

ภาพที่ 16 ศูนย์สุขภาพชุมชนท่าบอง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (20/03/2553)

ศูนย์สุขภาพชุมชนท่าบอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านศาลาหลวงล่าง เป็นสถานพยาบาลเบื้องต้น และรักษาโรคภัยไข้เจ็บเล็กน้อยๆ ประชาชนในพื้นที่จะมาใช้บริการที่สถานีอนามัยแห่งนี้ ส่วนโรคภัยไข้เจ็บที่รุนแรง สามารถรับบริการที่โรงพยาบาลระโนด ตั้งอยู่ในตัวอำเภอ ซึ่งประชาชนสามารถเดินทางไปรักษาได้สะดวก ส่วนร้านขายยาแผนปัจจุบันและสถานพยาบาลอื่นๆ ยังไม่มีอยู่ในพื้นที่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สถานีไฟฟ้าแรงสูง เป็นสถานีจ่ายไฟฟ้าให้แก่บ้านเรือนในตำบลท่าบอง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 บ้านท่าบอง

ภาพที่ 17 ที่ทำการตำรวจชุมชนตำบลท่าบอง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (21/03/2553)

การศึกษาในตำบลท่าบอง แบ่งเป็นระดับมัธยมศึกษา และระดับประถมศึกษา กล่าวคือ โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 มี 2 แห่ง ประกอบด้วย

- โรงเรียนบ้านมาบบัว ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านมาบบัว
- โรงเรียนบ้านรับแพรก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 บ้านรับแพรก

ส่วนโรงเรียนระดับประถมศึกษาเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มี 4 แห่ง ประกอบด้วย

- โรงเรียนท่าบอนมิตรภาพที่ 90 ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านท่าบอน
- โรงเรียนวัดศาลาลหวงล่าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านศาลาลหวงล่าง
- โรงเรียนวัดคลองเป็ด ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 บ้านคลองเป็ด
- โรงเรียนวัดศาลาลหวงบน ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 บ้านมาบปรือ

การส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระดับศึกษานั้นขึ้นอยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ในอดีตชาวบ้านจะส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนภายในตำบลท่าบอน เพราะมีความสะดวกแก่การเดินทาง และมีค่าใช้จ่ายไม่สูงเกินไป แต่ในปัจจุบันนี้เศรษฐกิจของตำบลเริ่มมีความเจริญเติบโต ทำให้ชาวบ้านนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของอำเภอระโนดเพราะเห็นว่าระบบการเรียนการสอนดีกว่า มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย และประการสำคัญนักเรียนที่จบจากโรงเรียนในอำเภอระโนดสามารถสอบแข่งขันเข้าเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัดได้มากกว่า

ภาพที่ 18 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมู่ที่ 10
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (05/09/2552)

ภาพที่ 19 โรงเรียนวัดศาลาลหวงบน หมู่ที่ 10
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (20/03/2553)

ในตำบลท่าบอนยังมีการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งรับดูแลเด็กเล็กอายุตั้งแต่ 2 ขวบ ถึง 3 ขวบ มีทั้งหมด 4 แห่ง คือ

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดท่าบอน ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านท่าบอน

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านศาลาหลวงล่าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 บ้านศาลาหลวงล่าง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านศาลาหลวงบน ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 บ้านมาบปรือ
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านมาบบัว

วัดเป็นศูนย์รวมใจของคนไทยพุทธมาตั้งแต่อดีต ชาวบ้านในตำบลท่าบอนนิยมไปทำบุญมาตั้งแต่อดีต วัดถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน ลูกหลานของชาวบ้านที่ไปประกอบอาชีพในเมือง ในช่วงเทศกาลก็กลับมาทำบุญที่บ้านของตนเอง ทำให้ได้มาพบปะพูดคุยกับพ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งพบปะของชาวบ้านและผู้ใหญ่บ้านในตำบล เพราะนอกจากเป็นสถานที่ทำบุญของชาวพุทธแล้ว ยังรวมเอากิจกรรมต่างๆ ไว้ด้วย เช่น การรวมกลุ่มต่างๆ นิยมใช้วัดเป็นสถานที่พูดคุย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน สาเหตุที่ชาวบ้านนิยมใช้วัดเป็นสถานที่รวมกลุ่มนั้น เพราะเห็นว่ามีความสะดวกสบาย กว้างขวางและชาวบ้านไปมาสะดวก อีกทั้งวัดยังอยู่ในแหล่งชุมชน ในปัจจุบันกล่าวได้ว่าวัดยังเป็นศูนย์กลางของชุมชน เห็นได้จากจำนวนของชาวบ้านที่เข้ามาทำบุญในช่วงเทศกาลของทุกๆ ปี ยังมีจำนวนคนที่ รวมทั้งลูกๆ หลานๆ ที่ไปทำงานในเมืองก็ยังเล็งเห็นความสำคัญของการทำบุญ ส่วนใหญ่จะกลับมาทำบุญที่วัดในชุมชนของตนเอง ซึ่งในตำบลท่าบอนมีวัดทั้งหมด 7 แห่ง ได้แก่

- วัดอุตะเถา ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านอุตะเถา	- วัดหัวคุ้ง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านหัวคุ้ง
วัดมงคลนิมิต ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านจู้นาก	- วัดคลองเป็ด ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 บ้านคลองเป็ด
- วัดท่าบอน ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 บ้านท่าบอน	- วัดศาลาหลวงบน ตั้งอยู่หมู่ที่ 10
- วัดศาลาหลวงล่าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6	บ้านมาบปรือ
บ้านศาลาหลวงล่าง	

ภาพที่ 20 วัดท่าบอน
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (20/03/2553)

ภาพที่ 21 การทำบุญตักบาตร วัดศาลาลหวงบน
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (05/09/2552)

ภายในตำบลท่าบอนมีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ซึ่งการรวมกลุ่มส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้นำให้ชาวบ้านในชุมชนรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมเพื่อชุมชน จุดมุ่งหมายของการรวมกลุ่มต้องการให้ชาวบ้านที่ว่างจากการประกอบอาชีพหลักหันมาใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และเกิดรายได้ นอกจากนี้ยังส่งผลให้ชาวบ้านรู้จักการออม การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การช่วยกันทำงาน สร้างความสามัคคีในชุมชน การรวมกลุ่มในตำบลท่าบอนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท รวม 19 กลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพ 9 กลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์ 10 กลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มอาชีพ ประกอบด้วย

- กลุ่มประมงชายฝั่ง 4 กลุ่ม ตั้งอยู่หมู่ที่ 2, หมู่ที่ 3, หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5
- กลุ่มเย็บผ้า 2 กลุ่ม ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7
- กลุ่มผลิตเครื่องจักสาน 1 กลุ่ม ตั้งอยู่หมู่ที่ 3
- กลุ่มผลิตดอกไม้จันทน์ 1 กลุ่ม ตั้งอยู่หมู่ที่ 4
- กลุ่มเลี้ยงปลาเพื่อจำหน่ายและบริโภค 1 กลุ่ม ตั้งอยู่หมู่ที่ 9

ภาพที่ 22 กลุ่มแม่บ้านผลิตเครื่องจักสาน
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (07/09/2551)

ภาพที่ 23 ดอกไม้จันทน์ผลผลิตจากกลุ่มแม่บ้าน
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (07/09/2551)

ภาพที่ 24 กลุ่มประมงชายฝั่ง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (20/03/2553)

2. กลุ่มออมทรัพย์ ประกอบด้วย

- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 1 กลุ่ม ตั้งอยู่หมู่ที่ 10
- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ 9 กลุ่ม มีทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ที่ 10

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านของตำบลท่าบอนก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2530 เนื่องจากกระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายที่จะให้ประชาชนได้รับการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และพัฒนาสาธารณสุข จึงได้นำเอาการสาธารณสุขมูลฐานมาเป็นกลวิธีหลักในการพัฒนา โดยสนับสนุนให้มีการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ และส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักในความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของชุมชนเอง ซึ่งมีตัวจักรสำคัญในการดำเนินงาน คือ ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส.) และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ต่อมาในปี 2535 ได้มีการยกระดับอาสาสมัครสาธารณสุขให้มีเพียงระดับเดียวคือ อสม. ที่ต่างเสียสละแรงกายแรงใจ เวลา และทุนทรัพย์ในการดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านให้สามารถพึ่งตนเองได้ อาสาสมัครสาธารณสุข คือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในชุมชน และสามารถช่วยให้ประชาชนมีสุขภาพดีขึ้น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือที่เราเรียกย่อ ๆ ว่า อสม. นั้น เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยผ่านกระบวนการอบรมให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการปฏิบัติงานด้วยความเสียสละต่อประชาชนในหมู่บ้าน สำหรับชมรมผู้สูงอายุนั้น ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2552 เป็นการให้ความสำคัญของผู้สูงอายุในชุมชน มีความต้องการให้ผู้สูงอายุรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจะได้รับเบี้ยยังชีพจากรัฐบาล ในแต่ละเดือนผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนมอบเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุทุกคนในแต่ละหมู่บ้าน

จากการศึกษาบริบทตำบลท่าบอน สรุปได้ว่า ชุมชนตำบลท่าบอนมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล มีถนนสายทางหลวงแผ่นดิน สงขลา-นครศรีฯ ตัดผ่านกลางตำบลท่าบอนเป็นระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร ทำให้ตำบลท่าบอนมีชุมชน 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ทางทิศตะวันออกมีอาณาเขตติดกับอ่าวไทย ประชาชนในพื้นที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การประมงชายฝั่ง เลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด ไก่ ปลูกพืชล้มลุก พืชยืนต้นเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคภายในครอบครัว และเพื่อค้าขาย บ้านเรือนที่พักอาศัยส่วนใหญ่จะปลูกสร้างอยู่ในบริเวณนี้ เพราะอยู่ติดชายฝั่งทะเลสะดวกแก่การประกอบอาชีพ ส่วนพื้นที่ทางด้านทิศตะวันตกเส้นทางคมนาคมเดินทางไปมาสะดวก ประกอบกับอยู่ใกล้กับวัดคูคิบที่สำคัญต่อการผลิต จึงทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง ขนาดเล็ก และอุตสาหกรรมครอบครัวเกิดขึ้น ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพรับจ้าง เพราะมีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก จึงมีการจ้างงานเกิดขึ้น ประชาชนจึงหันมาเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเพราะเห็นว่ามียาได้ที่แน่นอนเพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายเป็นประจำทุก

เดือน ผลจากการที่มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นจำนวนมากจึงมีการประกอบอาชีพค้าขายประเภท
 แผลงลอยทั้งแบบขายประจำที่ แบบเร่ขายหรือลักษณะเปิดท้ายขายของ เพื่ออำนวยความสะดวก
 ให้กับประชาชนที่ไม่สะดวกแก่การเดินทางมายังตัวเมือง และยังมีการค้าขายของชำเกิดขึ้นในทุก
 พื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพทำนาทุ่ง ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ประกอบอาชีพนี้มีฐานะทางการเงิน
 เพราะต้นทุนสูง แต่มีความเสี่ยงสูง อย่างไรก็ตามในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ
 และสภาพแวดล้อมเป็นพิษ เกิดปัญหาน้ำเสียและดินเสื่อมคุณภาพ เกษตรกรส่วนใหญ่ประสบภาวะ
 ขาดทุนทำให้มีจำนวนผู้เลี้ยงกุ้งน้อยลง หันมาเลี้ยงปลาเพราะต้นทุนน้อย

1.2 ลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 30 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ให้ข้อมูล
 หลัก ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านทั้ง 10 หมู่บ้าน จำนวน 10 คน และผู้ให้ข้อมูลรอง 20 คน
 ประกอบด้วยอดีตผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านในชุมชน และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ในตำบลท่าบอน
 รวมทั้งสิ้น 20 คน (โปรดดูภาพที่ 25 แผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านผู้ให้ข้อมูล หน้า 91) การศึกษา
 ลักษณะทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลเพื่อจะได้ทราบว่าผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานและ
 ภูมิลำเนาจากที่ใด หรือเป็นคนดั้งเดิมของชุมชน และนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาว่าเหมาะสมที่จะ
 ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลักในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา
 จำนวน 10 คน ซึ่งอาศัยในชุมชนมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เป็นชาย 8 คน หญิง 2 คน มีอายุในช่วง
 ระหว่าง 40-60 ปี ทุกคนนับถือศาสนาพุทธ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา
 และมัธยมศึกษาซึ่งแยกเป็นรายบุคคลและใช้นามสมมติดังนี้

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านรับแพรก

อายุ 54 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านชั้นเดียวอยู่
 ติดกับทางหลวงสายสงขลา – นครศรีธรรมราช จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในอดีต
 เคยประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ครั้นเมื่อชุมชนมีความเจริญเติบโตทั้งทางด้านเศรษฐกิจ
 และการประกอบอาชีพ มีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นหลายแห่ง จึงได้ประกอบอาชีพทำนาทุ่งเป็น
 อาชีพเสริม นอกเหนือจากเป็นผู้ใหญ่บ้าน และดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 4 วาระ คือ ตั้งแต่ปี
 พ.ศ.2540 จนถึงปัจจุบัน (2553)

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านอุตะเกา

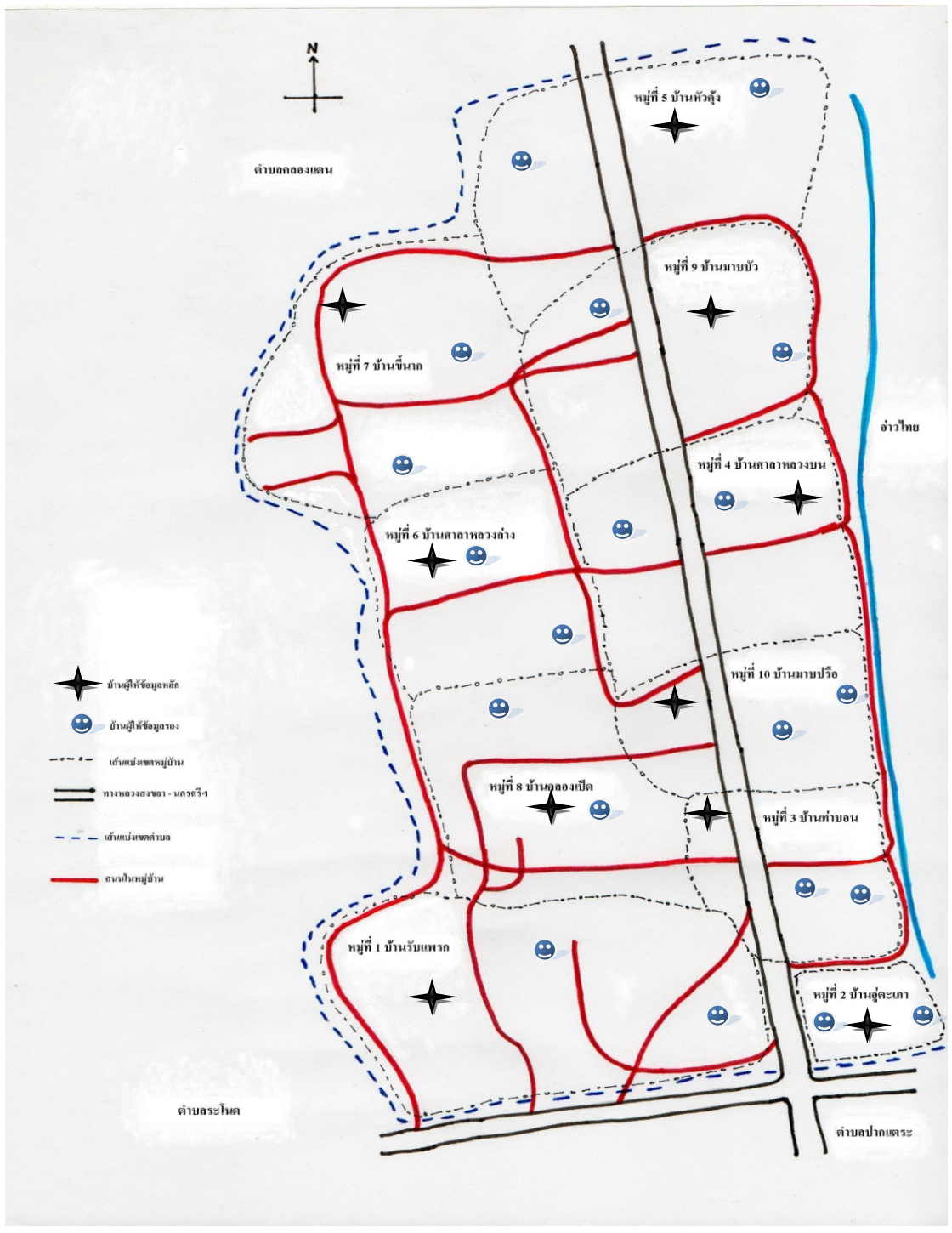
อายุ 41 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 4 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่อยู่อาศัยในอดีตเป็นบ้านไม้สองชั้น ขณะนี้ได้สร้างบ้านหลังใหม่ขึ้นอีกหนึ่งหลังเป็นบ้านชั้นเดียว จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในอดีตจะประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เมื่อชุมชนมีความเจริญเติบโต การคมนาคมขนส่งสะดวกสบาย มีการทำนาทุ่งเกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งมีโรงงานอุตสาหกรรมด้วย จึงหันมาประกอบอาชีพทำนาทุ่ง ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเป็นวาระแรกในปี พ.ศ. 2550 และจะหมดวาระปี พ.ศ. 2555

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านท่าบอน

อายุ 54 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในอดีตชุมชนยังไม่มีสาธารณูปโภค การคมนาคมไม่สะดวกสบาย ได้ประกอบอาชีพทำนาทำสวน พอชุมชนมีการคมนาคมสะดวกสบายและความเจริญทางด้านต่างๆเริ่มแผ่ขยายเข้ามา จึงลงแข่งขันชิงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน เพราะต้องการพัฒนาชุมชนของตนให้เจริญเติบโตในทุกๆด้าน นอกจากนี้ยังได้ประกอบอาชีพเสริม คือ การเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา และเลี้ยงแพะ เพื่อหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 2 วาระ คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2545 และหมดวาระในปี พ.ศ.2555

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 บ้านศาลาหลวงบน

อายุ 55 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว อยู่ติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย แต่ไม่ได้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในอดีตเคยประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ พอชุมชนมีความเจริญเติบโต การคมนาคมสะดวกสบาย มีอาชีพทำนาทุ่งเข้ามาภายในชุมชน ก็เริ่มทำนาทุ่งเหมือนกับชาวบ้านคนอื่นๆ นอกจากนี้ยังเลี้ยงวัวเพื่อไว้ขายอีกด้วย ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 2 วาระ คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 จนถึงปัจจุบัน (2553)

ภาพที่ 25 แผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านผู้ให้ข้อมูล
ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน ปรับปรุงโดยผู้วิจัย

ผู้ใหญบ้านหมู่ที่ 5 บ้านหัวคุ้ง

อายุ 56 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว มีบริเวณบ้านกว้างขวาง เพื่อใช้สำหรับเป็นที่ประชุมหรือปรึกษาหารือระหว่างผู้ใหญบ้านด้วยกัน และระหว่างผู้ใหญบ้านกับลูกบ้าน จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในอดีต มีอาชีพทำนา ทำสวน ปัจจุบันมีอาชีพเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา และเลี้ยงวัวชน เป็นงานอดิเรก ดำรงตำแหน่งกำนันของตำบลท่าบอนมาหลายวาระ และเคยได้รับรางวัลกำนันดีเด่นในปี พ.ศ.2548 ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ใหญบ้านควบคู่กับตำแหน่งกำนัน แต่จะได้รับการเงินเดือนเฉพาะตำแหน่งกำนันเท่านั้น เริ่มดำรงตำแหน่งผู้ใหญบ้านครั้งแรกในปี พ.ศ.2543 ถึงปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งมาแล้ว 2 วาระ

ผู้ใหญบ้านหมู่ที่ 6 บ้านศาลาหลวงล่าง

อายุ 45 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านสองชั้น ประกอบอาชีพทำนาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันยังประกอบอาชีพทำนา เพราะในพื้นที่ในละแวกที่พักอาศัยใกล้เคียงยังมีการทำนารวมทั้งสิ้นประมาณ 10 % ของพื้นที่ในชุมชน เนื่องจากน้ำเค็มที่มาจากทะเลยังเข้ามาไม่ถึง ทำให้ชาวนา ชาวสวนสามารถประกอบอาชีพทำนาได้ถึงปีละ 2 ครั้ง นอกจากทำนาแล้ว ยังเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริมเพื่อหารายได้ให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ดำรงตำแหน่งผู้ใหญบ้านมาแล้ว 3 วาระ คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 จะหมดวาระในปี พ.ศ. 2553

ผู้ใหญบ้านหมู่ที่ 7 บ้านจันนาก

อายุ 43 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 2 คน เป็นครอบครัวชายมีปู่อาศัยอยู่ร่วมกัน ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้าน 2 ชั้นยกพื้นสูง จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบอาชีพทำนา ทำสวนมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบันก็ยังทำอยู่ เนื่องจากบริเวณของชุมชนมีการเลี้ยงกุ้งน้อย เพราะอยู่ไกลจากทะเลทำให้ลำบากแก่การเลี้ยง ซึ่งการเลี้ยงกุ้งต้องสูบน้ำขึ้นมาจากทะเล ต้นทุนสูง ชาวบ้านในละแวกนั้นจึงไม่ค่อยเลี้ยงกุ้งกันเท่าที่ควร ปัจจุบันนี้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญบ้าน ซึ่งเป็นผู้หญิงคนแรกของตำบลท่าบอนที่ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญบ้าน ดำรงตำแหน่งผู้ใหญบ้านเป็นวาระแรกในปี พ.ศ.2551 จะหมดวาระในปี พ.ศ. 2555

ผู้ใหญบ้านหมู่ที่ 8 บ้านคลองเป็ด

อายุ 41 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในอดีตนั้นประกอบอาชีพทำนา ทำ

สวน เมื่อชุมชนมีความเจริญเติบโต การคมนาคมเริ่มสะดวกสบาย มีการพัฒนาอาชีพเกิดขึ้นในชุมชน การทำนาถ้างเริ่มแพร่หลาย จึงหันมาทำนาถ้าง และเลี้ยงสัตว์เป็นหลัก ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านวาระแรกในปี พ.ศ.2552 จะหมดวาระในปี พ.ศ. 2556

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 บ้านมาบบัว

อายุ 45 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านสองชั้นยกพื้นสูง จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในสมัยก่อนประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เมื่อชุมชนมีความเจริญเติบโตมากขึ้น การคมนาคมไปมาสะดวก มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านทำนาถ้าง จึงหันมาเลี้ยงถ้างเพราะมีรายได้ดีสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ นอกจากนี้ยังเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 2 วาระตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 หมดวาระในปี พ.ศ. 2554 หมู่บ้านที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบันนั้นเดิมทีเป็นชุมชนเดียวกันกับหมู่ที่ 5 เนื่องจากชุมชนมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น ประชากรเริ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง จึงได้แยกออกมาเป็นหมู่ที่ 9 ในปี พ.ศ.2539

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 บ้านมาบปรือ

อายุ 41 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวขยาย มีตา ยาย อาศัยอยู่ร่วมกัน ลักษณะของที่พักอาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว และได้ใช้พื้นที่บริเวณบ้านเปิดร้านขายอุปกรณ์ตกแต่งบ้านในปัจจุบัน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ในอดีตประกอบอาชีพทำนา ทำสวนและขายวัสดุก่อสร้าง ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเป็นวาระแรกในปี พ.ศ.2551 จะหมดวาระในปี พ.ศ. 2556 หมู่บ้านที่ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่นั้น เดิมเป็นชุมชนเดียวกับหมู่ที่ 4 เนื่องจากความหนาแน่นของจำนวนประชากร ประกอบกับมีโรงงานอุตสาหกรรมภายในชุมชนผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง จึงแยกเป็นหมู่ที่ 10 ในปี พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 ของหมู่ที่ 10 และเป็นผู้หญิงคนที่ 2 ของตำบลท่าบอนที่ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลรองในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา จำนวน 20 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่อาศัยในชุมชนมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เป็นเพศชาย 12 คน เพศหญิง 8 คน มีอายุในช่วงระหว่าง 40-80 ปี นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ซึ่งแยกเป็นรายบุคคลและใช้นามสมมติดังนี้

1. ดาวัน

อายุ 65 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 5 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านชั้นเดียวซึ่งเป็นบ้านของตัวเองที่สร้างมาตั้งแต่อดีตตั้งอยู่ริมชายฝั่งทะเล แต่คุณตาไม่ได้ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน เพราะบรรพบุรุษของคุณตาเป็นผู้นำชุมชนมาตั้งแต่อดีต แต่ลูกๆของคุณตาไม่มีใครสนใจที่จะเป็นผู้นำบ้านเลย บ้างก็ให้เหตุผลว่าเงินเดือนน้อย ลูกๆส่วนใหญ่จะทำงานเป็นลูกจ้างทั่วไป และประกอบธุรกิจส่วนตัว จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในอดีตเคยประกอบอาชีพทำสวน ทำนา เคยดำรงตำแหน่งผู้นำบ้านมาแล้ว 25 ปี (พ.ศ. 2522-2547) ปัจจุบันได้เกษียณอายุแล้ว และประกอบอาชีพทำนาทุ้งแต่ไม่ได้เลี้ยงเอง ให้ลูกๆเป็นคนดูแล นอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริมโดยการเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว ในบริเวณบ้านของตัวเอง

2. น้ำจูน

อายุ 48 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่พักอาศัยในอดีตนั้นเป็นบ้านไม้ชั้นเดียวเป็นบ้านของพ่อแม่ แต่ปัจจุบันได้รื้อถอนแล้วสร้างใหม่เป็นบ้านปูนชั้นเดียว จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 7 ในอดีตเคยประกอบอาชีพทำนา ค้าขาย แต่ในปัจจุบันดำรงตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน และยังมีอาชีพทำนาทุ้ง เลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ด นอกจากนี้แล้วยังเปิดร้านขายของชำที่บ้านอีกด้วย

3. น้ำกอ

อายุ 45 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 2 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านไม้ชั้นเดียว จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 7 ในอดีตประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ปัจจุบันถนนหนทางเริ่มดีขึ้น มีการทำนาทุ้ง และมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้น รวมทั้งโรงเพาะฟักพันธุ์กุ้ง ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างขับรถขนส่งลูกกุ้งของบริษัทในเครือ CP และยังคงดำรงตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน

4. อารัก

อายุ 46 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวขยายอาศัยอยู่กับพ่อและลูกๆ ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านชั้นเดียวมีบริเวณกว้างขวาง ซึ่งเป็นบ้านของพ่อ แม่ สร้างไว้ให้จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เคยไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง แต่ไม่จบปริญญาตรีจึงกลับมาบ้านเกิดเพื่อช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพทำนาทำสวน ต่อมาชุมชนมีความเจริญเติบโต มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดขึ้น จึงลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ทำงานได้เพียง 1 วาระ

(พ.ศ. 2536-2540) จึงหันมาทำนาทุ่ง โดยมีหุ่นกับพี่ๆ นอกจากทำนาทุ่งแล้วยังทำงานให้กับพรรคการเมืองอีกด้วย

5. ครูดี

อายุ 54 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับพ่อแม่ และหลานๆ ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านสองชั้น จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพครูตั้งแต่เรียนจบจนถึงปัจจุบัน เป็นคนดั้งเดิมของชุมชนส่วนสามีเป็นคนจากพื้นที่อื่น เมื่อแต่งงานกันก็มาอาศัยอยู่ด้วยกัน เนื่องจากในชุมชนมีการเลี้ยงกิ้งกั้มาก เลยหันมาประกอบอาชีพเลี้ยงกิ้งกั้มัน แต่ก็ต้องเลิกกิจการเพราะรายได้ไม่คุ้มทุน

6. น้ากร

อายุ 55 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับพ่อแม่ และหลานๆ ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านสองชั้น จบการศึกษาจากโรงเรียนนายสิบตำรวจ เดิมที่ไม่ใช่คนในชุมชนแต่ดั้งเดิม แต่มาประจำเป็นตำรวจอยู่ตำบลท่าบอน และมีภรรยาเป็นคนในชุมชน เลยมายู่อาศัยด้วยกัน ทำหน้าที่เป็นตำรวจอยู่ในชุมชนจนได้เลื่อนยศขึ้นมาเรื่อยๆจนเป็นดาบตำรวจ หลังจากนั้นได้ลาออกจากราชการ และรับบำเหน็จบำนาญข้าราชการจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้เลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริมอีกด้วย ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านไม้สองชั้น

7. น้าร้อม

อายุ 40 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 1 คน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับพ่อแม่ และลูกๆ ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านสองชั้น จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในอดีตประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เคยเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่ที่ 10 ดำรงตำแหน่งได้ 1 วาระ (พ.ศ. 2546-2551) ภายหลังไม่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน ปัจจุบันประกอบอาชีพทำนาทุ่ง และเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว

8. ลุงวุธ

อายุ 65 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 5 คน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับแม่ และลูกๆ หลานๆ ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียวมีบริเวณกว้างขวาง จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบกิจการค้าวัสดุก่อสร้างมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ซึ่งกิจการค้าวัสดุก่อสร้างก็อยู่ในบริเวณเดียวกับที่พักอาศัย นอกจากนี้ยังมีกิจการนาทุ่งซึ่งมอบให้บุตรเป็นคนดูแลกิจการของครอบครัว

9. น้ามาย

อายุ 48 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 2 คน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ลูกๆ และหลาน ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านไม้สองชั้น จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในอดีตประกอบอาชีพค้าขาย และได้ศึกษาต่อในสาขาวิชาชีพครูจนสามารถสอบเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครูของโรงเรียนในตำบล นอกจากทำหน้าที่ครูภายในโรงเรียนแล้วยังเปิดบ้านของตนเองเป็นสถานที่สอนพิเศษภาษาอังกฤษให้แก่เด็กในชุมชน เพื่อหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง

10. ปู่เลื่อน

อายุ 76 ปี สถานภาพสมรสหม้าย มีบุตร 6 คน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับลูก และหลาน ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียวมีบริเวณกว้างขวาง ไม่ได้รับการศึกษา ในอดีตประกอบอาชีพทำนา และค้าขาย ต่อมาได้แบ่งที่ดินให้แก่ลูกๆใช้ในการประกอบอาชีพทำนาต่อจากตนเอง เมื่อชุมชนมีความเจริญเติบโตทางด้านต่างๆ ลูกๆได้แปรสภาพของที่ดินไปทำการเลี้ยงกุ้งตามที่กรมประมงได้มาให้คำแนะนำในการเลี้ยง นอกจากนี้ยังได้เลี้ยงไก่ และปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน โดยไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรอีกและอยู่ในความดูแลของบุตรคนที่สาม

11. พี่อาร์

อายุ 48 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่พักอาศัยในอดีตเป็นบ้านไม้ยกพื้นสูงมีใต้ถุน ปัจจุบันได้รื้อถอนและสร้างใหม่เป็นบ้านชั้นเดียว จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในอดีตประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เมื่อชุมชนมีความเจริญมากขึ้น มีการทำนากุ้งในพื้นที่ของชุมชน ทำให้ไม่สามารถทำนา ทำสวนได้ จึงหันมาประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านได้ประมาณ 15 ปีแล้ว นอกจากประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านแล้วยังแปรรูปกุ้งเค็มเพื่อทำเป็นกะปิไว้บริโภคในครัวเรือน และจำหน่าย นอกจากกะปิแล้วยังแปรรูปปลาที่ไม่สามารถจำหน่ายให้แก่แม่ค้ามาทำเป็นปลาแห้ง ปลาเค็มเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ยังเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนอีกด้วย

12. ลูกใหญ่

อายุ 53 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 4 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้น จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านมาตั้งแต่วัยเด็ก เพราะที่อยู่อาศัยอยู่ติดกับชายฝั่งอ่าวไทย ในอดีตนั้นจะออกไปลากกับเรือวนลาก ซึ่งแต่ละครั้งออกทะเลไปประมาณ 3-4 วัน แล้วกลับเข้าฝั่ง เพื่อนำกุ้ง ปู ปลา เข้ามาจำหน่าย

ให้แก่พ่อค้าคนกลางที่มารอซื้ออยู่แล้ว แต่เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำเริ่มลดจำนวนลง ประกอบกับขาดลูกจ้างคอยช่วยเหลือ ทำให้ไม่สามารถออกเรือคนเดียวได้ จึงต้องขายเรืออวนลาก แล้วมาซื้อเรือประมงขนาดเล็กเพื่อออกหาปลาเวลาตอนเช้าพอตอนเย็นก็กลับเข้าฝั่ง ซึ่งมีลูกชายเป็นคนช่วยทำประมงด้วย

13. นานี

อายุ 62 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 4 คน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับลูกๆและหลาน ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านไม้ยกพื้น จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในอดีตนั้นทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เนื่องจากชุมชนมีความเจริญเติบโต มีอาชีพหลากหลาย มีการทำนาถุ้งและโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ตนเองจึงหันมาทำขนมพื้นบ้านขายบริเวณตลาดหน้าโรงงานอุตสาหกรรม ในโรงเรียน และในตลาดนัดของชุมชน ส่วนอาชีพทำสวนก็ยังคงทำอยู่ แต่สามีเป็นผู้ดูแล รวมทั้งยังเลี้ยงสัตว์อีกด้วย

14. ลุงรงค์

อายุ 53 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในอดีตประกอบอาชีพทำนา ทำสวน และหันมาทำประมง เพราะที่อยู่อาศัยอยู่ติดกับชายฝั่งอ่าวไทย แต่ครั้งออกทะเลไปประมาณ 3-4 วัน แล้วกลับเข้าฝั่ง เพื่อนำกุ้ง ปู ปลา เข้ามาจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางที่มารอซื้ออยู่แล้ว แต่เนื่องจากรายได้ไม่พอกับรายจ่ายจึงขายเรือ แล้วมาประกอบอาชีพขับรถประจำทาง ชุมชนมีความเจริญเติบโต การคมนาคมสะดวกสบาย ผู้คนเริ่มอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในตำบลท่าบอนมากขึ้น ทำให้มีคนทำอาชีพขับรถประจำทางกันมากขึ้น จึงเปลี่ยนอาชีพมาทำนาถุ้งเพราะช่วงเวลาดังกล่าวชาวบ้านในชุมชนเริ่มประกอบอาชีพทำนาถุ้งกันมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังคงทำอยู่ แต่ลดจำนวนของบ่อที่เลี้ยงลง จากที่เคยเช่าที่ดินของคนอื่น ก็ยกเลิกสัญญาและมาทำในที่ดินของตัวเอง

15. อาเอี้ยค

อายุ 40 ปี สถานภาพสมรสหม้าย มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นคนจากพื้นที่อื่นซึ่งย้ายเข้ามาอยู่ในตำบลท่าบอนกับสามี เดิมทีนั้นประกอบอาชีพทำนา แต่พอชุมชนมีความเจริญ เริ่มมีคนทำนาถุ้ง นาข้าวจึงไม่สามารถทำได้ จึงหันมาทำนาถุ้งเหมือนกับคนอื่นๆ ต่อมาเริ่มมีรายได้จากการทำนาถุ้งมากขึ้นจึงจ้างคนงานมาเลี้ยงกุ้ง ส่วนตนเองหันมาประกอบกิจการค้าขายอาหารถุ้ง และเคมีภัณฑ์

เนื่องจากการทำนาทุ้งมากขึ้นเรื่อยๆจากการที่กิจการค้าขายได้กำไรมากขึ้นจึงหันมาทำแพทุ้งโดยเป็นแม่ค้าคนกลางในการรับซื้อทุ้ง และมีลูกจ้างประมาณ 50 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน ต่อมาสามีเสียชีวิตจึงต้องดูแลกิจการคนเดียว มีน้องสาวคอยช่วยเหลือ ซึ่งในปัจจุบันมีทั้งอาชีพเลี้ยงทุ้ง ค้าขาย และเป็นแม่ค้าคนกลางรับซื้อทุ้งส่งต่อไปให้กับโรงงานอุตสาหกรรมอีกด้วย

16. น้ำเล็ก

อายุ 48 ปี สถานภาพสมรสหม้าย มีบุตร 3 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในอดีตประกอบอาชีพประมงกับสามี แต่ก็ต้องยกเลิกกิจการแล้วหันมาทำนาทุ้งเหมือนคนอื่นๆเพราะเห็นว่ามีรายได้ดี หลังจากทำนาทุ้งได้ไม่นานก็ประสบปัญหาทำให้ขาดทุนจนต้องเลิกกิจการ ต่อมาสามีเสียชีวิตจึงหันมาทำขนมขายแต่ก็ต้องเลิกทำเพราะเห็นว่ารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จึงเข้าไปเป็นลูกจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

17. นามี

อายุ 48 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 2 คน เป็นครอบครัวเดี่ยว ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในอดีตประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เมื่อเริ่มมีการเลี้ยงทุ้งเข้ามาในชุมชนก็หันมาประกอบอาชีพทำนาทุ้ง เคยดำรงตำแหน่งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งทำงานให้กับชุมชนได้ 1 วาระ (พ.ศ.2540-2544) และไม่ได้รับเลือกอีก ทำนาทุ้งได้ระยะหนึ่งก็เลิกกิจการเพราะขาดทุน ปัจจุบันเป็นลูกจ้างให้กับบริษัทแห่งหนึ่งในชุมชนซึ่งทำนาทุ้งเหมือนกัน

18. ตาพรหม

อายุ 62 ปี สถานภาพสมรสหม้าย มีบุตร 5 คน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับลูกๆและหลาน ลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านชั้นเดียวซึ่งอาศัยอยู่กับลูกๆ จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ตั้งแต่เริ่มแบ่งแยกจากหมู่ที่ 5 ในปี พ.ศ.2539 เป็นคนแรก ในอดีตนั้นประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันได้มอบให้ลูกๆเป็นคนทำต่อ ซึ่งลูกๆก็เปลี่ยนจากการทำนามาทำนาทุ้งแทนเพราะเห็นว่ามีรายได้ดี ปัจจุบันนี้ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร

19. ยายแจว

อายุ 70 ปี สถานภาพสมรส มีบุตร 5 คน เป็นคนดั้งเดิมในชุมชน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับลูกๆหลานๆ ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านสองชั้น ไม่ได้รับการศึกษา ใน

อดีตประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ต่อมาเมื่อชุมชนมีความเจริญเติบโต มีการทำนาทุ้งมากขึ้น จึงขายที่นาบางส่วนให้กับนายทุน และที่นาที่เหลือนำมาใช้ในการเลี้ยงกุ้งเหมือนกับคนอื่นๆ ปัจจุบันนี้ทำขนมขายเล็กๆน้อยๆ และเลี้ยงสัตว์ ส่วนนาทุ้งมอบให้ลูกชายเป็นคนดูแล

20. ตาอบ

อายุ 65 ปี สถานภาพสมรสหม้าย มีบุตร 4 คน เป็นครอบครัวขยาย อาศัยอยู่กับลูกๆและหลาน ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านชั้นเดียว อยู่ในความดูแลของลูกหลาน จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในอดีตประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เคยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 จนเกษียณอายุ (พ.ศ.2525-2545) และเป็นທີ່ปรึกษาให้กับผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน ปัจจุบันนี้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ ไม่ได้ทำอาชีพอื่น

ส่วนที่ 2 บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่อง บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน ซึ่งในส่วนนี้ได้แบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1) บทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ 2) บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ 3) บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน 4) บทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาสีเขียวแควดล้อม จากบริบทของชุมชนในตำบลท่าบอนดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้แสดงให้เห็นถึงสภาพของความเจริญที่เข้ามาพร้อมๆกับการขยายตัวของเส้นทางคมนาคม และความก้าวหน้าของการติดต่อสื่อสารที่มีความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตำบลท่าบอนอย่างชัดเจน ในลักษณะเช่นนี้ทำให้ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนขยายบทบาทจากหน้าที่หลักที่มีเพียงการอำนวยความสะดวก ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยให้แก่ราษฎรในหมู่บ้าน รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อนทุกข์สุข และความจำเป็นของราษฎรในหมู่บ้านแจ้งต่อรัฐ เพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือและควบคุมดูแลราษฎรในหมู่บ้านให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทเพิ่มขึ้นใน 4 ด้าน ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาเป็นบทบาทที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาตำบลท่าบอนให้มีความเจริญทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตำบลท่าบอน กล่าวคือ

1. บทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ

ในตำบลท่าบอนมีศูนย์สุขภาพชุมชนท่าบอน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 บ้านศาลาหลวงล่าง โดยอยู่ในเครือข่ายของโรงพยาบาลระโนด มีหน้าที่ดูแล ช่วยเหลือและรักษาโรคให้กับ

ชาวบ้าน โดยทำหน้าที่เฉพาะภายในศูนย์เท่านั้น ไม่มีการให้บริการนอกสถานที่ เนื่องจากในสมัยก่อนสภาพแวดล้อมมีความอุดมสมบูรณ์ ไม่มีปัญหาเรื่องมลพิษ ชาวบ้านมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ หากเจ็บป่วยเล็กน้อยๆ ก็หายาสมุนไพรกินเอง เพราะยังไม่มีการทำนาถุ้ง และไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม แต่ในปัจจุบันเมื่อการคมนาคมสะดวกสบาย มีถนนตัดผ่านเข้ามาในแต่ละหมู่บ้าน การติดต่อสื่อสารมีความทันสมัย ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพเริ่มขยายตัวเข้ามา มีผู้คนจากท้องถิ่นอื่นเข้ามาลงทุนประกอบอาชีพ ปัญหาต่างๆ เริ่มตามมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องมลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ โรคติดต่อที่มากับคนต่างถิ่นเริ่มมีมากขึ้น ชาวบ้านเริ่มเจ็บป่วยมากขึ้น ทำให้ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันต้องหันมาสนใจ และให้ความช่วยเหลือ เพราะชาวบ้านบางส่วนไม่มีเงินมากพอที่จะจ่ายค่ารักษา และบางส่วนไม่สนใจตรวจสุขภาพเป็นประจำผู้ใหญ่บ้านจึงต้องเข้าไปมีบทบาทด้านการส่งเสริมสาธารณสุข ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนขึ้นในทุกหมู่บ้าน ประสานงานแพทย์ประจำตำบลให้เข้ามาตรวจร่างกายของชาวบ้านเป็นประจำทุกเดือน เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนจะมีจำนวนมากขึ้นอยู่กับจำนวนครัวเรือน

จากการศึกษาและสัมภาษณ์ประชาชนในตำบลท่าบอนกล่าวได้ว่าผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนมีบทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อใน 4 ลักษณะ คือ 1) การส่งเสริมการตรวจสุขภาพ 2) การให้บริการเรื่องสถานที่ตรวจสุขภาพ 3) การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคติดต่อ และ 4) การส่งเสริมการออกกำลังกาย ดังนี้

1.1 การส่งเสริมการตรวจสุขภาพ

ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยแพทย์ชุมชน ให้เข้ามาบริการชาวบ้าน ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 “...ประสานงานกับแพทย์ประจำตำบล ให้เข้ามาตรวจร่างกายของลูกบ้านเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งในอดีตนั้นยังไม่มีบริการนอกสถานที่ แต่ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านเขาประสานให้...” การเข้ามาของหน่วยแพทย์ชุมชนนี้ได้ให้การดูแล ตรวจสุขภาพ ระดับพื้นฐานต่างๆ ไป เช่น การวัดความดัน การตรวจฟัน ให้กับชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวของตาอบ “...หมอเขาเข้ามาวัดความดันให้ว่าปกติหรือเปล่า ตรวจดูว่าเป็น โรคอะไรบ้าง ผู้ใหญ่บ้านเขาชอบพาหมอคเข้ามาในชุมชน...” ตรวจฟันให้ชาวบ้านทั้งเด็กและผู้สูงอายุ ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการใส่ฟันปลอมแก่ผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวของยายแจว “...ผู้ใหญ่บ้านเขาพาหมอมาคูฟันให้ยาย แล้วยายถามหมอว่าใส่ฟันปลอมได้หรือเปล่า หมอเขาก็ให้คำแนะนำ และบอกให้ไปตรวจที่โรงพยาบาลให้

ละเอียดอีกครั้ง...” และปู่เฒ่าที่กล่าวว่า “...ตอนนี้แก่แล้ว ฟันไม่ค่อยดี กินอะไรก็ไม่อร่อย หมอเขามาแนะนำให้ใส่ฟันปลอม...” นอกจากนี้ผู้ใหญ่วัยชราคอยติดตามผลการรักษาโรคของชาวบ้านที่ได้รับการรักษาจากแพทย์ประจำตำบล โดยจัดให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนคอยดูแลชาวบ้านดังกล่าวของผู้ใหญ่วัยชราหมู่ที่ 10

“...คอยดูแล และสอบถามลูกบ้านที่เขาป่วย แล้วให้หมอรักษาว่ามีอาการดีขึ้นบ้างหรือเปล่า มีอาการแพ้ยาบ้างหรือเปล่า และมีโอกาสจะหายเป็นปกติได้หรือไม่ โดยให้อสม.ดูแลชาวบ้าน ซึ่ง อสม. 1 คน จะต้องดูแลชาวบ้านจำนวน 10 ครอบครัว อสม.มีหน้าที่ แก้อาการ กระจายข่าวดี ซึ่บริการ ประสานงานสาธารณสุข บำบัดทุกข์ประชาชน ดำรงตนเป็นตัวอย่างที่ดี...”

ภาพที่ 26 การตรวจสุขภาพในชุมชนหมู่ที่ 6
ที่มา : ศูนย์สุขภาพชุมชนตำบลท่าบอน (26/05/2549)

ส่วนผู้ใหญ่วัยชราหมู่ที่ 3 ที่กล่าวว่า “...ตามคุณลูกบ้านที่ป่วยว่าผลจากการรักษาเป็นยังไง ลูกบ้านต้องการยาอะไรเพิ่มหรือเปล่า และให้คำปรึกษาในการดูแลรักษาตัวให้หายเป็นปกติ... และผู้ใหญ่วัยชราหมู่ที่ 5 กล่าวว่า “...จัดให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนคอยดูแลและลูกบ้านว่าในชุมชนมีใครตั้งท้องบ้าง มีใครเสียชีวิตบ้าง มีใครป่วยเป็นโรคอะไรบ้าง แล้วให้มาแจ้งผู้ใหญ่วัยชรา

ผู้ใหญ่บ้านจะประสานกับแพทย์ประจำตำบลเพื่อให้การดูแล และช่วยเหลือเป็นพิเศษ ซึ่ง อสม. 1 คน จะดูแลลูกบ้านจำนวน 10 ครั้วเรือน...”

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการส่งเสริมการตรวจสุขภาพ คือ เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยแพทย์ชุมชน ให้เข้ามาบริการชาวบ้านในการวัดความดัน ตรวจฟัน และให้คำแนะนำผู้ป่วยที่กำลังได้รับการรักษา ติดตามผลการรักษาว่ามีโอกาสที่จะหายเป็นปกติได้หรือไม่ นอกจากนี้ยังจัดให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนคอยสอดส่องดูแลความเป็นอยู่ของลูกบ้าน เช่น คอยสำรวจว่าในชุมชนมีคนตั้งครรภ์จำนวนกี่คน และมีคนป่วยจำนวนกี่คน เพื่อรายงานให้ผู้ใหญ่บ้านทราบ ผู้ใหญ่บ้านจะได้ประสานงานกับแพทย์ประจำตำบลเพื่อให้ความช่วยเหลือและคอยดูแลเป็นพิเศษ

1.2 การให้บริการเรื่องสถานที่ตรวจสุขภาพ

ผู้ใหญ่บ้านได้ให้บริการเกี่ยวกับสถานที่สำหรับการตรวจสุขภาพของชาวบ้าน ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

“...คอยช่วยเหลือประสานงาน อำนวยความสะดวกให้แก่แพทย์ชุมชนและอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน ในการเข้ามาบริการตรวจสุขภาพให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะติดต่อทางโรงเรียนหรือวัดในชุมชน ที่ชาวบ้านเดินทางมาได้สะดวก...”

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของตัวอื่น “...ผู้ใหญ่บ้านเขาจะคอยติดต่อกับครูใหญ่ของโรงเรียนในชุมชน ให้บริการในเรื่องของสถานที่ที่ใช้ตรวจร่างกายให้กับชาวบ้าน รวมทั้งให้บริการเรื่องไฟฟ้า เรื่องน้ำที่หอม และ อสม.เขาต้องใช้กัน...”

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านได้ช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่ที่ให้แพทย์และอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน ได้ใช้เป็นสถานที่ตรวจสุขภาพให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้นั้นจะใช้โรงเรียนในหมู่บ้าน หรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของหมู่บ้าน

1.3 การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคติดต่อ

ผู้ใหญ่บ้านมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆที่เกี่ยวกับโรคติดต่อที่กำลังเกิดขึ้นให้แก่ชาวบ้านในชุมชนได้ทราบ เพื่อป้องกันไม่ได้ติดโรคระบาดที่กำลังแพร่กระจายอยู่ ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 “...เวลามีโรคอะไรระบาด ก็จะบอกให้ชาวบ้านรู้ด้วย เพื่อที่ชาวบ้าน

จะได้ป้องกันได้ทัน...” และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 “...คอยบอกให้ชาวบ้านรู้ว่าตอนนี้หมู่บ้านของเรามีโรคอะไรระบาดบ้าง เพื่อให้คำแนะนำแก่ชาวบ้าน ในการดูแลร่างกายของตนเองไม่ให้ติดโรคระบาดที่กำลังแพร่กระจายอยู่...” และยังคงคล้องกับคำกล่าวของยายแจว “...เวลาที่มีโรคผู้ใหญ่บ้านเขาจะคอยมาบอกมาเตือนให้เราระวัง อย่าไปอยู่ใกล้คนที่ เป็นโรคหรืออย่าไปในสถานที่แออัด เพื่อป้องกันไม่ให้เราติดโรคนั้นด้วย...”

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการป้องกันโรคระบาดที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการให้คำแนะนำแก่ชาวบ้าน และให้ข้อมูลข่าวสารแก่ชาวบ้านในเรื่องของโรคติดต่อที่กำลังแพร่ระบาด รวมทั้งแนะนำให้ชาวบ้านรู้จักป้องกันตัวเองให้ปลอดภัยไม่เสี่ยงต่อการติดโรค

1.4 การส่งเสริมการออกกำลังกาย

ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4

“...ได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านออกกำลังกาย โดยมีการจัดแข่งขันการเดินแอโรบิกขึ้นภายในชุมชน โดยทุกหมู่บ้านต้องส่งผู้เข้าแข่งขันจำนวน 6 คน ก่อนมีการแข่งขันนั้น สาธารณสุขชุมชนได้ส่งผู้มีความรู้ในการเดินแอโรบิกมาสอนชาวบ้านก่อน แล้วให้เวลาฝึกซ้อมประมาณ 1 เดือน จึงทำการแข่งขัน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรำกลองยาว โดยทางผู้ใหญ่บ้านได้มอบกลองยาว เพื่อเป็นอุปกรณ์ประกอบการออกกำลังกายซึ่งผู้สูงอายุจะมาพร้อมกันในเวลา 5 โมงเย็นของทุกวันเพื่อออกกำลังกาย เวลาว่างงานพิธีต่างๆก็จะให้ผู้สูงอายุออกมารำเพื่อเป็นการเปิดพิธี...”

ภาพที่ 27 การแข่งขันเต้นแอโรบิก ณ หมู่ที่ 10 บ้านมาบปรือ
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (10/09/2552)

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1

“... ในหมู่บ้านได้ส่งตัวแทนในการนำเต้นแอโรบิกให้แก่ชาวบ้านที่มีความสนใจที่จะออกกำลังกาย เพราะปัจจุบันได้มีการจัดการแข่งขันเต้นแอโรบิกขึ้นปีนี้เป็นปีแรก และจะจัดขึ้นทุกปีเพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านออกกำลังกาย โดยผู้ใหญ่บ้านจะอำนวยความสะดวกในเรื่องสถานที่ให้แก่ชาวบ้านและอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับออกกำลังกายอีกด้วย...”

และยายแจวที่กล่าวว่า “...ผู้ใหญ่บ้านเขาจัดให้คนแก่ไปรวมกันรำกลองยาว โดยเขาให้กลองยาว และอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้เล่นกับกลองยาว โดยจะให้พวกผู้ชายเขาตีกลองและผู้หญิงรำสนุกกันทุกวันเวลาตอนเย็น พวกคนแก่ๆชอบกันใหญ่ เพราะได้พูดเรื่องต่างๆของหมู่บ้านเวลาว่างงานบุญในวัดพวกคนแก่ก็ได้แต่งตัวสวยๆไปรำให้เขาดูกัน...”

ภาพที่ 28 กิจกรรมรำกลองยาวของผู้สูงอายุ ณ วัดศาลาหลวงบน หมู่ที่ 10
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (01/01/2553)

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนออกกำลังกาย โดยการจัดการแข่งขันเต้นแอโรบิกขึ้นในชุมชนซึ่งทุกหมู่บ้านต้องจัดส่งทีมของตนเองเข้ามาร่วมแข่งขัน เพื่อชิงเงินรางวัล นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรำกลองยาวเพื่อเป็นการออกกำลังกาย โดยมอบกลองยาวให้ใช้ในการรำ ซึ่งเวลาว่างไม่ว่าจะเป็นในวัด หรืองานประจำปีต่างๆ ก็จะสนับสนุนเรื่องเสื้อผ้า เครื่องแต่งกายให้แก่ผู้สูงอายุได้ใช้ในวันงาน ซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี บางครั้งคนหนุ่มคนสาวก็ได้เข้าไปรำกลองยาวด้วย

2. บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

ชาวบ้านในตำบลท่าบอนในอดีตประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ สภาพแวดล้อมของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว อาชีพของชาวบ้านยังไม่มีหลากหลายอยู่ที่ภาคเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่มีการรวมกลุ่มหรือการส่งเสริมอาชีพแต่อย่างใด เมื่อชุมชนมีความเจริญขึ้น การคมนาคมสะดวกขึ้น ความหลากหลายทางอาชีพเริ่มมีมากขึ้น กรมประมงหันมาส่งเสริมและให้คำแนะนำให้ชาวบ้านเลี้ยงกุ้ง เมื่อมีการเลี้ยงกุ้ง อุตสาหกรรมต่างๆก็เกิดขึ้น เช่น กลุ่มผลิตอาหารแช่แข็งหรือห้องเย็น กลุ่มผลิตอาหารสัตว์ กลุ่มเพาะฟักสัตว์น้ำ และอุตสาหกรรมในครอบครัว ชาวบ้านได้รับการส่งเสริมให้รวมกลุ่มทางอาชีพ เพื่อหารายได้พิเศษให้ครอบครัว และรักษาผลประโยชน์ของอาชีพ ซึ่งในการรวมกลุ่มนั้น ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนแนะนำและให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ในตำบลท่าบอนมีการรวมกลุ่มทั้งสิ้นดังนี้ มีศูนย์ อปพร. 1 แห่ง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 1 กลุ่ม กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ 9 กลุ่ม กลุ่มเลี้ยงปลา

เพื่อจำหน่ายและบริโภค 1 กลุ่ม กลุ่มแม่บ้าน 4 กลุ่ม กลุ่มประมงชายฝั่ง 4 กลุ่ม ผลจากการรวมกลุ่มต่างๆทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมและมีรายได้พิเศษจากการรวมกลุ่ม สามารถจำหน่ายสินค้าต่างๆได้เองโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง

จากการศึกษาและสัมภาษณ์ประชาชนในตำบลท่าบอง กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบองมีบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ซึ่งสามารถสรุปถึงลักษณะของบทบาทตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูลได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) การส่งเสริมกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้าน 2) การให้ความช่วยเหลือในด้านการตลาด 3) การส่งเสริมอาชีพและการรวมกลุ่ม ดังนี้

2.1 การส่งเสริมกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้าน

ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้าน เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา โดยการประสานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น กรมประมงจังหวัด เกษตรอำเภอ มาให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4

“...ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ทางวิชาการ ในการประกอบอาชีพของลูกบ้าน เช่น การเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงครอบครัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ได้ประสานงานกับกรมประมงเพื่อขอพันธุ์กุ้ง พันธุ์ปลาให้ลูกบ้านนำมาปล่อยเลี้ยงเพื่อลดต้นทุน และเป็นการเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้านสำหรับชาวบ้านที่ออกทะเลหาปลา ก็ไม่ได้ส่งเสริมอะไรมาก เนื่องจากชาวประมงมีความสามารถในการออกหาปลาอยู่แล้ว และมีรายได้เพียงพอในการเลี้ยงครอบครัว...”

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 “...คอยดูแลให้คำแนะนำในการเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลา หากมีปัญหาเกินกำลังก็ช่วยประสานทางกรมประมง และเกษตรอำเภอ ให้การช่วยเหลือทางด้านวิชาการ ส่วนชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง ผู้ใหญ่บ้านไม่ได้ส่งเสริมอะไร เพราะชาวประมงมีความสามารถในการประกอบอาชีพคืออยู่แล้ว มีรายได้เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในครอบครัว...” และลุงรงค์ศักดิ์กล่าวว่า “...ผู้ใหญ่บ้านจะคอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษาในเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับอาชีพที่ลูกบ้านทำอยู่ โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้งผู้ใหญ่บ้านจะให้คำแนะนำในการเลี้ยง และหาพันธุ์กุ้งที่มีราคาไม่สูงมาให้...”

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้าน โดยการให้คำแนะนำต่างๆเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา ประสานงานกับเกษตรอำเภอ และกรมประมงเข้ามาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งให้ประสบผลสำเร็จ อีกทั้งยังให้ความช่วยเหลือในเรื่องของพันธุ์กุ้ง พันธุ์ปลาที่มีราคาไม่สูงมากนักมาให้ชาวบ้านได้ปล่อยเลี้ยง เพื่อช่วยลดต้นทุนในการประกอบอาชีพให้แก่ชาวบ้าน ส่วนชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง ผู้ใหญ่บ้านไม่ได้ส่งเสริมอะไร เพราะชาวบ้านที่ออกเรือหาปลาส่วนใหญ่ทำอาชีพนี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงมีความรู้ความชำนาญในการประกอบอาชีพ และหารายได้เลี้ยงครอบครัวเพียงพอแก่ความต้องการ

2.2 การให้ความช่วยเหลือในด้านการตลาด

ผู้ใหญ่บ้านได้ให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน ด้วยการหาตลาดที่จะมารับซื้อกุ้งปลา จากชาวบ้าน คอยตรวจสอบราคาเพื่อให้ลูกบ้านขายสินค้าได้ในราคาที่สูง ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 “...สำหรับลูกบ้านที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน จะคอยตรวจสอบตลาดในช่วงไหนมีราคาดี ช่วงไหนราคาไม่ดี เพื่อช่วยให้ลูกบ้านได้ขายในราคาที่สูง เพื่อให้มีรายได้เพียงพอแก่การเลี้ยงครอบครัว...” และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 “...ช่วยเหลือลูกบ้านในการต่อรองราคากุ้ง เพื่อให้ลูกบ้านได้ราคาที่ดี มีรายได้เพียงพอและส่งเสริมให้ลูกบ้านรวมกลุ่มประมงชายฝั่งเพื่อเป็นการช่วยเหลือลูกบ้านทำให้ไม่ต้องเสียเปรียบพ่อค้าคนกลางที่เข้ามากดราคา โดยจะมีตัวแทนของกลุ่มคอยแสวงหาตลาดที่มีราคาดีกว่า เพื่อให้ชาวประมงได้จำหน่ายสินค้า...” และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 “...ช่วยเหลือลูกบ้านในการหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้า และตรวจสอบราคาว่าช่วงไหนกุ้งมีราคาดี ช่วงไหนราคาไม่ดี เพื่อช่วยให้ชาวบ้านขายกุ้งได้ราคา และมีรายได้เพียงพอต่อความต้องการ...”

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านได้สอดส่องดูแลเรื่องราคากุ้ง ราคปลา ว่าช่วงไหนมีราคาดี ช่วงไหนราคาไม่เหมาะสม รวมทั้งยังได้ช่วยต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลาง เพื่อให้ชาวบ้านได้ขายในราคาที่เหมาะสม มีรายได้เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัว

2.3 การส่งเสริมอาชีพและการรวมกลุ่ม

ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมและเป็นผู้ทำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มทางอาชีพ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม ช่วยเหลือประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้แก่ชาวบ้าน ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

“...ส่งเสริมและเป็นผู้ทำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มทางอาชีพ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มเลี้ยงปลาเพื่อจำหน่ายและบริโภค

กลุ่มแม่บ้านต่างๆ และส่งเสริมให้ชาวประมงชายฝั่งที่ว่างจากการ
ออกทะเลมารวมกลุ่มแปรรูปอาหารทะเล เช่น การทำกะปิจากกุ้ง
เคย การทำปลาเค็ม ปลาร้า...”

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 “...ลูกบ้านที่ประกอบ
อาชีพประมงชายฝั่ง มีบางช่วงที่เว้นว่างประมาณ 3 เดือน ได้เป็นผู้นำให้ลูกบ้านประกอบอาชีพเสริม
เช่น การเลี้ยงสัตว์ การปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน เป็นการลดรายจ่ายให้แก่
ลูกบ้าน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2541 มีสมาชิก 141 คนทำให้ชาวบ้าน
รู้จักการออมเพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ...”

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ที่กล่าวว่า “...ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มทาง
อาชีพ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางอาชีพ และสนับสนุนให้เกิดร้านค้าชุมชน มีกลุ่มสัจจะ
ออมทรัพย์ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ.2542 มีสมาชิก 366 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่ม...”

และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 กล่าวว่า “...ในหมู่บ้านมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ก่อตั้ง
เมื่อปี พ.ศ.2543 มีชาวบ้านเป็นสมาชิก 89 คน ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนส่งเสริมและแนะนำชาวบ้านให้
ก่อตั้งเพื่อจะได้ออมเงินไว้ใช้ในครัวเรือน...” และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 กล่าวว่า “...มีกลุ่มสัจจะออม
ทรัพย์ในหมู่บ้านก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2542 มีสมาชิก 460 คน ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนส่งเสริมและแนะนำ
ชาวบ้านให้ก่อตั้งให้ชาวบ้านรู้จักการออมและการใช้จ่ายอย่างพอเพียง...”

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 กล่าวว่า “...ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ซึ่ง
ได้มีการก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2542 มีชาวบ้านเป็นสมาชิก 352 คน ชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
เพื่อจะได้ออมเงินไว้ใช้ในครัวเรือน...” และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 กล่าวว่า “...ในหมู่บ้านมีกลุ่มสัจจะ
ออมทรัพย์ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2543 มีชาวบ้านเป็นสมาชิก 446 คน ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนส่งเสริมและ
แนะนำชาวบ้านให้ก่อตั้งเพื่อจะได้ออมเงินไว้ใช้ในครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสตรีทำ
ดอกไม้จันทน์ ก่อตั้งเมื่อพ.ศ. 2547 มีสมาชิก 50 คน...”

ภาพที่ 29 ดอกไม้จันทน์ผลผลิตจากกลุ่มอาชีพ หมู่ที่ 4
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (07/09/2551)

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 3 กล่าวว่า “...ในหมู่บ้านมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2542 มีชาวบ้านเป็นสมาชิก 187 คน ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนส่งเสริมและแนะนำชาวบ้านให้ก่อตั้ง เพื่อจะได้ออมเงินไว้ใช้ในครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มแม่บ้านผลิตเครื่องจักรสานก่อตั้งเมื่อปี 2545 มีสมาชิก 30 คน...” และผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 กล่าวว่า “...ในหมู่บ้านมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2541 มีชาวบ้านเป็นสมาชิก 449 คน ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนส่งเสริมและแนะนำชาวบ้านให้ก่อตั้ง เพื่อจะได้ออมเงินไว้ใช้ในครัวเรือน...”

ภาพที่ 30 กลุ่มแม่บ้านผลิตเครื่องจักรสาน หมู่ที่ 3
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (07/09/2551)

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมและเป็นผู้นำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มทางอาชีพ สนับสนุนให้เกิดร้านค้าชุมชน ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางอาชีพ และช่วยประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่ม เพื่อช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้เพียงพอจากรายจ่าย

3. บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน

ตำบลท่าบอนเป็นตำบลที่มีความสำคัญกับการศึกษามาตั้งแต่ในอดีต ชาวบ้านส่วนใหญ่ในตำบลจบการศึกษาจากโรงเรียนในตำบลทั้งสิ้น ในอดีตนั้นการศึกษาชั้นสูงสุดมีเพียงประถมศึกษาปีที่ 4 ถ้าชาวบ้านต้องการเรียนต่อก็ต้องเข้าไปเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัด เมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น ความเจริญทางด้านต่างๆ เริ่มมีมากขึ้น เศรษฐกิจของชุมชนมีความเจริญก้าวหน้า ระบบการศึกษาได้รับการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานเริ่มใช้บังคับ โรงเรียนในตำบลเริ่มขยายมากขึ้น มีนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลหนึ่งถึงชั้นประถมศึกษาปีที่หก ซึ่งโรงเรียนแห่งแรกของตำบล คือ โรงเรียนวัดศาลาลหวงบน ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 โรงเรียนท่าบอนมิตรภาพที่ 90 ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 โรงเรียนวัดศาลาลหวงล่าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 โรงเรียนวัดคลองเป็ด ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 โรงเรียนบ้านรับแพรก ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 และโรงเรียนบ้านมาบบัว ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 มีการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันได้มีการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาและเยาวชน เช่น กิจกรรมงานวันเด็ก กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ กิจกรรมการแข่งขันกีฬา กิจกรรมการแข่งขันทางวิชาการ และกิจกรรมอำนวยการนักเรียนชั้น ป. 6 ซึ่งจัดขึ้นปีนี้เป็นปีแรก โดยได้รับความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านและนายอำเภอระโนด นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังส่งเสริมให้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในตำบล เพราะจะได้ช่วยเหลือผู้ปกครองที่ต้องประกอบอาชีพและไม่มีเวลาเลี้ยงดูบุตรหลาน ในตำบลท่าบอนมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมด 4 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดท่าบอน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านศาลาลหวงล่าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ศูนย์เด็กเล็กบ้านศาลาลหวงบน ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 และศูนย์เด็กเล็กกองกำกับการบริหารส่วนตำบลท่าบอน ตั้งอยู่หมู่ที่ 9

จากการศึกษาและสัมภาษณ์ประชาชนในตำบลท่าบอนกล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนมีบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน ซึ่งสามารถสรุปถึงลักษณะของบทบาทตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูลได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษา 2) การสนับสนุนให้เยาวชนได้รับการศึกษา 3) ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ดังนี้

3.1 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษา

ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้จัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนในชุมชน เช่น กิจกรรมการแข่งขันทางวิชาการ กิจกรรมงานวันเด็ก กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ กิจกรรมวันอานา นักเรียนชั้น ป.6 ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

“...ตั้งแต่เข้ามาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น วันปีใหม่ วันเด็ก งานวันวิชาการ และในปีนี้เป็นปีแรกที่ได้อจัดกิจกรรมอานานักเรียนชั้น ป. 6 ขึ้น เป็นการประสานความสัมพันธ์ของครู นักเรียน และผู้ปกครอง ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ผู้ใหญ่บ้านจะสนับสนุนเรื่องงบประมาณที่ใช้ในการแสดงของเยาวชน และการแสดงของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ นายอำเภอระโนดยังได้เข้ามาให้ความรู้ และพูดคุยสร้างความเป็นกันเองกับชาวบ้าน สอบถามถึงความเป็นอยู่ของคนในชุมชน...”

ภาพที่ 31 กิจกรรมวันอานานักเรียนชั้น ป.6 ณ โรงเรียนวัดศาลาลหลวงบน หมู่ที่ 10
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย 21/03/2553

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของอารักที่กล่าวว่า

“...ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน เขาให้ความสำคัญกับการศึกษาของเยาวชนในหมู่บ้าน สนับสนุนการจัดกิจกรรมทั้งเรื่องงบประมาณ และสถานที่ รวมทั้งช่วยประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมกิจกรรม และช่วยกันสบทบทุนการศึกษาให้แก่เด็ก ซึ่งการจัดกิจกรรมทุกครั้งผู้ใหญ่บ้านจะเข้ามาร่วมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มงาน จนเสร็จ และยังพูดคุยให้ความรู้เรื่องการเรียนแก่เยาวชนอีกด้วย...”

ภาพที่ 32 กิจกรรมงานวันเด็กโรงเรียนวัดศาลาลหลวงบน หมู่ที่ 10
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (08/01/2553)

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของดาวัน “...ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน เขามีความคิดไกล สนใจในการศึกษาของเยาวชน เมื่อก่อนนั้นไม่ค่อยมีกิจกรรมอะไรมากมายเกี่ยวกับเยาวชน แต่ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันเขาสนใจจัดกิจกรรมทุกอย่างที่ทำให้เยาวชนได้มีความรู้ และมีความรัก สามัคคีหวงแหนบ้านเกิดของตัวเอง เวลาจัดกิจกรรมผู้ใหญ่บ้านเขาจะสนับสนุนงบประมาณ และยังได้ประสานกับทางองค์กรต่างๆในชุมชน เช่น โรงงานอุตสาหกรรม เพื่อของบประมาณเป็นทุนการศึกษาให้แก่เยาวชน...”

ภาพที่ 33 ตัวแทนชาวบ้านมอบรางวัลในงานวันเด็ก

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย (08/01/2553)

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเยาวชน เช่น กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันขึ้นปีใหม่ กิจกรรมอานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ในแต่ละกิจกรรมชาวบ้านจะเข้ามาให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี รวมทั้งองค์กรต่างๆก็ร่วมมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กเรียน

3.2 การสนับสนุนให้เยาวชนได้รับการศึกษา

ผู้ใหญ่บ้านได้สนับสนุนให้เยาวชนได้รับการศึกษาตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

“...ผู้ใหญ่บ้านจะสอดส่องดูเลยว่าบ้านไหนส่งบุตรหลานเข้าเรียนหรือไม่ ถ้าไม่มีการส่งบุตรหลานเข้าเรียนตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ผู้ใหญ่บ้านก็จะเข้าไปพูดคุย และให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเรียนว่ามีผลต่อบุตรหลานของชาวบ้านโดยตรง ซึ่งชาวบ้านส่วนที่ไม่ส่งบุตรหลานเข้าเรียนเพราะเห็นว่าไม่มีความจำเป็น และเสียเวลาในการทำงานหารายได้ให้ครอบครัว...”

ภาพที่ 34 โรงเรียนวัดศาลาลหลวงบน
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย (21/03/2553)

และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ที่กล่าวว่า “...มีบางบ้านที่ไม่ให้ลูกเรียนเพราะคิดว่าเสียเวลาทำมาหากิน ผู้ใหญ่บ้านก็ต้องเข้าไปให้คำปรึกษาว่าการศึกษานั้นมีผลในระยะยาวต่อลูกหลาน ถ้าไม่เรียนจะเอาความรู้ที่ไหนไปทำมาหากินในอนาคต เพราะจะทำงานโดยใช้แรงงานอย่างเดียวคงไม่ได้ ต้องมีความรู้ด้วย...” และปู่เถื่อนที่กล่าวว่า “...ผู้ใหญ่บ้านเขาเห็นความสำคัญของการศึกษา เขาจะคอยสอดส่องดูแลความเป็นอยู่ของเยาวชน คอยดูแลให้เยาวชนได้เรียนตามที่กำหนด และยังให้คำปรึกษากับชาวบ้านที่คิดจะไม่ให้ลูกเรียน...”

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านได้มีการสอดส่องดูแลเยาวชนในชุมชนให้ได้รับการศึกษาทุกคน ให้คำปรึกษากับผู้ปกครองว่าการเรียนมีความสำคัญ มีประโยชน์ต่อเยาวชนในอนาคตเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ สนับสนุนให้ชาวบ้านส่งบุตรหลานเข้าเรียนตามเกณฑ์ที่กฎหมายได้กำหนดไว้

3.3 ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวันเรียน

ผู้ใหญ่บ้านในชุมชนได้มีการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในชุมชนของตัวเอง เพื่อช่วยลดภาระของผู้ปกครองที่ไม่มีเวลาในการดูแลบุตรหลาน ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5

“...เนื่องจากชาวบ้านในหมู่บ้านต้องทำงานหาเลี้ยงครอบครัว เวลาที่จะมาดูแลลูกหลานจึงมีไม่มาก ผู้ใหญ่บ้านก็ได้สนับสนุนงบประมาณให้แก่ชุมชนเพื่อก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อให้ชาวบ้านได้นำบุตรหลานมาฝากเลี้ยง และยังเป็นการปูพื้นฐานด้านการศึกษาให้แก่เด็กอีกทางหนึ่ง...”

และคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 “...สนับสนุนให้ก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อเป็นการช่วยลดภาระของผู้ปกครองที่ต้องทำงาน ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลานได้นำบุตรหลานมาฝากเลี้ยง และทำให้เด็กเล็กได้มีความรู้เกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้ในการเข้าเรียนชั้นอนุบาลต่อไป...”

ภาพที่ 35 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านศาลาลงบน

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย (05/09/2552)

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านได้มีการส่งเสริมให้ก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อช่วยลดภาระในเรื่องการเลี้ยงดูของชาวบ้าน ซึ่งชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ก็ได้นำบุตรหลานเข้ามาฝากเลี้ยงกับศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

4. บทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาและสัมภาษณ์ประชาชนในตำบลท่าบอนกล่าวได้ว่าผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนมีบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ซึ่งสามารถสรุปถึงลักษณะของบทบาท

ตามทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) รมรงค์ให้ชาวบ้านทิ้งขยะให้เป็นที่ เป็นทาง
2) รมรงค์ให้ผู้เลี้ยงกุ้งและผู้ประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรมบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลง
คูระบายน้ำ 3) รมรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณชายฝั่งทะเล ดังนี้

4.1 รมรงค์ให้ชาวบ้านทิ้งขยะให้เป็นที่ เป็นทาง

ผู้ใหญ่บ้านมีการแนะนำให้ชาวบ้านจัดเก็บและทำลายขยะให้ถูกวิธี และไม่
ทิ้งลงในคูระบายน้ำ ซึ่งจะทำให้ท่ออุดตัน เกิดการกักขังของน้ำทำให้น้ำเสียซึ่งจะส่งผลให้ปลาใน
น้ำตาย และส่งกลิ่นเหม็น ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4

“...ผู้ใหญ่บ้านได้แนะนำให้ชาวบ้านจัดเก็บขยะไว้ในที่ใดที่
หนึ่ง เพื่อป้องกันไม่ให้ลมพัดไปยังที่อื่นและแนะนำให้ทำลายขยะ
โดยการขุดหลุมให้ลึกแล้วฝังขยะไว้...”

และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ที่กล่าวว่า “...แนะนำชาวบ้านให้ทิ้ง
ขยะให้เป็นที่ เป็นทาง โดยแต่ละบ้านต้องจัดการของบ้านตัวเอง
เพราะทางผู้ใหญ่บ้านยังไม่มียงบประมาณในเรื่องนี้มาช่วยเหลือ...”

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ที่กล่าวว่า “...ชาวบ้าน
ในชุมชนต้องช่วยกันจัดเก็บขยะ และทำลายให้ถูกวิธีซึ่งในเรื่องนี้ทางผู้ใหญ่บ้านยังไม่มียงบประมาณ
ที่เข้ามาช่วยเหลือ ชาวบ้านต้องดูแลกันเอง...” นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านได้รณรงค์ไม่ให้ชาวบ้านทิ้ง
ขยะลงในคูระบายน้ำเพราะจะทำให้ท่อน้ำอุดตัน ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 “...เนื่องจากใน
ชุมชนมีคูระบายน้ำหลายแห่งที่จะระบายน้ำลงสู่ทะเล ชาวบ้านจะต้องไม่ทิ้งขยะลงในคูระบาย
น้ำ...” และลุงวุฒที่กล่าวว่า “...หน้าบ้านลุงจะมีคูระบายน้ำ ผู้ใหญ่เขาจะรณรงค์ไม่ให้ทิ้งขยะลงในคู
เพราะจะทำให้ น้ำเสียซึ่งปลาที่อยู่ในคูน้ำชาวบ้านจะนำมากิน ถ้าทิ้งขยะไปก็จะกินไม่ได้...”

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านได้รณรงค์ให้ชาวบ้านจัดเก็บขยะภายในครัวเรือน
ของตนเอง ไม่ให้ทิ้งขยะลงคูระบายน้ำ เนื่องจากว่างบประมาณเกี่ยวกับการจัดเก็บขยะยังไม่มี
ชาวบ้านจึงต้องช่วยกันดูแลรักษาความสะอาดบริเวณบ้านของตัวเอง

4.2 รมรงค์ให้ผู้เลี้ยงกุ้งและผู้ประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรมบำบัดน้ำ
เสียก่อนปล่อยลงคูระบายน้ำ

ผู้ใหญ่บ้านได้มีการแนะนำให้ผู้เลี้ยงกุ้งบ่อบำบัดน้ำเสียหรือกักเก็บไว้ใช้เลี้ยงครั้งต่อไป ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 “...แนะนำให้คนที่ทำนา กุ้งบ่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงคูระบายน้ำ หรือให้เก็บไว้ในบ่อกักน้ำเพื่อจะได้นำมาใช้เลี้ยงกุ้งในครั้งต่อไป...” และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 ที่กล่าวว่า “...แนะนำให้คนเลี้ยงกุ้งกักเก็บน้ำไว้หรือบ่อบำบัดเสียก่อนที่จะปล่อยลงคูระบายน้ำ เพราะ 10 % ของพื้นที่ในชุมชนยังทำนาอยู่จะได้ช่วยลดปัญหาน้ำเค็มเข้าที่นาด้วย...” และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของตาวัน “...ผู้ใหญ่บ้านเขาจะมาบอกให้คนเลี้ยงกุ้งบ่อบำบัดน้ำก่อนปล่อยลงคูระบายน้ำ ซึ่งคูระบายน้ำนี้จะไหลลงทะเลถ้าไม่บ่อบำบัดจะทำให้ภูมิทัศน์ของทะเลไม่สวยงาม สีของน้ำทะเลจะเปลี่ยน...” นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านได้ประสานกับผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมให้บ่อบำบัดน้ำเสียจากโรงงานก่อนปล่อยสู่คูระบายน้ำ ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

“...ในชุมชนมีโรงงานหลายแห่งซึ่งจะมีปริมาณน้ำเสียเยอะ ผู้ใหญ่บ้านจะต้องไปคุยกับเจ้าของโรงงานให้บ่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงคูระบายน้ำ ซึ่งมีบางครั้งที่ชาวบ้านมาร้องเรียนเรื่องน้ำเสียที่ส่งกลิ่นเหม็นรบกวนคนในพื้นที่ ซึ่งทางโรงงานก็จะออกมาแก้ปัญหาให้โดยการขุดลอกคูระบายน้ำที่อยู่บริเวณหน้าโรงงานเพื่อไม่ให้ท่อน้ำอุดตัน และน้ำจะได้ไหลสะดวกไม่เกิดการกักขัง...”

ภาพที่ 36 บ่อกักเก็บน้ำก่อนปล่อยสู่ทะเลของโรงเพาะฟักพันธุ์กุ้ง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (05/09/2552)

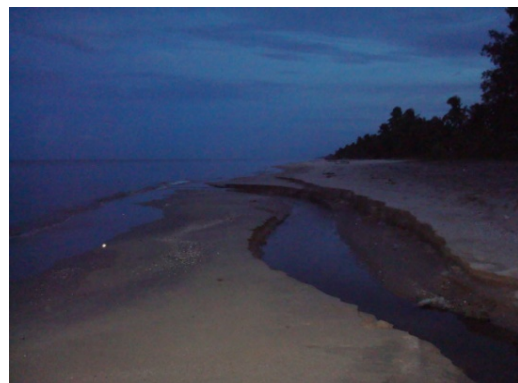
และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 “...ผู้ใหญ่บ้านจะติดต่อกับเจ้าของโรงงานให้บ่อบัดน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยออกจากโรงงาน เพราะว่าโรงงานอยู่ใกล้แหล่งชุมชนถ้าครั้งใดที่แอบปล่อยน้ำโดยไม่ได้บ่อบัด จะทำให้ส่งกลิ่นเหม็นชาวบ้านก็จะมาร้องเรียน ในขณะนี้โรงงานได้แก้ปัญหาเรื่องน้ำกักขังโดยการขุดลอกคูระบายน้ำเพื่อให้น้ำไหลได้ดีไม่ขังอยู่ในคูระบายน้ำ ทำให้ไม่มีกลิ่นเหม็น...” และน้ำมีที่กล่าวว่า “...ผู้ใหญ่บ้านจะประสานกับผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมให้บ่อบัดน้ำเสียก่อนปล่อยสู่คูระบายน้ำ เพราะชาวบ้านในละแวกนั้นยังหาปลาจากคูระบายน้ำมากินกันอยู่บ้าง ถ้าน้ำเสียปลาก็จะตายทำให้ชาวบ้านต้องเสียเงินเพื่อซื้อปลาจากพ่อค้ามากิน...”

ภาพที่ 37 คูระบายน้ำหน้าโรงงานอุตสาหกรรม
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (03/12/2552)

ภาพที่ 38 คูระบายน้ำที่ได้รับการขุดลอก
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (03/01/2553)

ภาพที่ 39 ท่อส่งน้ำจากคูระบายน้ำเพื่อปล่อยลงสู่ทะเล
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัย (09/05/2552)

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านให้มีการรณรงค์ให้ผู้เลี้ยงกุ้งบับัดน้ำก่อนปล่อยลงสู่
 คุระบายน้ำ หรือกักเก็บน้ำไว้เพื่อใช้ในการเลี้ยงกุ้งครั้งต่อไป นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังได้ประสานกับ
 ผู้ประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรมให้บับัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่คุระบายน้ำซึ่งจะไหลลงทะเล
 โดยตรง ทางโรงงานอุตสาหกรรมได้มีการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำเสียโดยการขุดลอกคุระบายน้ำไม่ให้
 ตื้นเขิน เพื่อให้บับัดน้ำได้สะดวก และไม่ส่งกลิ่นเหม็น

4.3 รณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณชายฝั่งทะเล

ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านรักษาความสะอาดบริเวณชายฝั่งทะเล และ
 ช่วยกันเก็บกวาดขยะที่มากับน้ำทะเลไปทำลาย ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 “...ส่งเสริมให้
 ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ชายฝั่งทะเลช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด เพื่อความสวยงาม...” และคำกล่าว
 ของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 “...ร่วมมือกับชาวบ้านในชุมชนในการรักษาสีแกวเคลือบทางทะเล และ
 ช่วยกันเก็บกวาดขยะที่มากับน้ำทะเล เพื่อที่จะปรับปรุงให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและที่พักผ่อนของ
 คนในชุมชน...” นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังส่งเสริมให้ชาวประมงอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยการไม่
 ออกหาปลาในฤดูวางไข่ และใช้อวนในการหาปลาให้มีขนาดตามที่กรมประมงกำหนด ดังคำกล่าว
 ของพี่อาร์

“...ผู้ใหญ่บ้านจะห้ามไม่ให้ออกหาปลาในฤดูวางไข่ และ
 ไม่ให้จับปลาตัวเล็กเกินไป ซึ่งชาวประมงได้ทำตามที่ผู้ใหญ่บ้าน
 บอก ทำให้ชาวบ้านที่ทำประมงชายฝั่งมีรายได้เกือบทั้งปี เพราะ
 ปริมาณสัตว์น้ำแต่ละฤดูจะมีเพียงพอ...”

นอกจากนี้ทางผู้ว่าราชการจังหวัดยังได้ประสานกับผู้ใหญ่บ้านในการจัด
 งบประมาณมาซื้อมันดิน ซึ่งเป็นสิ่งปลูกที่มากับน้ำทะเลในช่วงฤดูมรสุม ผู้ใหญ่บ้านให้
 งบประมาณมาหมู่บ้านละ 300,000 บาท เพื่อกำจัดมันดินให้หมดไป ดังคำกล่าวของดาวัน

“...ผู้ว่าให้งบมากับผู้ใหญ่บ้านมาซื้อมันดินที่ชาวบ้าน
 ช่วยกันเก็บมาขาย กิโลกรัมละ 10 บาท เพื่อเป็นการช่วยลดจำนวน
 ของมันดิน เพราะมันดินเป็นคราบน้ำมันที่ลอยมากับน้ำทะเล เมื่อ
 มาเกาะตัวกับทรายจะทำให้บริเวณชายหาดสกปรก และถ้าใครไป

เหยียบเข้าก็จะติกรองเท้าและล้างออกได้ยาก เป็นการช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งในหนึ่งปีจะมีแค่ครั้งเดียวที่มีมันดินบริเวณชายหาด...”

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 “...ในปีนี้ผู้ว่าฯมอบงบประมาณมาให้หมู่บ้านละสามแสนบาทเพื่อรับซื้อมันดินซึ่งเป็นสิ่งปลูกที่มากับน้ำทะเลทุกปี ชาวบ้านจะช่วยกันเก็บแล้วนำมาขายให้กับผู้ใหญ่บ้านทีละ 10 บาท หลังจากนั้นผู้ใหญ่บ้านก็จะนำไปทำลายทิ้ง ซึ่งช่วยให้ชายหาดมีความสะอาดมากขึ้น...”

กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลไม่ทิ้งสิ่งปลูกตลงทะเล และรณรงค์ให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ชายฝั่งทะเลช่วยกันรักษาความสะอาด และส่งเสริมชาวประมงชายฝั่งไม่ให้ออกหาปลาในฤดูวางไข่ นอกจากนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนให้กำจัดมันดินที่มีอยู่กระจัดกระจายแถวชายหาด โดยให้งบประมาณมาหมู่บ้านละ 300,000 บาท เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านรับซื้อมันดินที่ชาวบ้านเก็บมาขาย เพื่อกำจัดมันดินให้หมดไปจากชายหาด ทำให้ชายหาดมีความสวยงาม

ส่วนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ทั้ง 4 ด้าน ผลการจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกล่าวได้ว่าปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

1. **ด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ** จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อโดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านตรวจสุขภาพเป็นประจำ ส่งเสริมให้ชาวบ้านออกกำลังกาย ส่งเสริมให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนคอยให้บริการชาวบ้าน ปัญหาทางด้านนี้จึงไม่มี เพราะผู้ใหญ่บ้านได้ให้ความสำคัญเพียงพออยู่แล้ว แต่ชาวบ้านยังมีความต้องการให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวในส่วนที่ 4 แนวทางหรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

2. **ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ** จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพโดยการส่งเสริมกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้าน

การให้ความช่วยเหลือทางด้านการตลาด และการส่งเสริมการรวมกลุ่ม ซึ่งชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชนต้องใช้ต้นทุนทางด้านการผลิตสูง ส่งผลให้ชาวบ้านต้องกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งก่อนที่จะมีการรวมกลุ่มทางอาชีพในชุมชนนั้นชาวบ้านก็มีหนี้สินมาก่อนแล้ว ผู้ใหญ่บ้านได้ให้ความช่วยเหลือโดยการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อช่วยลดปัญหาการเป็นหนี้ของชาวบ้านในชุมชน แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มีหนี้สินส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา กุ้ง เพราะการทำนา กุ้ง ต้องใช้ต้นทุนมากกว่าอาชีพอื่นๆ และมีความเสี่ยงที่จะขาดทุนสูงเช่นกัน ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

“...ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันแบบพี่แบบน้อง ไม่ค่อยมีปัญหาอะไรมากมาย แต่ในเรื่องหนี้สินของชาวบ้านยังมีอยู่ ชาวบ้านส่วนใหญ่กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน และ ธกส. เพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ เนื่องจากชาวบ้านขาดความรู้ในการเลี้ยงกุ้ง ประกอบกับยังต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยภายนอก ทำให้เสียเปรียบพ่อค้าคนกลาง และราคาน้ำมันก็แพง ราคาอาหาร กุ้งก็แพง ชาวนา กุ้ง จึงเป็นหนี้...”

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับคำกล่าวของอาร์กที่กล่าวว่า

“...ชาวนา กุ้ง ส่วนใหญ่เป็นหนี้ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ เพราะต้องอาศัยปัจจัยภายนอกในการเลี้ยงกุ้ง ถ้าไม่เป็นหนี้กองทุนหมู่บ้าน ก็จะเป็นหนี้พ่อค้าคนกลางที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง...”

และดาวันที่กล่าวว่า “...ชาวนา กุ้ง ส่วนใหญ่จะกู้เงินเพื่อมาเลี้ยงกุ้ง พอขายกุ้งได้กำไรก็เอาไปใช้หนี้ บ้างก็มีเงินเหลือเก็บ บ้างก็ไม่เหลือ บางรายถึงกับขาดทุน เลยต้องเป็นหนี้ ชาวนา กุ้ง ส่วนใหญ่ที่เลี้ยงกุ้งประสบความสำเร็จจะเป็นคนที่เลี้ยงมาตั้งแต่เริ่มมีนา กุ้ง ช่วงแรกๆ

เพราะจะมีประสบการณ์ในการเลี้ยงมากกว่า ส่วนคนที่มาลงทุนที่หลังจะประสบปัญหามากเพราะไม่มีประสบการณ์และขาดการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้ง...” และลุงรงค์ยังกล่าวอีกว่า

“...คนที่ทำนากุ้งมาตั้งแต่เริ่มมีการเลี้ยงเกิดขึ้นในชุมชนส่วนใหญ่จะไม่ค่อยเป็นหนี้ เพราะมีความรู้ มีประสบการณ์ และเป็นลูกค้ำของพ่อค้าที่จำหน่ายอาหารกุ้งมานาน ทำให้มีส่วนลดในการซื้อแต่ละครั้ง ส่วนคนรุ่นหลังที่มาเลี้ยงจะประสบปัญหาขาดทุน เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ และบางครั้งจ้างคนงานเลี้ยง คนงานส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจเพราะคิดว่าไม่ใช่กิจการของตน ทำให้ประสบปัญหา และเป็นหนี้สินตามมา...”

กล่าวได้ว่า ชาวบ้านในชุมชนมีปัญหาเรื่องหนี้สินที่เกิดจากการทำนากุ้ง ซึ่งส่วนใหญ่จะขาดความขาดความรู้ ความชำนาญในการทำนากุ้ง และการทำนากุ้งต้องมีการลงทุนสูง จึงต้องกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน และ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ชาวบ้านที่ทำนากุ้งมาตั้งแต่อดีตจะไม่ค่อยมีหนี้สิน เพราะมีความรู้ความชำนาญในการเลี้ยง

3. ด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษา การสนับสนุนให้เยาวชนได้รับการศึกษา และการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้ให้ความสนใจ และร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังให้ความสำคัญการศึกษาของบุตรหลาน โดยส่งให้บุตรหลานได้เข้ารับการศึกษตามเกณฑ์การศึกษาขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนด จากการศึกษาปัญหาในด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนจึงไม่พบว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับด้านนี้

4. ด้านการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการรณรงค์ให้ชาวบ้านทิ้งขยะให้เป็นที่ รณรงค์ให้ผู้เลี้ยงกุ้งและผู้ประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรมบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่คูระบายน้ำ และรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณชายฝั่งทะเล ผลจากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในด้านดังกล่าวพบปัญหาทางด้านงบประมาณที่จะมาสนับสนุนด้านอุปกรณ์ในการกำจัดขยะ ซึ่งการจัดเก็บขยะไม่ใช่อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นฝ่าย

ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลในเรื่องการสนับสนุนงบประมาณการจัดการขยะ เพราะชาวบ้านในชุมชนมีปัญหาเรื่องการให้บริการถึงขยะตามสถานที่ต่างๆ และรจัดเก็บขยะ ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

“...ในหมู่บ้านยังไม่มียงบประมาณมาสนับสนุนในเรื่องการเก็บขยะ ซึ่งบางครั้งชาวบ้านก็มาร้องเรียนในเรื่องการทำลายขยะ และที่จัดเก็บขยะยังมีไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากร ส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนจะทำลายขยะกันเอง บ้างก็เผาทิ้ง บ้างก็ขุดหลุมฝังตามที่ผู้ใหญ่บ้านแนะนำ แต่ก็ยังไม่สามารถช่วยลดปริมาณขยะในชุมชนได้...”

นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ยังกล่าวอีกว่า “...ในชุมชนยังไม่มีการจัดเก็บขยะที่เพียงพอ เพราะยังขาดงบประมาณในการจัดการ ชาวบ้านต้องช่วยกันดูแลตามความสามารถของแต่ละคน...” และผู้ใหญ่ที่กล่าวว่า “...ในหมู่บ้านยังไม่มีจัดการเรื่องขยะ ผู้ใหญ่บ้านเขาบอกว่ายังไม่มียงบประมาณในด้านนี้ แต่ชาวบ้านยังมีความต้องการทั้งสถานที่กำจัดขยะ และถังเก็บขยะ...”

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของดาวัน “...หมู่บ้านของเราไม่มีที่ทำลายขยะ และไม่มีถังเก็บขยะ ชาวบ้านต้องจัดการกับขยะกันเอง ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเผาทิ้ง หมู่บ้านต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านให้ความช่วยเหลือทางด้านนี้...”

กล่าวได้ว่า ในชุมชนยังไม่มี การสนับสนุนงบประมาณในด้านการจัดเก็บขยะ ไม่มีรถเก็บขยะ ไม่มีสถานที่ทำลายขยะ ชาวบ้านต้องช่วยกันทำลายขยะกันเอง ชาวบ้านในหมู่บ้านต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยเหลือด้านการจัดการขยะในชุมชน เพื่อความสะอาดของชุมชน

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในตำบลท่าบอน พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่าในชุมชนมีปัญหาและอุปสรรคที่นอกเหนือจากบทบาททั้ง 4 ด้าน ดังนี้

ปัญหาน้ำประปาของชุมชน ในช่วงฤดูแล้งชาวบ้านจะมีปัญหาในเรื่องการใช้น้ำประปาของหมู่บ้าน เนื่องจากในช่วงหน้าแล้งน้ำประปาที่จ่ายมายังหมู่บ้านจะมีสีขุ่น เป็นตะกอนไม่สะอาดเหมือนช่วงอื่น ดังคำกล่าวของครุฑิ “...เวลาช่วงหน้าแล้งระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน น้ำประปาในชุมชนจะไม่ค่อยสะอาด มีสีขุ่นและมีตะกอน ไม่เหมาะแก่การอุปโภค

บริโภค...” และคำกล่าวของยายแจว “...เวลาหน้าแล้ง น้ำประปาไม่ค่อยดี มีตะกอน บางทีก็มีกลิ่นโคลน เพราะน้ำมีน้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน ฝนก็ไม่ค่อยจะตกในช่วงนี้...”

นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 ยังกล่าวอีกว่า

“...เวลาช่วงหน้าแล้งจะมีปัญหาเรื่องน้ำประปาเกือบทุกปี เพราะฝนไม่ค่อยตกทำให้น้ำมีน้อย บางทีก็มีตะกอน มีสีขุ่น ทำให้ชาวบ้านมาร้องเรียน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านก็ได้ประสานกับประปาหมู่บ้าน เพื่อปรับปรุงระบบการจัดส่งน้ำ และทำความสะอาดถังบรรจุน้ำเป็นประจำ...”

และน้ำมิกกล่าวไว้ว่า “...น้ำประปาจะเป็นปัญหาสำคัญของชาวบ้าน ในช่วงหน้าแล้งน้ำไม่สะอาด มีกลิ่น อยากให้ผู้ใหญ่บ้านดูแลเรื่องน้ำประปา...”

กล่าวได้ว่า ชาวบ้านในชุมชนมีปัญหาเรื่องน้ำที่ใช้อุปโภคบริโภค ในช่วงหน้าแล้งน้ำจะไม่สะอาด มีสีขุ่น มีกลิ่น ผู้ใหญ่บ้านต้องประสานงานกับการประปาหมู่บ้านให้จัดการเรื่องระบบการจัดส่งน้ำ และทำความสะอาดถังบรรจุน้ำเป็นประจำ เพื่อช่วยลดปัญหาน้ำมีตะกอน และมีสีขุ่น

ส่วนที่ 4 แนวทางหรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ทั้ง 4 ด้าน ผลการจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะต่างๆที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 ด้านที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ดังนี้

1. ด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อโดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านตรวจสุขภาพเป็นประจำ ส่งเสริมให้ชาวบ้านออกกำลังกาย ส่งเสริมให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนคอยให้บริการชาวบ้าน ปัญหาทางด้านนี้จึงไม่มี เพราะผู้ใหญ่บ้านได้ให้ความสำคัญเพียงพออยู่แล้ว และชาวบ้านยังมีข้อเสนอแนะให้ผู้ใหญ่บ้านจัดให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมนั้นอาสาสมัครสาธารณสุข 1 คน มีหน้าที่ในการดูแลชาวบ้าน 10 ครัวเรือน ซึ่งผู้ให้

ข้อมูลมีความเห็นว่ายังไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน เพราะในปัจจุบันปัญหาเรื่องโรคติดต่อมีเพิ่มมากขึ้น ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1

“...ทางผู้ใหญ่บ้านมีการให้บริการในเรื่องสาธารณสุขอยู่ แล้ว มีการตรวจร่างกายให้ชาวบ้านเป็นประจำทุกเดือน แต่ชาวบ้านยังต้องการให้มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพิ่มขึ้นอีก เพื่อจะได้เข้ามาดูแล และให้บริการชาวบ้านได้ทั่วครัวเรือน...”

และคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 “...ผู้ใหญ่บ้านได้จัดให้มี อสม. คอยดูแลเกี่ยวกับเรื่องสาธารณสุขของชุมชน มีการจัดให้แพทย์ประจำตำบลมาตรวจสุขภาพให้ชาวบ้าน แต่ชาวบ้านต้องการให้มีการให้บริการของเจ้าหน้าที่เพิ่มขึ้นอีก เพราะในปัจจุบันชาวบ้านคิดว่ามีโรคภัยต่างๆเกิดขึ้นมากมาย จึงอยากให้เจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยสอดส่องดูแล...” และยายแจวที่กล่าวว่า “...ยายอยู่ในกลุ่มของผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่บ้านเขาก็ช่วยดูแลดี มีหมอมารตรวจร่างกายให้เป็นประจำ แต่ยายต้องออกไปพบหมอตามสถานที่ที่เขาจัดเตรียมไว้ให้ ซึ่งยายก็อายุมากเดินทางไม่ค่อยสะดวก ยายอยากให้มีเจ้าหน้าที่มาบริการให้ถึงที่บ้าน โดยเฉพาะบ้านของผู้สูงอายุ...”

กล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะให้ผู้ใหญ่บ้านจัดเตรียมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้มีจำนวนมากขึ้น เพื่อจะได้ให้บริการชาวบ้านได้อย่างเพียงพอ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เดินทางไปไหนไม่ค่อยสะดวก

2. ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ โดยการส่งเสริมกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้าน การให้ความช่วยเหลือทางด้านการตลาด และการส่งเสริมการรวมกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้แก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะการทำนาุ้งซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านประสบปัญหาในเรื่องการเลี้ยงกุ้งเป็นอย่างมาก ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9

“...ชาวบ้านที่เขาเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา เขาอยากมีความรู้ในอาชีพเพิ่มมากขึ้น ผู้ใหญ่บ้านต้องประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อมาให้ความรู้หรือฝึกอาชีพให้กับชาวบ้าน...”

และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 “...คนในชุมชนส่วนใหญ่เขาจะเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา แต่เขาไม่ค่อยจะมีความรู้มากนัก เขาต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาจัดฝึกอบรมให้กับเขาบ้าง เพื่อเขาจะได้นำไปใช้ในการทำงาน...” และคำกล่าวของลุงรงค์

“...ตัวเองไม่ค่อยมีความรู้ในการเลี้ยงกุ้ง หลายคนที่ขาดทุนอยากให้ผู้ใหญ่บ้านที่การจัดฝึกอบรม และให้ความรู้ในการเลี้ยงกุ้งแก่ชาวบ้านในชุมชน เพื่อที่จะได้นำไปใช้ในการประกอบอาชีพ...”

กล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะให้ผู้ใหญ่บ้านประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ และฝึกอบรมแก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะอาชีพทำนากุ้งที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความชำนาญในการเลี้ยง

3. ด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษา การสนับสนุนให้เยาวชนได้รับการศึกษา และการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้ให้ความสนใจ และร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังให้ความสำคัญการศึกษาของบุตรหลาน โดยส่งให้บุตรหลานได้เข้ารับการศึกษาดำเนินการศึกษาระดับพื้นฐานที่กฎหมายกำหนด จากการศึกษาบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนพบว่าผู้ให้ข้อมูลไม่มีข้อเสนอแนะในด้านนี้

4. ด้านการส่งเสริมและรักษาสีน้ำจืด จากการศึกษาสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาสีน้ำจืด โดยการรณรงค์ให้ชาวบ้านทิ้งขยะให้เป็นที่ รณรงค์ให้ผู้เลี้ยงกุ้งและผู้ประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรมบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่คูระบายน้ำ และรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณชายฝั่งทะเล ผลจากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในด้านดังกล่าวพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยเหลือด้านการจัดการขยะ โดยการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณด้านการจัดการขยะ ทั้งในเรื่องการจัดวางถังขยะไว้บริเวณสถานที่ต่างๆ รวมทั้งการให้บริการเรื่องรถจัดเก็บขยะในชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 “...ชาวบ้านเขาต้องการให้มีถังขยะในชุมชน

ต้องการให้มีรถเก็บขยะ เพราะในปัจจุบันนี้ผู้ใหญ่บ้านยังไม่ได้มีการจัดการในเรื่องขยะ...” ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 “...ในชุมชนยังไม่มีจัดการขยะ ชาวบ้านเขาต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านให้ความสำคัญในเรื่องนี้ เพราะในขณะนี้ยังไม่มียงบประมาณมาช่วยเรื่องในด้านการจัดการขยะ...” นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ยังกล่าวอีกว่า “...ปัญหาขยะเป็นปัญหาที่สำคัญของชุมชน ที่จะต้องร่วมกันแก้ไข ชาวบ้านในชุมชนต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านจัดเตรียมถังขยะ และรถเก็บขยะภายในหมู่บ้าน เพื่อช่วยเหลือชาวบ้าน และทำให้ชุมชนน่าอยู่อาศัย...” และสอดคล้องกับคำกล่าวของดาวัน

“...เมื่อก่อนตอนเป็นผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านเขาก็มาพูดเรื่องนี้หลายครั้ง ชาวบ้านต้องการให้มีรถเก็บขยะ มีถังขยะจัดเตรียมไว้ในสถานที่สำคัญๆ เพื่อที่ชาวบ้านในชุมชนจะได้ช่วยกันทิ้งขยะได้เป็นที่ ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านเขาก็ยังต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเข้ามาช่วยเหลือด้านการจัดการขยะอย่างจริงจัง...”

กล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยเหลือในด้านการจัดการขยะในชุมชน ต้องการให้มีรถเก็บขยะมาบริการ และต้องการให้มีการจัดวางถังขยะไว้ในสถานที่ต่างๆ เพื่อบริการชาวบ้านในชุมชน

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในตำบลท่าบอน พบว่าผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่ามีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนของผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนที่นอกเหนือจากบทบาททั้ง 4 ด้าน ดังนี้

บทบาทในการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล เนื่องจากในปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านไม่มีบทบาทในการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล อยากให้ผู้ใหญ่บ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ดังคำกล่าวของผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10

“...ควรจะมีบทบาทหน้าที่ในการเข้าไปมีส่วนร่วมการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างจริงจังและชัดเจน เพราะปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลไม่เปิด

โอกาสและฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่บ้าน เพราะคิดว่าการพัฒนา
ไม่ใช่หน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน...”

นอกจากนี้ตัววันยังกล่าวอีกว่า “...ผู้ใหญ่บ้านควรมีบทบาทในการเชื่อม
ประสานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับผู้ใหญ่บ้านในด้านงานพัฒนาอย่างชัดเจน เพื่อ
ประโยชน์ของประชาชนและท้องถิ่น...” และครูดีกกล่าวว่า “...ควรกำหนดบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน
ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อเป็นการคานอำนาจ และ
เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน...” และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของน้ำร้อน

“...ผู้ใหญ่บ้านควรมีบทบาทในการมีส่วนร่วมกับองค์การ
บริหารส่วนตำบลในการพัฒนาท้องถิ่น ในการจัดทำงบประมาณ
โครงการต่างๆในหมู่บ้าน เพราะชาวบ้านมักจะร้องขอความ
ช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้านอยู่เสมอ...”

กล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะให้ผู้ใหญ่บ้านเข้าไปมีบทบาทในการมี
ส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ในการนำเสนอความต้องการของชาวบ้านในชุมชน เช่น การ
ทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน การกำหนดโครงการพัฒนาหมู่บ้าน เพราะปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านไม่ได้เข้าไปมี
บทบาทตรงนี้ ปัญหาความต้องการของชาวบ้านจึงไม่ค่อยได้รับการแก้ไข

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน 2) ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน 3) แนวทางหรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาชุมชน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 30 คน ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลหลัก 10 คน ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในปัจจุบัน และผู้ให้ข้อมูลรอง 20 คน ซึ่งเป็นบุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้านทั่วไป และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆในชุมชน สรุปผลการศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนรวม 4 ด้าน ดังนี้

1.1 บทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ พบว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนมีบทบาทโดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกเดือน ได้รับความร่วมมือจากแพทย์ประจำตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน ผู้ใหญ่บ้านยังให้บริการเกี่ยวกับสถานที่ที่ใช้สำหรับตรวจสุขภาพของชาวบ้านในชุมชน โดยการประสานกับโรงเรียนหรือวัดภายในชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านสามารถเดินทางไปมาได้สะดวก อีกทั้งยังได้มีการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับโรคติดต่อที่กำลังแพร่ระบาดให้แก่ชาวบ้านในชุมชนทราบเพื่อหาแนวทางป้องกันโรคระบาด ในชุมชนยังมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านออกกำลังกายโดยการจัดการแข่งขันเดินแอโรบิกขึ้นในตำบล ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากศูนย์สุขภาพตำบลท่าบอนในการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเดินแอโรบิก

1.2 บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ พบว่า ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมงจังหวัดมาให้ความรู้ทางวิชาการ และหาพันธุ์กุ้งพันธุ์ปลา มาให้ลูกบ้านที่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านได้นำมาปล่อยเลี้ยงเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงครอบครัวได้อย่างพอเพียง รวมทั้งตรวจสอบราคาสินค้าตามท้องตลาด เพื่อให้ชาวบ้านสามารถขาย

สินค้าได้ในราคาที่สูง ผู้ใหญ่บ้านยังเป็นผู้นำและส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวบ้าน รักษาผลประโยชน์ในอาชีพของชาวบ้าน สนับสนุนให้เกิดร้านค้าชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ

1.3 บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน พบว่า ผู้ใหญ่บ้านได้ร่วมมือกับชาวบ้าน ครูอาจารย์ของสถานศึกษาในชุมชนเพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน เช่น งานวันเด็ก งานวันปีใหม่ นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านส่งบุตรหลานเข้าเรียนตามเกณฑ์ที่กฎหมาย โดยการสอดส่องดูแลลูกหลานของชาวบ้าน ให้คำแนะนำต่างๆแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการศึกษา และประการสำคัญผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้มีการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในชุมชน เพื่อช่วยลดภาระการเลี้ยงดูของผู้ปกครองที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน

1.4 บทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม พบว่า ผู้ใหญ่บ้านมีการรณรงค์ไม่ให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำนา กุ้ง ปล่อยน้ำเสียลงในคูระบายน้ำ และประสานกับโรงงานอุตสาหกรรมในเรื่องการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่คูระบายน้ำซึ่งจะไหลลงทะเลเช่นกัน นอกจากนี้ยังร่วมมือกับชาวบ้านในการดูแลรักษาความสะอาดของชายฝั่งทะเล ช่วยกันเก็บขยะตามชายทะเล ซึ่งส่งผลให้สภาพแวดล้อมของชุมชนมีความสะอาด ทำให้ชุมชนน่าอยู่อาศัยยิ่งขึ้น

2. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ชาวบ้านในตำบลท่าบอนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีระบบการนับถือผู้อาวุโส ทำให้ปัญหาภายในตำบลท่าบอนมีไม่มากนัก ปัญหาที่เห็นได้ชัดมากที่สุดมี 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาหนี้สินของชาวบ้าน 2) ปัญหาเรื่องน้ำประปาของชุมชน 3) ปัญหาเรื่องการจัดการขยะของชุมชน กล่าวคือ

2.1 ปัญหาหนี้สินของชาวบ้าน ชาวบ้านในตำบลมีรายรับไม่เพียงพอกับรายจ่ายทำให้เกิดภาวะหนี้สิน การประกอบอาชีพประสบปัญหาขาดความรู้ และยังพึ่งพาอาศัยปัจจัยภายนอก เช่น ผลผลิตที่ได้รวมทั้งปัจจัยที่ใช้ในการประกอบอาชีพไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ต้องเสียเปรียบพ่อค้าคนกลางและนายทุนอยู่ตลอด ส่งผลให้ต้นทุนการประกอบอาชีพสูง รายได้ไม่คุ้มรายจ่าย ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

2.2 ปัญหาน้ำประปาของชุมชน ตำบลท่าบอนใช้น้ำประปาในการอุปโภคบริโภค ไม่ว่าจะเป็นการใช้ในครัวเรือน การใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ ปลูกผัก ช่วงฤดูแล้งชาวบ้านมีปัญหาในเรื่องการใช้น้ำประปาของหมู่บ้าน เนื่องจากในช่วงฤดูแล้งความต้องการใช้น้ำของชาวบ้านมีมากกว่าช่วงอื่นๆ ส่งผลให้น้ำประปาที่จ่ายมายังหมู่บ้านมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ

2.3 ปัญหาการจัดการขยะ ตำบลท่าบอนยังไม่มี การสนับสนุนงบประมาณด้านการจัดการขยะ ส่งผลให้ชาวบ้านต้องจัดการกันเองตามคำแนะนำของผู้ใหญ่บ้าน

และตามความสะดวกของชาวบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่ในตำบลจะกำจัดขยะโดยการเผาทิ้ง อีกทั้งในแหล่งชุมชนต่างๆมีการทิ้งขยะไม่เป็นที่เส้นทาง

3. แนวทาง หรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชน ชาวบ้านในตำบลท่าบอน ต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการทำงาน โดยมีข้อเสนอแนะใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดการขยะ 2) ด้านการจัดเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้ทั่วถึงทั้งตำบล 3) ด้านการจัดฝึกอบรมอาชีพจากหน่วยงานต่างๆ 4) ให้ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล กล่าวคือ

3.1 ด้านการจัดการขยะ ชาวบ้านในตำบลท่าบอนต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านจัดเตรียมถังขยะไว้ในสถานที่ของชุมชน รวมทั้งจัดให้มีรถเก็บขยะตามสถานที่ที่ได้วางถังขยะไว้ เพื่อช่วยลดปริมาณขยะในชุมชน เพราะในขณะนี้ตำบลท่าบอนยังไม่มียงบประมาณในการจัดการขยะ

3.2 ด้านการจัดเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้ทั่วถึงทั้งตำบล ชาวบ้านมีความเห็นว่า การให้บริการของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ เพราะในปัจจุบันโรคภัยต่างๆที่กำลังระบาดเป็นโรคที่เกิดขึ้นใหม่ ชาวบ้านยังไม่มีความรู้ จึงอยากให้ผู้ใหญ่บ้านจัดเตรียมเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขเพิ่มขึ้นอีก เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน

3.3 ด้านการจัดฝึกอบรมอาชีพจากหน่วยงานต่างๆ ชาวบ้านต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาฝึกอบรมอาชีพให้แก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะการทำนาถั่ว เพราะในปัจจุบันผู้เลี้ยงกึ่งประสบปัญหาขาดทุน ขายกึ่งไม่ได้ราคา บางรายถึงกับขาดทุน ทำให้เกิดหนี้สินเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงกึ่ง จึงอยากให้ผู้ใหญ่บ้านให้ความช่วยเหลือในการจัดฝึกอบรมอาชีพ

3.4 ด้านการมีบทบาทในการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ชาวบ้านในตำบลท่าบอนต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในองค์การบริหารส่วนตำบลให้มากขึ้น เพราะผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำราษฎร มีความใกล้ชิด ทำให้รับทราบข้อมูลได้หลายๆ ด้าน ซึ่งจะทำให้เกิดพลังในการแก้ปัญหาและสนองตอบความต้องการของราษฎรในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง “บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอง อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา” นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบองมีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนรวม 4 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบองมีบทบาทในการส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับการตรวจสุขภาพเป็นประจำทุกเดือน โดยประสานกับแพทย์ประจำตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนให้เข้ามาให้บริการแก่ชาวบ้าน การตรวจสุขภาพแต่ละครั้งมีการวัดความดัน การตรวจฟัน และติดตามผลการรักษาของลูกบ้านที่มีอาการป่วย นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านมีการอำนวยความสะดวกในเรื่องสถานที่ของการให้บริการตรวจสุขภาพ โดยประสานกับทางโรงเรียนหรือวัดในชุมชนให้จัดเตรียมสถานที่สำหรับตรวจสุขภาพในแต่ละครั้ง ซึ่งทางโรงเรียนมีการให้บริการเป็นอย่างดี รวมทั้งชาวบ้านในชุมชนยังให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดการตรวจสุขภาพแต่ละครั้ง และผู้ใหญ่บ้านยังมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับโรคติดต่อที่กำลังแพร่ระบาดในปัจจุบัน โดยการขอความร่วมมือจากอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนให้เข้ามาให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องการป้องกันโรคภัยต่างๆ นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังส่งเสริมให้อาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนคอยสอดส่องดูแลความเป็นอยู่ของลูกบ้านว่ามีครวเรือนไหนตั้งท้อง หรือมีครวเรือนไหนมีคนป่วย โดยอาสาสมัครสาธารณสุข 1 คน จะมีหน้าที่ดูแลลูกบ้านจำนวน 10 ครวเรือน ผู้ใหญ่บ้านมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดกิจกรรมการออกกำลังกายโดยได้มีการจัดการแข่งขันเต้นแอโรบิกขึ้น มีความร่วมมือจากอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน แพทย์ประจำตำบล และผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งชาวบ้านทุกครวเรือนจะต้องส่งผู้เข้าแข่งขันหมู่บ้านละ 6 คน มีการสนับสนุนงบประมาณจากผู้ใหญ่บ้านในเรื่องเครื่องแต่งกาย และสถานที่ฝึกซ้อม ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกายโดยการรำกลองยาว โดยผู้ใหญ่บ้านจะมอบกลองยาวและอุปกรณ์ต่างๆ ให้ใช้ในการประกอบการรำ แต่ละวันผู้สูงอายุจะมาพร้อมกันทุก 5 โมงเย็น ซึ่งเวลามีกิจกรรมต่างๆ ผู้สูงอายุก็จะร่วมกันรำกลองยาวเพื่อเปิดพิธี จากผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวความคิดของพัฒนา บุญรัตน์พันธุ์ (2549 : 110) ที่กล่าวว่า งานพัฒนาชุมชนต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่นทุกประเภทเท่าที่มีอยู่ มาผนึกเข้าเป็นหน่วยนำร่วมของชุมชนหรือเป็นกรรมการบริหารหมู่บ้าน เพื่อรับผิดชอบการพัฒนาในชุมชน และพยายามเสริมสร้างขีดความสามารถของหน่วยนำ

ร่วมให้สูงขึ้นจนสามารถผลักดันกลุ่มให้เคลื่อนไหวจนเกิดเป็นพลังกลุ่มขึ้น ซึ่งพัฒนา บุญรัตน์พันธุ์ ได้แบ่งผู้นำออกเป็น 7 ประเภท ผลการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนด้าน สาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อทำให้ผู้ใหญ่บ้านจัดอยู่ในประเภทของผู้นำทางอนามัย กล่าวคือ เป็นผู้นำที่มีความสนใจเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ อนามัย และการสุขภาพของประชาชนใน หมู่บ้าน เมื่อเจ็บป่วยประชาชนมักไปปรึกษาหารือ หรือมีความกระตือรือร้นปรับปรุงหมู่บ้านให้ สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และทำเป็นตัวอย่าง

นอกจากนี้บทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทในเชิงรุกของผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้ทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายใน ตำบลท่าบอน ผู้ใหญ่บ้านมีความตื่นตัวต่อการแพร่ระบาดของโรคภัยต่างๆ เล็งเห็นถึงความสำคัญ ของสุขภาพอนามัยของชาวบ้าน จัดให้มีการตรวจสุขภาพเป็นประจำ มีการให้คำแนะนำ และแจ้ง ข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพ เพื่อเป็นการรับมือกับโรคติดต่อที่กำลัง แพร่กระจายเข้ามาในชุมชนพร้อมกับการย้ายถิ่นฐานของบุคคลภายนอกเพื่อเข้ามาประกอบอาชีพ ในตำบลท่าบอน จากการให้ความสำคัญด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อของผู้ใหญ่บ้าน ส่งผลทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

1.2 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ พบว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบล ท่าบอนมีการส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มประมงพื้นบ้าน การเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลา ผู้ใหญ่บ้าน ช่วยประสานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลา ให้แก่เกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้เวลา มีปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลา เกษตรกรสามารถปรึกษาผู้ใหญ่บ้านได้ ผู้ใหญ่บ้านยังมิ การช่วยเหลือในด้านการหาพันธุ์กุ้ง พันธุ์ปลา โดยจะประสานกับกรมประมงให้จำหน่ายพันธุ์กุ้ง พันธุ์ปลา ที่มีคุณภาพและราคาไม่แพงเกินไปให้แก่เกษตรกรเพื่อเป็นการช่วยลดต้นทุนการเลี้ยง ให้แก่เกษตรกร อีกทั้งผู้ใหญ่บ้านยังช่วยสอดส่องดูแลทางด้านราคาตลาดให้แก่ชาวบ้าน ตรวจสอบ ราคากุ้ง ปลา ตามท้องตลาดว่าช่วงไหนราคาดี ช่วงไหนราคาไม่ดี เพื่อช่วยให้เกษตรกรได้ขายสินค้า ให้มีผลกำไร บางครั้งผู้ใหญ่บ้านยังช่วยต่อรองราคาให้แก่ลูกบ้านอีกด้วย

ผู้ใหญ่บ้านของชุมชนในปัจจุบันมีความรู้ในการรวมกลุ่มต่างๆ ซึ่งจะ ส่งเสริมให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองและของกลุ่ม ซึ่งในชุมชนมีการ รวมกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านผลิตของใช้ต่างๆ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ให้ชาวบ้าน รู้จักออมเงิน เพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ และเป็นทุนการศึกษาให้กับบุตรหลาน กลุ่ม ประมงชายฝั่งเพื่อให้ชาวประมงได้รวมกลุ่มกันรักษาผลประโยชน์ไม่ให้ถูกกดราคาสินค้าจากพ่อค้า คนกลาง ซึ่งในการรวมกลุ่มแต่ละครั้ง ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้นำ ให้ความรู้ คำแนะนำต่างๆ แก่ชาวบ้าน

นอกจากการรวมกลุ่มจะช่วยรักษาผลประโยชน์ให้แก่ชาวบ้านแล้ว ยังสร้างความสามัคคีและการทำงานเป็นทีมให้แก่ชาวบ้านในชุมชนอีกด้วย ผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 50) ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดระเบียบการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม การสร้างองค์กรของชุมชนในตำบลท่าบอง ซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้เป็นผู้นำและส่งเสริมชาวบ้านให้มีการรวมกลุ่มและองค์กรต่างๆขึ้น มีผลทำให้ชาวบ้านรู้จักการจัดระเบียบกลุ่ม รู้จักการมีส่วนร่วมในการทำงาน และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พัฒน์ บุญรัตน์พันธุ์ (2549 : 110) ที่กล่าวว่า งานพัฒนาชุมชนต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่นทุกประเภทเท่าที่มีอยู่ มาผนึกเข้าเป็นหน่วยนำร่วมของชุมชนหรือเป็นกรรมการบริหารหมู่บ้าน เพื่อรับผิดชอบการพัฒนาในชุมชน และพยายามเสริมสร้างขีดความสามารถของหน่วยนำร่วมให้สูงขึ้นจนสามารถผลักดันกลุ่มให้เคลื่อนไหวจนเกิดเป็นพลังกลุ่มขึ้น ซึ่งพัฒน์ บุญรัตน์พันธุ์ ได้แบ่งผู้นำออกเป็น 7 ประเภท จากผลการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพทำให้ผู้ใหญ่บ้านจัดอยู่ในประเภทของผู้นำทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ผู้นำที่มีความรู้ ความสนใจเกี่ยวกับด้านการผลิต การจำหน่าย การแปรรูปสินค้า ในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นผู้ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือว่าเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่างๆ ได้เป็นอย่างดี และถูกต้อง นอกจากนี้ผลการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพยังมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พุทธศักราช 2475 กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำและส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎรในด้านเกษตรกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม ตรวจตราและรักษาประโยชน์ในการอาชีพของราษฎร สนับสนุนให้เกิดร้านค้าชุมชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ

อีกประการหนึ่งบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ในประเด็นการส่งเสริมการรวมกลุ่มทางอาชีพให้แก่ชาวบ้าน ยังมีความสอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับกลุ่มของวินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรสุกกุล (2552 : 3) ได้ให้ความหมายว่า กลุ่ม หมายถึง การมีบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปมารวมกัน โดยมีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน (Interaction) และมีจุดมุ่งหมายที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และสอดคล้องกับแนวความคิดของพัฒน์ บุญรัตน์พันธุ์ (2516 : 148) กล่าวว่า กลุ่มในงานพัฒนาชุมชน หมายถึง มวลชนที่คิดได้ ร่วมกันได้ตั้งแต่สองคนขึ้นไป และมารวมกันเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อรวมกันแล้วในที่สุดก็จะสามารถเกิดพลังขึ้น นอกจากนี้การรวมกลุ่มของชาวบ้านในตำบลท่าบองยังสอดคล้องกับแนวความคิดลักษณะของกลุ่ม ซึ่งจำเนียร ช่วงโชติ (2523 : 4) ได้สรุปลักษณะของกลุ่มไว้ 4 ประการ ดังนี้

- กลุ่มจะต้องเกิดจากบุคคลอย่างน้อย 2 คน มาประกอบกัน

- กลุ่มจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interact) หมายความว่า ทั้งกลุ่มและบุคคลจะแยกกันไม่ได้ จะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน
- สมาชิกกลุ่มมีความสนใจร่วมกัน
- มีแบบแผนต่อกัน เช่น การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ การกำหนดหน้าที่ อำนาจและอาวุโส

จากการศึกษาบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ เห็นได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนมีบทบาทในการตั้งรับกับกระแสของความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในตำบลท่าบอนอันนำมาซึ่งความเจริญของท้องถิ่น โดยการส่งเสริมอาชีพและส่งเสริมให้ชาวบ้านรู้จักการรวมกลุ่มทางอาชีพต่างๆ ส่งเสริมให้ชาวบ้านทำงานเป็นกลุ่มเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่ม เนื่องจากการประกอบอาชีพในตำบลท่าบอนมีความเจริญขึ้น ชาวบ้านต้องรวมกลุ่มกันเพื่อต่อรองราคาสินค้าจากพ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้ขายสินค้าได้ผลกำไร ผู้ใหญ่บ้านสนับสนุนให้เกิดร้านค้าชุมชนขึ้นในหมู่บ้านเพื่อรองรับผู้คนที่อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในชุมชนเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ เห็นได้ว่าบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ส่งผลทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพ

1.3 ด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน พบว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอน ปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาและเยาวชน โดยในแต่ละปีผู้ใหญ่บ้านจะส่งเสริมให้สถานศึกษาในชุมชนจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เช่น กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันปีใหม่ ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน และหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมจะมอบเงินเพื่อเป็นทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่ร่วมแสดงในกิจกรรมต่างๆ และประชาชนในชุมชนก็ช่วยเหลือโดยมอบเงินเล็กน้อย เพื่อมอบให้เยาวชนใช้เป็นทุนการศึกษา นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2553 ได้มีการจัดกิจกรรมอำนวยการนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้ปกครองและนักเรียน ในกิจกรรมจะมีการแสดงของนักเรียน รวมทั้งการแสดงของผู้สูงอายุซึ่งกิจกรรมดังกล่าวได้รับความร่วมมือจากนายอำเภอระโนดเข้าร่วมกิจกรรมด้วย

ผู้ใหญ่บ้านยังช่วยสอดส่องดูแลเยาวชนในชุมชนให้ได้รับการศึกษาตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งผู้ใหญ่บ้านให้คำแนะนำแก่ชาวบ้าน ในเรื่องความสำคัญของการศึกษาว่ามีผลต่ออนาคตของเยาวชน ซึ่งชาวบ้านในชุมชนบางคนไม่ส่งเสริมให้บุตรเรียนหนังสือเพราะเห็นว่าเสียเวลาในการทำงาน ต้องการให้บุตรช่วยงานในครอบครัว ผู้ใหญ่บ้านจะคอยแนะนำและชักจูงให้ชาวบ้านส่งบุตรหลานเข้าเรียน ซึ่งในปัจจุบันค่าใช้จ่ายในการเรียนตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดก็มีน้อย ชาวบ้านในชุมชนที่ไม่ค่อยมีฐานะจะส่งให้บุตรหลานเรียนในโรงเรียนของชุมชน

เพราะใกล้บ้านและค่าใช้จ่ายน้อย ส่วนชาวบ้านที่ค่อนข้างมีฐานะจะส่งบุตรหลานไปเรียนโรงเรียนในอำเภอระโนด เพราะเห็นว่าระบบการเรียนการสอนมีความทันสมัยกว่า และจำนวนนักเรียนที่จบไปมีโอกาสอบเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนประจำจังหวัดได้มากกว่า และผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้มีการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในชุมชน เพื่อช่วยลดภาระการเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ต้องทำงาน ไม่มีเวลาในการเลี้ยงดูบุตรบางครั้งปล่อยให้บุตรอยู่กับคนเฒ่าคนแก่ ซึ่งไม่ค่อยได้รับการดูแลเท่าที่ควร เมื่อมีการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีเวลาในการทำงานมากขึ้น และชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่ก็จะส่งบุตรหลานให้เข้ารับการดูแลจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นการช่วยปูพื้นฐานการเรียนรู้ให้แก่เด็กก่อนที่จะเข้าเรียนชั้นอนุบาล และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของเด็กเล็กในชุมชนอีกด้วย

จากผลการวิจัยพบว่าบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนสอดคล้องกับ แนวความคิดของ พัฒน์ บุญรัตน์พันธุ์ (2549 : 110) ที่กล่าวว่า งานพัฒนาชุมชนต้องอาศัยผู้นำท้องถิ่นทุกประเภทเท่าที่มีอยู่ มาผนึกเข้าเป็นหน่วยนำร่วมของชุมชนหรือเป็นกรรมการบริหารหมู่บ้าน เพื่อรับผิดชอบการพัฒนาในชุมชน และพยายามเสริมสร้างขีดความสามารถของหน่วยนำร่วมให้สูงขึ้นจนสามารถผลักดันกลุ่มให้เคลื่อนไหวจนเกิดเป็นพลังกลุ่มขึ้น ซึ่งพัฒน์ บุญรัตน์พันธุ์ ได้แบ่งผู้นำออกเป็น 7 ประเภท จากผลการศึกษายบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน ทำให้ผู้ใหญ่บ้านจัดอยู่ในประเภทของผู้นำผู้นำทางการศึกษา หมายถึง ผู้ที่มีความสนใจต่อการศึกษาของคนในชุมชนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน และประชาชนมักปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเล่าเรียนของบุตรหลาน หรือการเรียนรู้อะไรของตนเอง หรือแม้แต่เรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนในหมู่บ้าน ครุยังต้องขอความช่วยเหลือหรือฟังความคิดเห็นของบุคคลนี้

จากการศึกษายบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน เห็นได้ว่าผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนมีบทบาทในการตั้งรับกับกระแสของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตำบลท่าบอนอันนำมาซึ่งความเจริญของท้องถิ่น โดยการส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เนื่องจากตำบลท่าบอนมีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพเยาวชนในชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาทางการศึกษา ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

1.4 สำหรับบทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

พบว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนมีการรณรงค์ให้ชาวบ้านจัดการขยะบริเวณบ้านของตนเอง โดยให้คำแนะนำในการจัดเก็บและทำลาย เพราะปัจจุบันในชุมชนยังไม่มียุทธศาสตร์ด้านการจัดการขยะ ผู้ใหญ่บ้านยังห้ามไม่ให้ชาวบ้านทิ้งขยะลงในคูระบายน้ำ เพราะจะทำให้ท่อน้ำอุดตัน และ

ก่อให้เกิดการตื่นเงิน การระบายน้ำลงสู่ทะเลจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ชาวบ้านต้องช่วยกันสอดส่องดูแลไม่ให้มีการทิ้งขยะลงในคูระบายน้ำ เพราะยังส่งผลให้น้ำเสีย ไม่สามารถบริโภคปลาที่อยู่ในคูระบายน้ำได้ ในชุมชนยังมีโรงงานอุตสาหกรรม และการทำนาเกลือ ผู้ใหญ่บ้านได้รณรงค์ให้ผู้ประกอบการ โรงงานบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยออกจากโรงงาน เพราะถ้าไม่บำบัดน้ำที่ปล่อยออกมาจะลงสู่คูระบายน้ำและส่งกลิ่นเหม็น ทำให้เกิดมลพิษต่อชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในละแวกนั้น และจะเกิดการร้องเรียนมายังผู้ใหญ่บ้านอีก รวมทั้งผู้ใหญ่บ้านจะให้คำแนะนำแก่ผู้เลี้ยงกุ้งให้เก็บน้ำไว้ใช้ในการเลี้ยงกุ้งครั้งต่อไป ไม่ควรปล่อยลงสู่คูระบายน้ำ ถ้าไม่มีที่กักเก็บก็ให้บำบัดก่อนปล่อยออกมา เนื่องจากในตำบลท่าบอนมีการทำนาเกลือมากกว่าตำบลอื่นๆผู้ใหญ่บ้านจึงต้องให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมทางน้ำ คอยสอดส่องและให้การช่วยเหลือชาวบ้านที่มีปัญหาเกี่ยวกับการบำบัดน้ำจากบ่อเกลือ

นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านยังมีการรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์และรักษาสภาพแวดล้อมริมชายฝั่งทะเล โดยร่วมกันกับชาวบ้านช่วยเก็บกวาดสิ่งปฏิกูลที่มากับน้ำทะเล ในช่วงฤดูมรสุม และสอดส่องดูแลไม่ให้ชาวบ้านทิ้งขยะลงในทะเล ซึ่งจะทำให้ภูมิทัศน์ทางทะเลมีความสวยงาม เหมาะแก่การพักผ่อน ประการสำคัญผู้ใหญ่บ้านยังรณรงค์ให้ชาวประมงชายฝั่งช่วยกันอนุรักษ์สัตว์น้ำ ไม่ออกหาปลาในฤดูวางไข่ เพื่อเป็นการช่วยขยายพันธุ์และเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำให้มากยิ่งขึ้น ชาวประมงสามารถประกอบอาชีพได้ตลอด บทบาทของผู้ใหญ่บ้านดังกล่าวข้างต้นนี้สอดคล้องกับทฤษฎีแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของสุพัตรา สุภาพ (2537 : 121)กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ลักษณะของพื้นที่ ตลอดจนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรเป็นตัวกำหนดระเบียบและสภาพต่างๆในสังคมโดยตรง ซึ่งตำบลท่าบอนมีลักษณะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ชุมชนที่อยู่บริเวณชายฝั่งทะเลจะเกิดการพัฒนาทางด้านการรวมกลุ่มประมงชายฝั่ง ชุมชนที่อยู่ละแวกโรงงานอุตสาหกรรมจะเกิดการพัฒนาทางด้านอาชีพ การค้าขาย จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิธีการพัฒนาชุมชนของแต่ละท้องถิ่นได้

จากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม พบว่าผู้ใหญ่บ้านเล็งเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในเชิงตั้งรับต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยตรง ทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งแวดล้อมทางน้ำผู้ใหญ่บ้านให้ความสนใจเป็นพิเศษ เห็นได้จากการร่วมรณรงค์ให้ผู้ประกอบการ โรงงานอุตสาหกรรมและผู้ประกอบอาชีพนาเกลือบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่คูระบายน้ำ ซึ่งจะไหลลงสู่ทะเลโดยตรง ทำให้ภูมิประเทศริมชายฝั่งมีความสวยงาม สะอาด เหมาะแก่การ

อยู่อาศัย และสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของชาวบ้านในตำบลท่าบองมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

จากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอง ทั้ง 4 ด้าน พบว่า ผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบองในปัจจุบันมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคม ด้วยเหตุที่ตำบลท่าบองมีความเจริญเติบโตในด้านต่างๆ สภาพความเจริญที่เข้ามาพร้อมๆ กับการขยายตัวของเส้นทางการคมนาคม และความก้าวหน้าของการติดต่อสื่อสารที่มีความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในตำบลท่าบองอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ อาชีพ การติดต่อสื่อสาร ด้วยเหตุดังกล่าวผู้ใหญ่บ้านมีบทบาททั้งในเชิงรุกและตั้งรับเพื่อพัฒนาให้ชุมชนของตนเองสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยการพัฒนาด้านต่างๆ ในเชิงรุก เช่น ด้านสาธารณสุข ส่วนบทบาทในการตั้งรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตำบลท่าบอง เช่น ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ด้านการศึกษา และด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชาวบ้านสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตำบลท่าบอง

อาจกล่าวได้อีกว่า จากการศึกษาวิจัยบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีความสอดคล้องกับแนวความคิดการพัฒนาชุมชนของชิววัฒน์ นิจนตร (2528 : 22) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุงสภาพต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพื่อนำมาซึ่งความเจริญ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง ตามแนวทางที่ชุมชนต้องการ โดยความคิดริเริ่มการพึ่งพาตนเองและความร่วมมือกันของชุมชน และระหว่างรัฐกับราษฎร ถ้าจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน นอกจากนี้ผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนนั้น จะไม่สามารถกระทำได้อีกถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน ความร่วมมือของชาวบ้านนั้นเป็นเหตุผลสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านในงานพัฒนาชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนขององค์การสหประชาชาติ (2542 : 35) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยความร่วมมือกำลังระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้นให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของธรรมชาติ เพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของประเทศได้อย่างเต็มที่ และจากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนผลการศึกษาพบว่าผู้ใหญ่บ้านได้แสดงบทบาท หน้าที่ของตนเองที่จะต้องปฏิบัติต่อชาวบ้านในชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญเติบโต ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และอาชีพ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่อง บทบาท ของอานนท์ อภาภิรม (2516 : 24) ซึ่งได้

กล่าวไว้ว่า เมื่อบุคคลดำรงตำแหน่งในสังคมหรือกลุ่มคน บุคคลนั้นย่อมต้องแสดงบทบาทตามตำแหน่งนั้น ๆ เพราะฉะนั้น สถานภาพและบทบาทจึงเป็นสิ่งควบคู่กันไป บทบาทหรือการปฏิบัติหน้าที่ย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลที่เข้าดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ดังนั้น บทบาทจึงเป็นรูปการที่เคลื่อนไหวหรือรูปการทางพฤติกรรมของตำแหน่ง ความแตกต่างระหว่างบทบาทและตำแหน่งที่เกิดขึ้นนั้น ก็เพราะว่าตำแหน่ง เป็นแนวคิดทางสังคมวิทยา (Sociological Concept) ส่วนบทบาทนั้น เป็นแนวคิดทางจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) เพราะฉะนั้น บทบาทจึงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงคนใหม่ที่มาดำรงตำแหน่งนั้น

นอกจากนี้ผลการศึกษายาทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ทั้ง 4 ด้าน ซึ่งพบว่าผู้ใหญ่บ้านมีความสำคัญต่องานพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ สอดคล้องกับแนวความคิดของพัฒนา บุนยรัตพันธ์ (2549 : 111) กล่าวไว้ว่า งานพัฒนาชุมชนมุ่งส่งเสริมปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ตามเป้าหมาย 5 ประการ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ รายได้ สุขภาพ และการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ของประชาชน โดยให้ประชาชนเป็นผู้คิดริเริ่มดำเนินการเอง รัฐเข้าช่วยเหลือในเมื่อเกินความสามารถของประชาชน เพื่อให้งานเป็นไปตามความต้องการ และเป็นที่ยอมรับของประชาชนอย่างแท้จริง ความสำเร็จของงานพัฒนาชุมชนจึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐเป็นประการสำคัญ แต่เนื่องจากรัฐมีเจ้าหน้าที่จำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้าน ชนบทมีจำกัด จึงเป็นการลำบากที่จะติดต่อกับประชาชนซึ่งมีจำนวนมากได้อย่างทั่วถึง จึงจำเป็นต้องยึดหลักการทำงานร่วมกับผู้นำท้องถิ่นด้านต่างๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชน ผลงานของชุมชนที่ปรากฏออกมาจึงเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของผู้นำท้องถิ่น เพราะผู้นำย่อมมีผู้ตามที่เคารพเชื่อฟัง ยกย่องนับถืออยู่จำนวนหนึ่ง ยิ่งนักพัฒนาสามารถเข้าถึงผู้นำได้มากเท่าไร เท่ากับว่ามีประชาชนให้ความร่วมมือในงานพัฒนาชุมชนมากขึ้นเป็นทวีคูณ

2. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษายาทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา ทั้ง 4 ด้าน ผลการจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกล่าวได้ว่าปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาชุมชน มีดังต่อไปนี้

2.1 ด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อโดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านตรวจสุขภาพเป็นประจำ ส่งเสริมให้ชาวบ้านออกกำลังกาย ส่งเสริมให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนคอยให้บริการชาวบ้าน ปัญหาทางด้านนี้จึงไม่มี เพราะผู้ใหญ่บ้านได้ให้

ความสำคัญเพียงพออยู่แล้ว แต่ชาวบ้านยังมีความต้องการให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวใน แนวทางหรือข้อเสนอแนะที่มีต่อการพัฒนาชุมชน

2.2 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ โดยการส่งเสริมกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้าน การให้ความช่วยเหลือทางด้านการตลาด และการส่งเสริมการรวมกลุ่ม ซึ่งชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชนต้องใช้ต้นทุนทางด้านการผลิตสูง ส่งผลให้ชาวบ้านต้องกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์มาใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งก่อนที่จะมีการรวมกลุ่มทางอาชีพในชุมชนนั้นชาวบ้านก็มีหนี้สินมาก่อนแล้ว ผู้ใหญ่บ้านได้ให้ความช่วยเหลือโดยการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อช่วยลดปัญหาการเป็นหนี้ของชาวบ้านในชุมชน แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มีหนี้สินส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา กุ้ง เพราะการทำนา กุ้ง ต้องใช้ต้นทุนมากกว่าอาชีพอื่นๆ และมีความเสี่ยงที่จะขาดทุนสูงเช่นกัน

2.3 ด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษา การสนับสนุนให้เยาวชนได้รับการศึกษา และการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้ให้ความสนใจ และร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังให้ความสำคัญการศึกษาของบุตรหลาน โดยส่งให้บุตรหลานได้เข้ารับการศึกษามาตามเกณฑ์การศึกษาขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนด จากการศึกษาปัญหาในด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนจึงไม่พบว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับด้านนี้

2.4 ด้านการส่งเสริมและรักษาสีน้ำแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาสีน้ำแวดล้อม โดยการรณรงค์ให้ชาวบ้านทิ้งขยะให้เป็นที่ รณรงค์ให้ผู้เลี้ยงกุ้งและผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่กระบายน้ำ และรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณชายฝั่งทะเล ผลจากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในด้านดังกล่าวพบปัญหาทางด้านงบประมาณที่จะมาสนับสนุนด้านอุปกรณ์ในการกำจัดขยะ ซึ่งการจัดเก็บขยะไม่ใช่อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นฝ่ายประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลในเรื่องการสนับสนุนงบประมาณจัดการขยะ เพราะชาวบ้านในชุมชนมีปัญหาเรื่องการให้บริการถังขยะตามสถานที่ต่างๆ และรถจัดเก็บขยะ

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในตำบลท่าบอน พบว่าผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวไว้ในชุมชนมีปัญหาและอุปสรรคที่นอกเหนือจากบทบาททั้ง 4 ด้าน ดังนี้

ปัญหาน้ำประปาของชุมชน ชาวบ้านในตำบลท่าบอนใช้น้ำประปาในการอุปโภคบริโภค ไม่ว่าจะเป็นการใช้ในครัวเรือน การใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในช่วงฤดูแล้งชาวบ้านจะมีปัญหาในเรื่องการใช้น้ำประปาของหมู่บ้าน เนื่องจากในช่วงหน้าแล้งน้ำประปาที่จ่ายมายังหมู่บ้านจะมีสีขุ่น เป็นตะกอน ไม่สะอาดเหมือนช่วงอื่นๆ

3. แนวทาง หรือข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ทั้ง 4 ด้าน ผลการจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะต่างๆที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 ด้านที่ผู้วิจัยทำการศึกษา ดังนี้

3.1 ด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อโดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านตรวจสุขภาพเป็นประจำ ส่งเสริมให้ชาวบ้านออกกำลังกาย ส่งเสริมให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนคอยให้บริการชาวบ้าน ปัญหาทางด้านนี้จึงไม่มี เพราะผู้ใหญ่บ้านได้ให้ความสำคัญเพียงพออยู่แล้ว และชาวบ้านยังมีข้อเสนอแนะให้ผู้ใหญ่บ้านจัดให้มีอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมนั้นอาสาสมัครสาธารณสุข 1 คน มีหน้าที่ในการดูแลชาวบ้าน 10 ครัวเรือน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่ายังไม่เพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้าน เพราะในปัจจุบันปัญหาเรื่องโรคติดต่อมีเพิ่มมากขึ้น

3.2 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพโดยการส่งเสริมกลุ่มอาชีพประมงพื้นบ้าน การให้ความช่วยเหลือทางด้านการตลาด และการส่งเสริมการรวมกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพให้แก่ชาวบ้าน โดยเฉพาะการทำนากุ้งซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านประสบปัญหาในเรื่องการเลี้ยงกุ้งเป็นอย่างมาก

3.3 ด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล กล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษา การสนับสนุนให้เยาวชนได้รับการศึกษา และการก่อตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้ให้ความสนใจ และร่วมมือเป็นอย่างดีในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนยังให้ความสำคัญการศึกษาของบุตรหลาน โดยส่งให้บุตรหลานได้เข้ารับการศึกษตามเกณฑ์การศึกษาขั้นพื้นฐานที่กฎหมายกำหนด จากการศึกษาบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนพบว่าผู้ให้ข้อมูลไม่มีข้อเสนอแนะในด้านนี้

3.4 ด้านการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลกล่าวได้ว่า ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม โดยการณรงค์ให้ชาวบ้านทิ้งขยะให้เป็นที่ รมรงค์ให้ผู้เลี้ยงกุ้งและผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่กระบายน้ำ และรณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณชายฝั่งทะเล ผลจากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านในด้านดังกล่าวพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยเหลือด้านการจัดการขยะ โดยการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณด้านการจัดการขยะ ทั้งในเรื่องการจัดวางถังขยะไว้บริเวณสถานที่ต่างๆ รวมทั้งการให้บริการเรื่องรถจัดเก็บขยะในชุมชน

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในตำบลท่าบอน พบว่าผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่ามีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนของผู้ใหญ่บ้านในตำบลท่าบอนที่นอกเหนือจากบทบาททั้ง 4 ด้าน ดังนี้

บทบาทในการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ในทัศนะของชาวบ้านในชุมชนต้องการให้ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลให้มากขึ้น เพราะผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชาวบ้าน มีความใกล้ชิด ทำให้รับทราบข้อมูลได้หลายด้าน เช่น รู้พื้นที่ รู้ปัญหาความต้องการของชาวบ้านที่อยู่ในท้องถิ่น การพัฒนาหมู่บ้านจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าน ในการดำเนินการต่างๆ เพราะชาวบ้านให้ความสำคัญ และยอมรับในตัวผู้ใหญ่บ้าน การขอความร่วมมือโดยผ่านผู้ใหญ่บ้านมักจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านมาก การได้เข้าไปมีส่วนร่วมปฏิบัติงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างจริงจังแล้ว เชื่อได้ว่าจะทำให้เกิดศักยภาพในการปฏิบัติงานร่วมกัน และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชาวบ้านและท้องถิ่น

ประการสำคัญบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่ราษฎรต้องการในปัจจุบัน คือ ผู้ใหญ่บ้านควรมีบทบาทในการบริการประชาชน ดูแลทุกข์สุขของลูกบ้าน และรักษาความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ดูแลปัญหาความเดือดร้อนของลูกบ้านและรายงานปัญหาความเดือดร้อนของลูกบ้านให้ทางราชการทราบ เพื่อหาแนวทางช่วยเหลือ ปฏิบัติหน้าที่ตรงนี้ให้ดีที่สุดและเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะ

จากการสรุป และอภิปรายผลข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า โดยเหตุที่ตำบลท่าบอนมีศักยภาพที่จะขยายตัวและมีความเจริญมากขึ้นดังนั้นผู้ใหญ่บ้านในชุมชนควรพัฒนาบทบาทให้มีความหลากหลาย เพื่อรองรับความเจริญเติบโตของชุมชน ประกอบกับมีการขยายตัวของชุมชนที่เกิดจากการอพยพย้ายถิ่นของลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อเข้ามาประกอบอาชีพ ผู้ใหญ่บ้านควรศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น ด้านสาธารณสุข ด้านการส่งเสริมอาชีพ ด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน และด้านการรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ผู้ใหญ่บ้านควรรหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่สำคัญต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพื่อช่วยเหลือและให้คำแนะนำชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้มีรายได้เพียงพอกับ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน เป็นการศึกษาเพียงหนึ่งตำบลเท่านั้น ซึ่งผลของการศึกษาอาจนำไปปรับปรุงบทบาทของผู้ใหญ่บ้านให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นต่อไป ซึ่งยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในอำเภอระโนด จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในพื้นที่อื่นๆด้วย เพื่อนำไปสู่การปรับปรุง บทบาท อำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านได้อย่างจริงจัง
2. ควรมีการศึกษาว่าทำอย่างไรให้บทบาทของผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2475 และตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ให้มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และสอดคล้องกับความต้องการของราษฎรในท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน
3. เนื่องจากตำบลท่าบอนมีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและอาชีพทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานไทย และแรงงานต่างด้าว ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาในประเด็นการอพยพย้ายถิ่นของแรงงาน เพื่อศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตำบลท่าบอน

บรรณานุกรม

- กลิ่น ศรีมงคล. 2542. การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาการเกษตร. เชียงใหม่ : ศูนย์สารสนเทศ
ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กนกวรรณ ชูโชติ. 2542. บทบาทของพัฒนากรในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านในจังหวัด
นครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโทคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- กรมการปกครอง. 2542. คู่มือวิทยากรผู้ประสานงานการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน.
กรุงเทพฯ : กรมการปกครอง
- กรมพัฒนาชุมชน. 2542. ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ปี 2541-2545. กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนา
ชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง. 2539. รายงานวิจัยเรื่อง บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรการประสานงานกับข้าราชการส่วนภูมิภาคระดับอำเภอ ในการให้บริการ
ประชาชน. กรุงเทพฯ : ส่วนท้องถิ่น.
- _____. 2541. รายงานวิจัยเรื่อง บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เหมาะสมในอนาคต. กรุงเทพฯ :
บพิธการพิมพ์.
- _____. 2542. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านยุคใหม่. กรุงเทพฯ : อาสารักษาดินแดน.
- กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง. 2545. สมุดคู่มือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน. กรุงเทพฯ : อาสารักษาดินแดน.
ดินแดน.
- _____. 2547. คู่มือปฏิบัติงาน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน. กรุงเทพฯ : อาสารักษาดินแดน.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. 2536. ประชากรกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว. 2550. ตำบลท่าบอน. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก :

<http://www.thaitambon.com/tambon/ttrvList.asp> (20 มีนาคม 2553)

คุณาวุฒิ ศรีสุวรรณ. 2543. การพัฒนาหมู่บ้านกระทุงใหม่พัฒนา หมู่ที่ 3 ตำบลดินอุดม อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโทคดีศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ.

จรัญ สิทธิศักดิ์. 2536. คุณลักษณะที่ส่งเสริมการพัฒนาชนบทของผู้ใหญ่บ้านตามความคิดเห็นของครู. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จำเนียร ช่วงโชติ. 2523. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคล. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จำเริญ ปทุมมณี. 2537. บทบาทของเจ้าหน้าที่หน่วยสันติमितในการพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จิตจำนง กิติกิริติ และชัยวัฒน์ สิทธิภราดร. 2532. การพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : พัฒนาหลักสูตร, ม.ป.ป.

จิตจำนง กิติกิริติ. 2523. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

จิราภรณ์ แชน่หลี่. 2549. กระบวนการเกิดผู้นำเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาผู้ที่ได้รับรางวัลคนดีศรีสังคมในจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จิรพรรณ กาญจนจิตรรา. 2551. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

_____.2523. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชาญวิทย์ แสงมณี. 2533. บทบาทในการพัฒนาชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชนมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ชีรวัดน์ นิเจนตร. 2528. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู.

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. 2545. วาทกรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : วิทยา

ทรงเกียรติ เสียงเจริญ. 2543. บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในยุคปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีกำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี. ปัญหาพิเศษ รัฐประศาสนศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขา นโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ทวี ทิมจำ. 2528. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ทิตยา สุวรรณชฎ และกองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน. 2510. พัฒนาการ: ความ
คาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล.
กรุงเทพฯ : ส่วนท้องถิ่น.

ชนพร คล้ายกัน. 2541. บทบาทคณะกรรมการพัฒนาสตรีตำบลกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
ชุมชน. สระบุรี : ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 1.

ธวัช ทันโตภาส. 2529. พัฒนาชุมชนกับงานพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : มิตรสยาม.

นิภา เกตุนิพัทธ์. 2537. บทบาทของพัฒนากรในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกตามทัศนะ
ของกรรมการสภาตำบล. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.

นิรุติ ไชยกุล. 2522. คู่มือการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยอนุเคราะห์ไทย.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2550. แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน.

_____. 2535. การพัฒนาชุมชนกับการนิเวศน์ : พัฒนาแบบมีอาชีพ. กรุงเทพฯ : บริษัทนพิต
การพิมพ์.

บุญศรี แก้วคำศรี และมนตรี ขอรัดน์. 2525. การพัฒนาชุมชนและวิชาที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพฯ :
จตุจักรการพิมพ์.

ปกรณ ปรียากร. 2528. ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามเจริญพานิช.

ประมวล รุจนเสรี. 2542. การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. กรุงเทพฯ : อาสารักษาดินแดน.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. 2532. ทิศทางการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในการสัมมนา
ทางวิชาการเรื่อง การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกกับนโยบายกรมการพัฒนา
ชุมชน. ชลบุรี : สำนักงานพัฒนาชุมชนเขต 2.

พัฒน์ บุญรัตพันธุ์. 2549. การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : บริษัท
เลิฟลิฟเพรสจำกัด.

_____. 2525. แนวทางการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

พัฒน์ บุญรัตพันธุ์. 2516. **วิธีการรวมกลุ่ม 3 ชั้น 8 ตอน** ของงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ :
วารินทร์การพิมพ์.

พัฒน์ สุจำนง และคนอื่นๆ. 2525. **การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย.**
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

พัทธา สายหู. 2519. **กลไกของสังคม.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พัทธา สายหู. 2530. **กลไกสังคม.** กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

_____. 2516. **ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.

ไพบูรณ์ ช่างเรียน. 2516. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ : แพรววิทยา.

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2525. **การบริหารงานพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

_____. 2525. **ทบทวนการพัฒนาชนบทไทย.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์และจัดทำปกเจริญผล.

ภารดี มหาจันทร์. 2527. **ประวัติศาสตร์การปกครองไทย.** กรุงเทพฯ : อมรรการพิมพ์.

ภิญโญ สารธ. 2521. **หลักบริหารการศึกษา.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ขงยศ พละบุญ. 2541. **ศึกษาแนวคิดและการบริหารงานพัฒนาชุมชนของตรีภูธ พาระพัฒน์.**
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโทคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2530. **ปรัชญา แนวคิด และอุดมการณ์ในการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ : กรมการ
พัฒนาชุมชน.

รังสฤษฎ์ สารีพัฒน์. 2538. **คุณลักษณะของประธานกรรมการสภาตำบลที่เอื้อต่อการพัฒนาชนบท ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2525. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.** กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

_____. 2532. **พจนานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

วันเพ็ญ อานาจ. 2535. **บทบาทในการพัฒนาชุมชนของครู สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

วิทยากร เชียงกูร. 2527. **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์.** กรุงเทพฯ : อับเกรด.

วินิจ เกตขำ และคมเพชร ฉัตรศุภกุล. 2522. **กระบวนการกลุ่มศึกษา.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

วิบูลย์ชัย เกิดเพิ่มพูน. 2540. **การยอมรับบทบาทหน้าที่ของพัฒนากร.** วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2534. **หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชนบทเปรียบเทียบ.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

_____. 2525. **การพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วังบูรพา.

วิโรจน์ สารรัตนะ. 2532. **การศึกษากับการพัฒนาชนบทไทย.** กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.

วิไล ตั้งจิตสมคิด. 2528. **การศึกษากับการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สงคราม กอสุทธิธีระกุล. 2541. การพัฒนาท้องถิ่นในหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน. วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ร่วมกับ สำนักบริหารการปกครอง
ท้องถิ่น กรมการปกครอง. 2541. รายงานวิจัยเรื่อง บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เหมาะสม
ในอนาคต. กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.

สถาบันราชภัฏนครราชสีมา. 2545. ความหมายของผู้นำ. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก :
<http://www.rin.ac.th/article/leadership/pagel.1.html> (10 พฤษภาคม 2552).

สถาพร วงษ์สวัสดิ์. 2546. บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองขุด อำเภอเมืองสตูล จังหวัด
สตูล. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา.

สนธยา พลศรี. 2528. กระบวนการพัฒนาชุมชน : แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ. สุราษฎร์ธานี :
วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. 2539. รายงานวิจัยเรื่อง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รากฐานของแผ่นดิน. กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2526. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2527. คุณภาพและคุณธรรมในการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2540. ทฤษฎีสังคม เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2550. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2551. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : เม็ดทรายพริ้นติ้ง.
- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอระโนด. 2552. สถานีอนามัยตำบลท่าบอน. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://ww2.skho.moph.go.th/ranodedho/html/207/htm> (19 มีนาคม 2553).
- สำราญ ดันเรืองศรี. 2530. บทบาทที่เป็นจริงและบทบาทที่คาดหวังของสมาชิกอาสาสมัครดินแดนและกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สิริวรรณ วิโสจสงคราม. 2543. การพัฒนาชุมชนตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโทคหศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. 2537. เอกสารการสอนชุดวิชามนุษย์กับสังคม หน้าที่ 1-8. นนทบุรี : สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุเทพ เชาวดีต. 2524. หลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุพัตรา สุภาพ. 2537. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2541. วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2551. ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเมธ ดันติเวชกุล. 2525. การศึกษาการพัฒนาในสาหรานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 12. กรุงเทพฯ : ศูนย์การพัฒนานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวิทย์ ยี่วรพันธ์. 2512. พัฒนาการชนบทในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

- แสวง รัตนมงคลมาศ. 2534. **ทฤษฎีสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ชมรมนักพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- โสภณ พันภักย์. 2548. **บทบาทของกลุ่มออมทรัพย์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวชนบท : กรณีของ 2 กลุ่มออมทรัพย์ในจังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าบอน. 2552. **ข้อมูลพื้นฐานของตำบลท่าบอน**. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.tabon.go.th.content/history.php> (15 มกราคม 2553).
- อนันต์ เกตุวงศ์. 2523. **การบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- อรุณ ศิริพันธุ์. 2533. **บทบาทอิหม่ามในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะจังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโทคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- อานนท์ อาภาภิรม. 2516. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ : แพร่วิทยา.
- อาภรณ์พันธ์ จันทรวงศ์. 2525. **การพัฒนาบุคคล กลุ่มและชุมชน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อาษา เมฆสุวรรณค์. 2520. **การปกครองระดับตำบล หมู่บ้านกับความมั่นคงแห่งชาติ**. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อำเภอรอนด. 2552. **ประวัติอำเภอรอนด**. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.ranodcity.go.th/histor> (10 มกราคม 2553).

บุคลากรกรม

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1
ตำบลท่าบอน อำเภอร่อนนุช จังหวัดสงขลา. วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2553.

ยายแจว (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 1
ตำบลท่าบอน อำเภอร่อนนุช จังหวัดสงขลา. วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2553.

ลุงวูช (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 1
ตำบลท่าบอน อำเภอร่อนนุช จังหวัดสงขลา. วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2553.

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2
ตำบลท่าบอน อำเภอร่อนนุช จังหวัดสงขลา. วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2553.

น้ามี (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 2
ตำบลท่าบอน อำเภอร่อนนุช จังหวัดสงขลา. วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2553.

น้าเล็ก (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 2
ตำบลท่าบอน อำเภอร่อนนุช จังหวัดสงขลา. วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2553.

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3
ตำบลท่าบอน อำเภอร่อนนุช จังหวัดสงขลา. วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2553.

ตาอบ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 3
ตำบลท่าบอน อำเภอร่อนนุช จังหวัดสงขลา. วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2553.

ลุงรงค์ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 3
ตำบลท่าบอน อำเภอร่อนนุช จังหวัดสงขลา. วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2553.

น้ำมาย (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 7
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2553.

ปู่เลื่อน (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 7
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2553.

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 8
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2553.

ครูดิ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 8
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 1 มีนาคม 2553.

น้ำกร (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 8
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 2 มีนาคม 2553.

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 9
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 3 มีนาคม 2553.

อารัก (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 9
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 4 มีนาคม 2553.

ตาพรหม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 9
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 5 มีนาคม 2553.

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 10
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 7 มีนาคม 2553.

น้ำร้อม (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี รามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 10
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 8 มีนาคม 2553.

น้ำกอ (นามสมมติ) ผู้ให้สัมภาษณ์. สุมาลี งามมาก ผู้สัมภาษณ์. บ้านผู้ให้สัมภาษณ์ หมู่ที่ 10
ตำบลท่าบอน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา. วันที่ 8 มีนาคม 2553.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ประกอบไปด้วยแบบสัมภาษณ์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แบบสัมภาษณ์มี 2 ชุด ประกอบคือ

ชุดที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบไปด้วยคำถาม 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน

ชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลรอง ประกอบไปด้วยคำถาม 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน

แบบสัมภาษณ์ ชุด ก สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

- เพศ
- อายุ
- ที่อยู่ปัจจุบัน
- ที่อยู่เดิมของบิดามารดา
- ระดับการศึกษา
- สถานภาพสมรส
- ภูมิลำเนาเดิมของสามี/ภรรยา
- จำนวนสมาชิกในครอบครัว

- อาชีพ (อดีต)
- อาชีพ (ปัจจุบัน)

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

คำถามหลัก : เล่าถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

คำถามรอง

- ให้ท่านเล่าถึงความทรงจำเกี่ยวกับความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีต
- ให้ท่านเล่าถึงความทรงจำเกี่ยวกับสภาพของชุมชนในอดีตด้านต่างๆดังต่อไปนี้
  - สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และกายภาพ
  - การปกครอง
  - เศรษฐกิจ (การประกอบอาชีพ)
  - สังคม
  - การคมนาคม
  - ประชากร
  - สถานที่สำคัญในชุมชน
  - การตั้งหรือการกระจายตัวของบ้านเรือน
- ให้ท่านเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชน อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง และเกิดความเปลี่ยนแปลงเมื่อใด หรือในช่วงใด
- ให้ท่านเล่าถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีต่อชุมชนในลักษณะไหน อย่างไร

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครอง/ผู้นำชุมชน

คำถามหลัก : เล่าถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง/ผู้นำชุมชน

คำถามรอง

- ให้ท่านเล่าถึงความเป็นมาของการปกครองในชุมชนของท่านว่าเป็นไปในลักษณะใดอย่างไร
- ให้ท่านเล่าถึงความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนกับผู้นำในชุมชนว่ามีลักษณะอย่างไร
- สิ่งใดที่ทำให้ท่านมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อชุมชน
- มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแก่ประชาชนหรือไม่

- แนะนำให้สมาชิกในชุมชนประพฤติปฏิบัติหรือรู้จักแสดงความคิดเห็นตามวิถีทางประชาธิปไตย
- ท่านได้ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองแก่สมาชิกในชุมชนให้ถูกต้องตามความเป็นจริงและทันต่อเหตุการณ์หรือไม่ อย่างไร
- ท่านเคยได้รับการอบรม หรือได้รับความรู้เกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นจากหน่วยงานอื่นๆ บ้างหรือไม่ และท่านได้นำความรู้นั้นไปใช้ในชุมชนอย่างไร

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน

2.1 บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

คำถามหลัก : บทบาทในการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

คำถามรอง

- ให้ท่านเล่าถึงการประกอบอาชีพของคนในชุมชนว่าคนในชุมชนของท่านประกอบอาชีพอะไรบ้าง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ท่านมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มทางอาชีพ
- การรวมกลุ่มทางอาชีพเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปีใด และสาเหตุของการรวมกลุ่มเกิดจากอะไร
- ในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับอะไรบ้าง และมีกี่กลุ่ม
- วัตถุประสงค์หลักในการก่อตั้งกลุ่ม/องค์กรชุมชนคืออะไร
- มีการแนะนำ และให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งสินเชื่อและเงินทุนแก่เกษตรกรหรือไม่ อย่างไร
- มีส่วนร่วมในการจัดหาตลาดจำหน่ายผลผลิตของท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร
- มีส่วนร่วมในการหาข้อมูลเกี่ยวกับผลผลิตและราคา และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบหรือไม่ อย่างไร
- ปัจจุบันกลุ่ม/องค์กรชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมอะไรบ้าง
- มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลต่อบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
- มีวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร (ยกตัวอย่าง) และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร
- ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพอย่างไรบ้าง

2.2 บทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ

คำถามหลัก : บทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ

คำถามรอง

- มีการจัดตัวแทนทางด้านสาธารณสุขของชุมชนหรือไม่ อย่างไร และเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้านให้ชุมชนหรือไม่
- มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางด้านสาธารณสุขหรือไม่ อย่างไร
- มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชาวบ้านในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- มีการแนะนำและให้ความรู้การใช้ยาสามัญประจำบ้าน ยาอันตรายบางชนิดแก่ชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- มีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอบรมให้ความรู้ในเรื่องสุขภาพของครอบครัวและชุมชน เช่น การจัดหาผ้าสะอาด สร้างโอ่ง สร้างส้วม เป็นต้น
- ในปัจจุบันนี้ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านสาธารณสุขมากหรือน้อยกว่าในอดีต
- มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ
- มีวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไร (ยกตัวอย่าง) และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ อย่างไร
- ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่ออย่างไรบ้าง

2.3 บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน

คำถามหลัก : บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน

คำถามรอง

- ให้ท่านเล่าถึงประวัติความเป็นมาของสถานศึกษาในชุมชนของท่าน ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง
- มีการส่งเสริมให้ชุมชนมีศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนหรือไม่ และชาวบ้านในชุมชนได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนมากน้อยเพียงใด
- มีการสอดส่องดูแลเยาวชนในชุมชนให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงหรือไม่ อย่างไร
- ในแต่ละปีผู้ใหญ่บ้านได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบ้างหรือไม่
- ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ผู้ใหญ่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด
- ในชุมชนของท่านมีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน
- มีการให้ความรู้แก่นักเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือไม่ อย่างไร

- มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน
- ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนหรือไม่

2.4 บทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

คำถามหลัก : ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างไร

คำถามรอง

- ให้ท่านเล่าถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนก่อนที่จะมีการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม จนถึงปัจจุบันว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยแค่ไหน
- มีการสอดส่องดูแลเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ก่อนปล่อยลงสู่ทะเลหรือไม่ อย่างไร
- เนื่องจากชุมชนของท่านมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในชุมชนหลายแห่ง ท่านคิดว่ามีหน่วยงานใดบ้างที่มีส่วนช่วยเหลือปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- ในชุมชนของท่านเคยมีชาวบ้านร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือไม่ ถ้ามีผู้ใหญ่บ้านได้เข้ามาช่วยเหลืออย่างไร
- การประกอบอาชีพทำนาทำไร่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมมากน้อยเพียงใด และท่านคิดว่าคนในชุมชนสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างไร
- ในชุมชนของท่านได้เริ่มมีการประกอบอาชีพทำนาทำไร่ตั้งแต่เมื่อใด หน่วยงานใดเป็นผู้แนะนำและให้ข้อมูลในการทำนาทำไร่
- มีการจัดเตรียมสถานที่ หรืออุปกรณ์สำหรับจัดเก็บขยะมูลฝอยตามบ้านเรือนของชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร
- เนื่องจากชุมชนของท่านมีอาณาเขตติดกับฝั่งอ่าวไทย มีการส่งเสริม หรืออนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลอย่างไรบ้าง
- มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลต่อบทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม
- ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

แบบสัมภาษณ์ ชุด ข สำหรับผู้ให้ข้อมูลรอง

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

- เพศ
- อายุ
- ที่อยู่ปัจจุบัน
- ที่อยู่เดิมของบิดามารดา
- ระดับการศึกษา
- สถานภาพสมรส
- ภูมิลำเนาเดิมของสามี/ภรรยา
- จำนวนสมาชิกในครอบครัว
- อาชีพ (อดีต)
- อาชีพ (ปัจจุบัน)

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน

คำถามหลัก : เล่าถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

คำถามรอง

- ให้ท่านเล่าถึงความทรงจำเกี่ยวกับความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีต
- ให้ท่านเล่าถึงความทรงจำเกี่ยวกับสภาพของชุมชนในอดีตด้านต่างๆดังต่อไปนี้
  - สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และกายภาพ
  - การปกครอง
  - เศรษฐกิจ (การประกอบอาชีพ)
  - สังคม
  - การคมนาคม
  - ประชากร
  - สถานที่สำคัญในชุมชน
  - การตั้งหรือการกระจายตัวของบ้านเรือน

- ใ้ท่านเล่าถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชน อะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้ เกิดความเปลี่ยนแปลง และเกิดความเปลี่ยนแปลงเมื่อใด หรือในช่วงใดบ้าง
- ใ้ท่านเล่าถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีต่อชุมชนในลักษณะไหน อย่างไร
- ท่านมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับชุมชนในลักษณะไหน อย่างไร

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครอง/ผู้นำชุมชน

คำถามหลัก :เล่าถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการปกครอง/ผู้นำชุมชน

คำถามรอง

- ใ้ท่านเล่าถึงความเป็นมาของการปกครองในชุมชนของท่านว่าเป็น ไปในลักษณะใด อย่างไร
- ใ้ท่านเล่าถึงการทำงานของผู้นำชุมชนในอดีตจนถึงปัจจุบัน
- ใ้ท่านเล่าถึงความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนกับผู้นำในชุมชนว่ามีลักษณะอย่างไร
- ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร กับผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันในหมู่บ้านของท่าน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้าน

2.1 บทบาทด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

คำถามหลัก : ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพอย่างไร

คำถามรอง

- ใ้ท่านเล่าถึงรายละเอียดของการประกอบอาชีพของคนในชุมชนว่าคนในชุมชนของท่านประกอบอาชีพอะไรบ้าง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ในชุมชนของท่านมีการประกอบอาชีพหลักที่สำคัญ คืออาชีพใด และทำไมชาวบ้านจึงประกอบอาชีพนั้นกันมาก
- ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มอาชีพ หรือไม่ อย่างไร
- ในหมู่บ้านของท่านมีการรวมกลุ่มอาชีพเกี่ยวกับอะไรบ้าง และมีกี่กลุ่ม
- การรวมกลุ่มทางอาชีพเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณปีใด และสาเหตุของการรวมกลุ่มเกิดจากอะไร
- เมื่อเวลาที่มีการรวมกลุ่มแต่ละครั้ง เหตุผลในการรวมกลุ่มน่าจะมาจากเหตุผลใด อย่างไร
- ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในการดูแล และรักษาผลประโยชน์ในอาชีพของลูกบ้านหรือไม่ อย่างไร

- ในกรณีที่ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม ท่านสามารถไปขอคำปรึกษาจากผู้ใหญ่บ้านได้หรือไม่ อย่างไร
- กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มทางอาชีพ ผู้ใหญ่บ้านได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร
- เมื่อมีการรวมกลุ่มเกิดขึ้นแล้ว ผู้ใหญ่บ้านได้มีการพัฒนาให้กลุ่มมีความเจริญก้าวหน้าหรือไม่ อย่างไร
- มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ
- ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพอย่างไรบ้าง

2.2 บทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ

คำถามหลัก : ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ อย่างไร

คำถามรอง

- ผู้ใหญ่บ้านได้จัดให้มีตัวแทนทางด้านสาธารณสุขของชุมชนหรือไม่ อย่างไร และเพียงพอต่อความต้องการของชาวบ้านให้ชุมชนหรือไม่
- ผู้ใหญ่บ้านได้จัดให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางด้านสาธารณสุขหรือไม่ อย่างไร
- เมื่อทราบว่าได้เกิดมีโรคติดต่อเกิดขึ้นในชุมชนอื่น ผู้ใหญ่บ้านได้มีการแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับโรคติดตอดังกล่าวให้ประชาชนในชุมชนทราบหรือไม่ อย่างไร
- ผู้ใหญ่บ้านได้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของชาวบ้านในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- ผู้ใหญ่บ้านได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพหรือไม่ อย่างไร
- ผู้ใหญ่บ้านได้มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนตรวจสุขภาพเป็นประจำหรือไม่ อย่างไร
- ในหมู่บ้านของท่านมีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคหรือไม่ และผู้ใหญ่บ้านได้ให้การสนับสนุนแพทย์แผนไทยหรือไม่ อย่างไร
- ในปัจจุบันนี้ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านสาธารณสุขมากหรือน้อยกว่าในอดีต
- มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่อ
- ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านสาธารณสุขและการป้องกันโรคติดต่ออย่างไรบ้าง

2.3 บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน

คำถามหลัก : ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนอย่างไร

คำถามรอง

- ให้อ่านเล่าถึงประวัติความเป็นมาของสถานศึกษาในชุมชนของท่าน ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง
- ในชุมชนของท่านมีการให้การศึกษาสูงสุดถึงระดับใด
- ในชุมชนของท่านมีสถานศึกษากี่แห่ง และชาวบ้านในชุมชนได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษาดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร
- ผู้ใหญ่บ้านได้มีการส่งเสริมให้ชุมชนมีศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนหรือไม่ และชาวบ้านในชุมชนได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนมากน้อยเพียงใด
- ผู้ใหญ่บ้านมีการสอดส่องดูแลเยาวชนในชุมชนให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงหรือไม่ อย่างไร
- ผู้ใหญ่บ้านได้มีการส่งเสริมการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนที่เรียนดี ความประพฤติดี แต่ขาดโอกาสในการศึกษาหรือไม่ อย่างไร
- ในแต่ละปีผู้ใหญ่บ้านได้จัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบ้างหรือไม่
- ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ผู้ใหญ่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด
- ในชุมชนของท่านมีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน
- มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน
- ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการส่งเสริมการศึกษาของเยาวชน

2.4 บทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

คำถามหลัก : ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างไร

คำถามรอง

- ให้อ่านเล่าถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนก่อนที่จะมีการก่อตั้งโรงงานอุตสาหกรรม จนถึงปัจจุบันว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยแค่ไหน

- ผู้ใหญ่บ้านได้มีการสอดส่องดูแลเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ก่อนปล่อยลงสู่ทะเลหรือไม่ อย่างไร
- เนื่องจากชุมชนของท่านมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในชุมชนหลายแห่ง ท่านคิดว่ามีหน่วยงานใดบ้างที่มีส่วนช่วยเหลือปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- ในชุมชนของท่านเคยมีชาวบ้านร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมหรือไม่ ถ้ามีผู้ใหญ่บ้านได้เข้ามาช่วยเหลืออย่างไร
- การประกอบอาชีพทำนาทุ่งนั้นส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมมากน้อยเพียงใด และท่านคิดว่าคนในชุมชนสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างไร
- ในชุมชนของท่านได้เริ่มมีการประกอบอาชีพทำนาทุ่งตั้งแต่เมื่อใด หน่วยงานใดเป็นผู้แนะนำและให้ข้อมูลในการทำนาทุ่ง
- ผู้ใหญ่บ้านได้มีการจัดเตรียมสถานที่ หรืออุปกรณ์สำหรับจัดเก็บขยะมูลฝอยตามบ้านเรือนของชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร
- ผู้ใหญ่บ้านได้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อมบ้างหรือไม่ ถ้ามีการจัดกิจกรรมแต่ครั้ง ชาวบ้านได้เข้าไปร่วมกิจกรรมหรือไม่ อย่างไร
- เนื่องจากชุมชนของท่านมีอาณาเขตติดกับฝั่งอ่าวไทย ท่านคิดว่าผู้ใหญ่บ้านได้มีการส่งเสริมหรืออนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลอย่างไรบ้าง
- มีปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่ส่งผลกระทบต่อบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม
- ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของผู้ใหญ่บ้านด้านการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จรจิตร

คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

ดร.มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ

อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

อ.เมือง จ.สงขลา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุเทพ ทิพย์ธารา

รักษาการคณบดีคณะบริหารธุรกิจ

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

อ.เมือง จ.สงขลา

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาวสุมาลี รามมาก		
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5111120010		
วุฒิการศึกษา			
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา	
รัฐศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยหาดใหญ่	2551	

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

สุมาลี รามมาก และ ผศ.ดร.ศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์. 2553. “บทบาทของผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในตำบลท่าบอน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา” ในการประชุมวิชาการระดับชาติทางศิลปศาสตร์ประยุกต์ ครั้งที่ 1 วันที่ 14-15 พฤษภาคม 2553 ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.